

Caput Primum.

DE BONO ET MALO

Notum nobis factum est divinae voluntatis sacramentum
'omnia in Christo instaurare sive quae in caelis sive quae in
terris sunt in ipso' (Eph 1, 9.10); Quod si his in terris parum
perspicimus quemadmodum caelestia in Christo instaurentur, haud
forte mirandum est. Sed gravius esse videtur si pariter praeter-
mittimus quemadmodum instaurentur ipsa terrestria, cum nostri sit
collaborare ut omnis aedificatio constructa crescat in templum sanctum
in Domino (Eph 2, 21).

Quam ob causam diligenter imprimis considerandum esse
duximus quale sit bonum, quemadmodum humanum bonum praecipue
in ordine ponatur, qua lege humanum ordinis bonum peccato
corrumpatur, quaenam denique sit humana potentia ad humanum
ordinis bonum restaurandum. Haec enim si perspecta habuerimus,
et plenius et fructuosius intelligemus, quanti momenti sit in
omnibus et singulis hodiernae vitae problematibus magnum
Dominum
illud Dei Patris beneficium, quod per Dominum nostrum crucifixum
et resurrectum in sancto Spiritu accipimus.

Articulus I.

De Bono in Genero

Omne bonum est ens.

Nam ens et bonum convertuntur; sicut ergo omne ens est bonum,
ita omne bonum est ens.

Qui dicit bonum, dicit concretum.

Nam omne bonum est ens, et omne ens est concretum.
Differentiae enim cuiuscumque entis non addunt super illud ens
sed in eo includuntur. Quod autem in se includit omnes suas differen-
tias, concretum est. Omne ergo ens concretum est, et ideo pariter omne
bonum.

Iterum, ipsa intentio concreti nihil est aliud quam intentio
entis. Qui enim concretum intendit, neque diversos rei aspectus expli-
cite cogitat, neque ulla tenus ab ipsa rei realitate abstrahit. Pariter
qui ens intendit, neque varios aspectus seu differentias explicite co-
gitat, neque ulla tenus a rei realitate praescindit sed eam totam con-
siderat.

Qui dicit bonum, dicit omnia.

Nam quodcumque est, ens est.

Ens ergo sese extendit ad omnia. Sed ens et bonum convertuntur.

Et ideo bonum sese extendit ad omnia.

Quod Deus est bonus per essentiam, cetera autem per
participationem.

Essentia enim Dei est ipsa entis et boni essentia;
sed essentia creaturae non est nisi imperfecta quedam divinas essentias
imitatio vel participatio; sicut ergo creatura imitatur vel participat

divinam essentiam, ita etiam imitatur vel participat essentiam boni.

Iterum, essentia creature non est nisi essentia hominis vel equi vel rosae vel alterius cuiusdam speciei; et nulla eiusmodi species est ipsa essentia entis vel boni cum, ea intellecta, multa alia entia et multa alia bona maneant intelligenda. Sed intellecta divina essentia, totum ens et totum bonum in ea intelliguntur; et ideo essentia Dei est essentia entis et boni.

Quod hac in vita imperfecte et analogice bonum

intelligimus, concipimus, cognoscimus.

Nam qualis est intelligentia, talis est conceptio; et qualis est conceptio, talis est cognitio. Cognitio enim nostra est conceptionis affirmatio vel negatio; et conceptio nostra non est nisi intelligentiae expressio.

Sed propria et perfecta cuiasque intelligentia ex perspecta eiusdem essentia habetur; boni autem essentia est ipsa divina essentia; et cum hac in vita nisi imperfecte et analogice divinam essentiam non intelligamus, concipiamus, cognoscamus, sequitur omnino nos hac in vita imperfecte et analogice boni essentiam intelligere, concipere, cognoscere.

Quod boni create duplex est consideratio.

Primo, enim, ea quae appetuntur, bona dicuntur; et haec sunt bona particularia.

Deinde, vero, cum bonum sit concretum, prima illa consideratio omnino insufficiens videtur. Nam frusta esset appetibile sine appetitu; frustra essent appetibile et appetitus sine appetitione;

frustra essent appetibile, appetitus, et appetitio sine appetente; frustra essent haec omnia nisi appetens ita appetibile prosequetur ut id consequi eoque frui posset; neque prosecutio, consecutio, fruitio esse possent, nisi praesto essent necessaria media adiunctaque propitia. Quae cum ita sint, si quidem appetibile est bonum, etiam bona suo modo sunt appetitus, appetitio, appetens, prosecutio, media, adiuncta, consecutio, fruitio. Quae quidem omnia non simpliciter multa sunt, sed naturaliter inter se ordinantur ut unum quoddam totum, concretum, dynamicum efformetur. Quod si partes huius totius suo modo bonae esse dicuntur, multo magis ipsum ^ttotum ordinatum nominatur bonum. Quam ob causam, praeter appetibilia seu bona particularia, etiam bonum ordinis agnosci oportet.

Quod tripligiter consideratur bonum ordinis.

Nam prima est consideratio abstracta; altera est schematica, typica, hypothetica; tertia denique est concreta atque actualis.

Priman ergo et abstractam considerationem iam supra adhibuimus, cum ex ipsa ratione appetibilis ad appetitum, appetitionem, appetens, prosequens, etc., conclusius.

Altera autem consideratio abstractam presupponit et eatenus ad concretum procedit quatenus problema concretae realizationis proponit et ad solutionem quadam schematicam, typicam, hypotheticam pervenit. Supra enim non statuimus nisi abstractum quoddam ordinis bonum. Non enim diximus cuiusnam naturae sit appetens, utrum unicum sit an multa, utrum semel an multoies appetant, utrum idem semper sit

appetibile an diversa, quanam lege varientur appetibilia, utrum ipsa appetentia aliis appetentibus sint vel appetibilia, vel media, vel adiuncta, et quaenam quibus, etc. At si quis has quaestiones ponit et ita respondere vult ut possibile sit singula appetentia talibus appetibilibus toties frui quoties convenit, non solum abstractas ordinationes considerare debet, sed ad concretam dispositionem spatialem et temporalem devenerat necesse est. Quot vero felices invenit dispositiones (quae equilibria nominari solent: puta propter disrupta equilibria, ultra omnem modum multiplicatos esse cuniculos in Australiam, passeris in Americam invectos), tot sunt huius problematis solutiones schematicae, typicae, hypotheticae. Neque alia essentialiter est consideratio eorum qui de evolutione specierum speculantur sed, facta hypothesi particulari, idem problema modo pleniori ponunt circa omnia, nempe, viventia, super totam terrae faciem, ex temporibus antiquissimis.

Tertia denique est actualis et concreta consideratio quae, praesuppositis tum ordinatione abstracta tum ordinationibus schematicis et hypotheticis, ad illum procedit ordinem quam divina sapientia infallibiliter novit, divina bonitas efficaciter elegit, divina potentia irresistibiliter facit. Et quia bonum est ens et concretum et omnia respicit, per solam hanc tertiam considerationem ad notitiam boni creati pervenitur. Qui enim schematica et hypothetica considerat, non ad ea quae sunt sed ad ea quae forte esse possunt attendit. Qui autem ad sola bona particularia attendit, ipse manifestat, se magis appetentem quam reflectantem cum solam boni partem et non totum et concretum bonum consideret. Qui, caeteris omissis, hoc vel illud totum, concretum, dynamicum ordinis bonum examinat, legitima sane praecisione

utitur, modo divinae sapientiae omnia ordinantis, divinae electionis omnia
volentis, divinae potentiae mundum ordine unum facientis non obliviscatur.
Nam "finis quidem universi est aliquod bonum in ipso existens, scilicet
ordo ipsius universi."² Et "perfectius participat divinam bonitatem et
repraesentat eam totum universum quam alia quaelibet creatura."³

Articulus II

De Bono Ordinis Humano.

I) Quale sit bonum ordinis in rebus humanis.

Illud humano generi proprium est ut non solum, sicut cas-
ter viventia, intra ordinis bonum oriuntur eoque iugiter fructantur,
sed etiam ipsum suum ordinis bonum ratione et voluntate aliquatenus
constituant, et constitutum secundum processum quendam historicum
perficere studeant. Quod ut summis saltem lineamentis intelligatur,
primo, de generali situatione humana quaesdam dicenda esse videntur,
deinde, de processu quo homines ex alia in aliam situationem trans-
eunt, et tertio denique de altiori illa cultura secundum quam homines
omnis regionis omnisque aetatis quodammodo inter se communicare possunt.

Quantum ergo ad generalem situationem attinet, homines inveni-
mus non tam singula bona particularia querere quam eorumdem seriem
quandam et continuam et certam, quippe qui non semel tantum in vita
vescantur, tunicas induant, tecto pluvia arceant, igni frigus repellant,
sed his omnibus perpetuo fere indigeant. Cum tamen singuli soli haud
sibi sufficiant ad totam hanc bonorum seriem comparandam, societatem
ineunt ut per cooperationem atque collaborationem omnes singulis et se-
curius et facilius optatum bonorum quasi fluvium consequantur. At ipsa
haec cooperatio suos exserit fructus. Ex actibus enim repetitis acqui-
runtur habitus operativi tam apprehensivi quam appetitivi, ut singuli
socii propria arte, virtute, scientia perficiantur, et ipsa tota socie-
tas propriam indolem in consuetudinibus, legibus, aliisque institutis
exprimat. Quod si amare est bonum velle alicui, illi sane mutuo se a-

ipsum hoc commune bonum
 mant qui ita bono communi incumbant, ut ^A omnem fere eorum opera-
 tionem gubernet, ut ipsos eorum habitus mentis et cordis formet,
 ut non solum multiplici interdependentia saepe fere inconscia
 sed etiam usu familiari atque cotidiano eos inter se coniungat.

Musmodi igitur invenitur bonum ordinis humanum ut
 continuam securamque bonorum particularium seriem tamquam
 finem intendat, per coordinatas semperque repetitas operationes
 tueatur, per mutuam denique amicitiam vitam communem ornet atque
 perficiat. Ita enim bonum ordinis domesticum viro, uxori, libe-
 ris innumera fere bona particularia parit; quo ordine declinante,
 dulcia fiunt amara, utilia incommodis replentur, et ipse mu-
 tuus amor suspicionibus, querelis, dissidiis, rixis suffocatur.
 Ita etiam bonum ordinis oeconomicum non in opificum labore,
 non in materiis abundantibus, non in conducentium sollertia
 atque audacia residet, sed in his omnibus et simul sumptis
 et rite ordinatis, ut vigente ordine omnia omnibus fere prospere
 procedunt et, solo ordine deficiente, communis omnibus imponitur
 miseria. Ita denique bonum ordinis politicum caetera externa bona
 tuetur; neque vacillare potest quin omnium dissipationem atque
 destructionem comminetur.

2) Quemadmodum humanum ordinis bonum proficiat.

Non tamen unum idemque ordinis bonum apud homines cuiusvis
 loci et aetatis invenitur. Alii enim mensuris aliis alia
 appetibilia prosequuntur; alii aliter laborem inter se dividunt;

aliis alias sunt consuetudines, leges, instituta, alias sunt artes et scientiae, alias magis laudantur virtutes, et cuique sua est religio. Cuius maximae variationis atque diversitatis causa, non tam in adiunctis externis reponenda esse videtur, quam in ipso interno intellectus profectu.

Existit enim motus quidam circularis, quo externa et concreta hominis situatio in intellectum agit, intellectus deinde in voluntatem, voluntas denique in ipsam situationem. Qui quidem motus semper uniformis maneret, si intellectus nihil umquam perspiceret nisi iam existens ordinis bona. At eiusmodi est mentis humanae irrequietudo ut externa situatio facile inquirentem movet ad novum quidpiam forteque vel commodius vel utilius vel quicunque melius inveniendum. Inventionem sequuntur nova consilia; consiliis persuadendi artes accedunt; persuasio consensum evincit; consensus novum agendi, faciendi, cooperandi modum indicit, ut ipsa externa situatio commutetur. Quia commutacione peracta, reincipit circulus, sive quia defectus novi consilii ipsis factis demonstrantur et iam quaeruntur remedia, sive quia nova situatio novas aperit possibilitates, novas inventiones stimulat, et nova melioraque consilia postulat. Neque huic motui circulari atque progressivo intrinsecus quidam imponitur finis, cum ipsa sua natura intellectus dicatur quo sit omnia facere et fieri.

Humanum ergo ordinis bonum duplum praebet aspectum.

Nam secundum generalem quamdam structuram seu formam unum quodammodo

atque constans invenitur, cum semper et ubique continua certaque
 honorum particularium seriem homines quaerant, cum semper et ubique
 per coordinate operationes hanc seriem assequantur, cum semper et
 ubique ipsa haec cooperatio et instituta externa et publica et inter-
 nos habitus inducat, cum semper et ubique relationes interpersonales
 ex bonis divisio*n*, ex collaboratio*n*e, ex institutis communibus, ex
 ipsis internis habitibus oriuntur. At idem ordinis bonum ita generali-
 mente hanc structuram retinet ut tamen intelligentibus et consentientibus
 sociis levi quodam sed perpetuo fluxu commutetur. Minimae sane videri
 possunt singulae mutationes. Parvis omnino gressibus perficitur ordo.
 Sed quo tendit qui festinat, eo sapientia periret qui perseverat.
 Neque perseverantia caret genus humanum, quod novae cuique generationi
 ea omnia tradit atque praecepit, quaecumque usu et experientia sunt
 probata.

Quibus perspectis, non solum rerum humanarum mutabilitatem
 intelligis, sed etiam maximas illas differentias quae in diversis et
 humanis traditionibus observantur. Cum enim intrinsecum quoddam muta-
 tionis principium in ipsa humana natura agnoscatur, cum hoc principium
 definiatur quo sit omnia facere et fieri, genetice explicari possunt
 quaecumque maximam civilizationem a cultura prorsus primitiva secernunt.
 Quod si valet genetica eiusmodi explicatio, statim concludi potest tum
 quanti momenti sit historica rerum intelligentia tum in quoniam consi-
 stat humana quae dicitur solidaritas.

Qui enim historice seu genetice res humanas intelligit, non
 solum generale quoddam perspicit theorema, nempe, bonum ordinis hu-

manum ab ipsis hominibus intelligentibus et consentientibus pente-
tentim esse evolutum, sed etiam ad elementa atque particularia
descendit ut de singulis dicere possit quibusnam adiunctis sint
inventa, quibusnam gressibus perfecta, quibusnam fructibus retenta.
Quae sane notitia quatenus re vera haberi potest, non solum spe-
culatigo veritatis valore ornatur sed etiam maxima atque practica
utilitate. Cum enim cuilibet, vel parum sapienti, manifestum sit
neque omnia esse innovanda neque omnia conservanda, per difficile
tamen et admodum rarum est bene iudicare quaenam vetera quoniam
periculo derelinquerentur et quaenam nova quibusnam emolumentis
introducerentur. Et quamvis eiusmodi quaestiones de futuro sint,
neque bene a sententia nisi ab iis qui praesentem rerum statum
penitus noverint, non parum tamen confert rei historicae ampli-
tudo, ne more eorum qui agros colant nihil sana et tamen audaci
imaginatione concipere possimus, neve cum plebe urbana omne quod
diuturno usu probatum est eo ipso spernamus.

Quantum vero solidaritatem humanam respicit, ipsum quod
exposuimus humanum ordinis bonum satis manifestat. Ex hoc enim
ordinis bono singuli nati atque nutriti sumus. Ex eodem fonte
omnia fere didicimus quae ad cultum faciant imaginationis, ad
emotionum sobrietatem, sentimentorum vim, artis et scientiae acui-
sitionem, voluntatis firmitatem, verborum usum, actionis constan-
tiam, modestiam, efficaciam. Quod ipsi exemplis, praceptis, doc-
trinis imbibimus, fere idem, nostro ingenio nostraque voluntate

paulo modificatum, aliis tradimus. Quem processum ipsi nunc ferimus; olim patres, avi, proavi ferebant; ferentque posteri. Neque quidquam aliud esse videtur ipsum hymanum ordinis bonum, quam magna quedam atque fidelissima summatio sive integratio eorum omnium, quae ingenium humanum aliquando invenit et voluntas humana acceptanda, conservanda, tradenda elegit.

3) Quaenam sit quae dicitur cultura superior.

Quod hactenus consideravimus ordinis bonum, cum directe non respiciat nisi domestica, technica, oeconomica, politica, bonum humanum exterius nominari licet. Cum tamen non solo pane vivat homo, aliud et culturale bonum iam investigari oportet.

Si enim altiores quaeris humanae actionis radices, quattuor invenis ab ipsa natura indita desideria, nempe, (1) naturale intelligendi desiderium, quod non quiescat donec Deum per divinam esse-tiam cognoscat,⁴ (2) naturale rectitudinis desiderium atque obligationem ut, quaecumque imperet ratio, exsequatur voluntas, (3) naturale felicitatis desiderium quod, quamvis de se indeterminatum sit,⁵ determinationem maxime ex superiori hominis natura accipit,⁶ et (4) naturale immortalitatis desiderium ut homo, non solum hac in vita mortali, sed etiam in alia eaque sempiterna, numen supremum, rerum omnium principium et finem, cognoscat, laudet, colat. Quibus spiritualibus desideriis accedunt mira illa sentimentorum elevatio humanaeque sensibilitatis plasticitas, quae hominem manifestant magis spiritum esse incarnatum quam animal ratione utens.

His ergo ^candidentiis hacque capacitate permotus, dupliciter homo in finem spiritualem procedere potest. Aut enim mysticorum more ex domestico, technico, economico, politico ordinis bono sene retrahit ut, a materialibus conditionibus quam maxime liberatus, immediatum quedam accessum ad Deum quaerat, aut per ipsa materilia, corporalia, sensibilia in intelligibilia seu spiritualia pertingere contendit. Ubi primum eligitur, supremus quidam colitur individualismus, non solum quia mysticus a communi hominum vita separatur, sed etiam quia id ipsum ad quod pervenit ne signis quidem exprimi et communicari potest. Ubi vero eligitur alterum, duplex stadium distingui oportet, primitorum nempe et excultiorum hominum.

Primitivi ergo excultoribus neque ingenio neque aliis naturae donis inferiores inveniuntur imo primitivi nascimur omnes. Imaginatione sane utuntur, intelligentia, iudicio, libero arbitrio, et signis. Neque minus in bonum spirituale quam in corporale tendunt, cum maxima apud eos observetur religio. Neque spirituale bonus cum corporali confundunt, cum aliter agros et aliter deos colant. Attamen sicut communiter bono ordinis corporali incumbunt, ita communibus ritibus spiritualia bona quaerunt. Sicut communis est vita, ita communis fere invenitur eorum cogitatio, delibera-tio, electio, quibus proficit bonum humanum. Signis denique utuntur quae ita vitae communi tam ornandas quam ordinandas inserviant, ut tamen a technicis et reflexis illis abstineant considerationibus, quae non solum signis perficiunt ^{ur}, sed etiam quodammodo

circa signa versantur.

Qui autem excultiores dicuntur, ita reflexe in ipsa signa intendunt, ut grammaticam dicant scientiam quae interiorem signorum ordinem respiciat, rhetoricae quae eorum expendat vim ad alios docendos atque commovendos, logicam quae connexionum necessitatem examinet, semanticam quae signi ad significatum habitudinem determinet, criticam denique quae altioribus principiis disputationes semanticas resolvere intendat. Qui maximus atque diuturnus labor, quamvis primitivis omnino inutilis videatur, verae ^Cquidam indigenitiae humanae respondet. Cuius enim desiderium intellectuale in totum ens fertur, nisi per signa technice elaborata neque in rerum naturalium essentias neque in spiritualium cognitionem analogicam clare, distincte, exacte, procedere potest. Praeterea, cuius intellectus se habet in genere intelligibilium ut potentia tantum, solus parum proficit; et ideo sine signis technice elaboratis, deficit illa inventorum communicatio quae ab aliis et posteris recipi, augeri, tradi possit. Denique tandem, ubi signa non communitati sed intellectui inserviunt, relaxatur communitatis dominium ut non solum novus quidam mundus contemplationi atque investigationi humanae aperiatur sed etiam novum communitatis genus efformetur.

Qui enim exteriori ordinis bono occupatur, solus operari non potest, sed in multis mentalitati atque arbitrio aliorum sese submittere debet. Qui autem technico signorum usu liberatur, non rerum materialium mordacibus curia retinetur, non 'practicorum' hominum placitis atque decretis hoc illuc distrahitur, sed altissimis illis desideriis ducitur, quae rerum omnium intelligentiam, et voluntatis rectitudinem, et idealem quandam hominis felicitatem,

et spiritus immortalitatem quaerant, cogitent, optent. Per litteras ergo humaniores ad explicitam sui conscientiam pervenit homo. Per scientias puras tam propriam quam aliarum rerum perspicit naturas. Per philosophiam et theologiam mentem elevat, tum ut ordinem universi speculetur, tum ut universi crearem cognoscat, laudet, eique serviat. Per historiam denique ita addiscit quid homo vel fuerit vel fecerit, ut clarius distinctiusque perspicere possit quid iam corrigendum, sperandum, faciendum sit.

Quod culturale bonum, cum aliud exterius praeter signa non erigat, facilissime ex loco in locum transit et ex antiquissimis temporibus servatur. Cum praeterea ex ipsis altissimis naturae humanae radicibus procedat, stirpis, gentis, traditionis particularismum frangit, et in universalem quamdam animorum civitatem tendit. Cum totum ens totumque bonum significare possit, interiorem hominis vitam ita auget, locupletat, perficit, ut homo existat non quasi pars quaedam vel instrumentum esset exterioris processus biologici, technici, oeconomici, et politici, sed suae dignitatis, libertatis, responsabilitatis conscious, et ipsius exterioris processus iudex atque dominus.

Nam, uti superius diximus, exterius ordinis bonum ita hominibus intelligentibus et consentientibus iugiter commutatur ut ex quavis initiali situatione in qualibet finali levibus quidem sed perseverantibus gradibus procedatur. Sed ipsa superior cultura maxime in intellectu voluntateque humana residet, et ideo in omne consilium

omnemque consensum, quibus exterius bonum evolvitur, et suo iure et superiori quadam potestate influere solet. Quam ob causam et ipsi materialistae, non solum artes practicas et applicatas quae dicuntur scientias, sed et ipsam scientiam puram doctrinasque psychologicas, oeconomicas, politicas, historicas maximi faciunt.

Ipsum denique culturale bonum saeculorum decursu proficere ita manifestum est ut tamen gravissimis malis saepius obscuretur. Quare de hac evolutione nihil ante dicendum esse censemus quam de malis tractaverimus.

Articulus III

De Signis

Quanta sit in humana vita signorum vis atque efficiacia, facillime ex eo aestimatur quod, signis sublati, tolluntur omnis hominum cooperatio, omnistraditio, omnis progressus, ut inter homines humanum nihil relinqu videatur. Quaecumque enim modo humano ab aliis accipimus, per signa accipimus; quaecumque exacte cogitamus, per signa quasi figimus atque tenemus; quodcumque agimus, non sola voluntate, sed etiam sensibilitate signis excitata, directa, mota perficiimus. Imo, ipsam nostram internam experientiam haud ipsi nobis clare manifestamus nisi eam signis exprimimus, obiectificamus, incorporamus; neque solam quae conscientia dicitur vitam afficiunt signa sed etiam profundam atque latentem regnare videntur. Quae cum ita sint, haud miraris, ubi de bono quaeritur, ibi etiam de signo tractari, cum boni humani instrumentum tam necessarium quam universale existat signum.

Quod vero ad naturam signorum attinet, quattuor elementa seu principia maxime attendenda videntur, nempe, concretionis, conformatioonis, informationis, et mediationis.

Concretionis principium dicimus quod significatio fit et alicui et ab aliquo. Quod superflue dictum videretur, nisi tot iam prius existerent signa quae adeo abbreviata, technice elaborata, et multiplici mediatione remota sint (libros puta ab ignotis auctoribus lectoribus pariter ignotis conscriptos), ut facilius notionem quandam platonicam signi per se subsistentis formemus quam realitatem humanae communicationis apprehendamus.

Conformationis deinde dicimus principium seu elementum, quo ita significans isque cui significatur inter se coniunguntur, ut sensibilitas unius ad sensitatem alterius conformetur. Quod quidem exigit non solum conditiones illas externas ut alius indiget et alius aspiciat, alius loquatur et alius audiat, alius tangit et alius tangatur, alius scribat et alius idem legat, sed etiam mutuum plurium affinitatem, vel communem quendam finem, vel similem internae conscientiae orientationem. Sicut enim canis non culibet sed domino ad nutum obedit, sicut amici intimis et vi ab aliis perceptis signis inter se communicant, ita etiam patet non omnes auditores iisdem magistris vel omnes lectores iisdem scriptoribus pariter attendere, sed alios aliis libenter, plenius, fructuosius accedere.

Attamen, praeter generale conformatio*n*is principium, etiam ad gradum conformatio*n*is attendendum est. Alia enim signa nisi ad apprehensionem non ordinantur; alia autem ad sympathiam, compunctionem, participationem nos movent. Qui enim uno eodemque modo et folia diurna legeret et morientis matris ultima verba audiret, aut semper gravissimis motibus perturbaretur, aut frigidus nimis durusque esse videretur. Nam sicut caetera sensibilia, signa etiam sensus nostros ita afficiunt, ut tamen non omnia pariter imaginationem excitant, memoriam stimulent, emotiones evocent, sentimenta commoveant, desideria et timores aliasque animi passiones actuent. Qua de causa, secundum convenientem conformatio*n*is gradum, alia signa magis denotativa sunt quae vel parum vel nihil nos commoveant, alia autem magis

expressiva sunt quae, sicut ex intensa significantis experientia procedant, ita tam profunde quam efficaciter totam alterius sensibilitatem penetrant.

Post conformationem, tertium informationis diximus esse signorum elementum. Eiusmodi enim est mutua formae et materiae coaptatio ut, ubi similes sint formae, similes etiam sint dispositiones materiae et, vicius, ubi similes sint materiae dispositiones, similes etiam sint formae. Iam vero actus intelligendi se habet ad apprehensionem sensitivam, sicut forma ad dispositiones materiae; et similiter comparatur actus volendi ad motum appetitus sensitivi. Quam ob causam, cum significans et is cui significatur quoad sensibilitatem gradu convenienti per signa mutuo conformati sint, ipsam hanc sensibilitatis conformatioinem in partem intellectivam extendit informationis principium. Nam qui ad eadem sensibilia attendunt, idem intelligunt. Qui multa et diversa eodem modo intelligunt, ad iudicia similia perveniunt. Qui non solum intelligentia et iudicio sed etiam sensitivis appetitionibus assimilantur, similia eos velle atque eligere vix dubitatur. Per signa ergo denotativa communem quamdam evolutionem intellectualem participant homines; per signa vero expressiva ita appetitionibus et electionibus uniuntur ut complurium diceres unam quamdam esse animam et cor unum.

Quartum denique erat principium mediationis. Primum autem et principale medium est proprium uniuscuiuscumque corpus, quod non solum instrumentum animae coniunctum existit sed etiam hominis pars substantialis. Quam ob causam, magis immediate quam mediate significari videntur quae vultu, aspectu, tactu, risu vel lacrymis, vocis qualitate vel silentio,

gestibus vel immobilitate, non citius exprimantur quam intersubiectiva quadam humanae naturae affinitate communicentur atque participantur. Quod si totum corpus magis intense, vivide, immediate latentem animam manifestat, longe maiorem evolutionem atque specializationem admittunt vocis articulatae usus et ipsarum vocum mediatio sive per nuntios, legatos, histriones, sive per litteras scriptas, missas, conservatas, sive per artes technicas et recentiores. Age vero, et ipsae linguae evolvuntur. Quamvis enim aliis sit mentis et aliis linguae progressus, haud fieri potest ut alia sine alia multum proficiat, si quidem omne quod exacte cogitetur etiam exacte significetur. Quam ob causam, quasi graduum series in singulis linguis discerni potest, prout vocabulis antiquioribus magisque concretis perpetuo accedunt vocabula nova ad nova cogitata tam breviter quam accurate dicenda. Cui sane gradationi quodammodo correspondet audientium et legentium divisio, cum alii nisi voce magis elementares easque picturis illustratas intelligere non valeant, alii autem lingua evolutiori, pleniori, exactiori uti possint.

Secundum quattuor ergo vel principia vel elementa, concretionis nempe, conformatioonis, informationis, et mediationis, ex ipsa humanae communicationis realitate ad naturam signorum ali qualiter intelligendam processimus. Quibus perspectis, quasi colores per spectrum, ita etiam signa secundum differentias communicationis humanae dividi oportet. Alia enim sunt signa quorum magis consciit sumus, et alia quorum vix consciit esse possumus. Alia sunt signa quae solem apprehensionem afficiunt, et alia quae in partem appetitivam tam spiritualem quam sensitivam pertingere intendunt. Alia sunt signa quibus

persona personae per proprium corpus immediate significat; alia sunt per personas intermedias significata; et alia sunt ita aliis signis mediata ut totam quamdam mentis linguæque evolutionem cognosci oporteat ut verus signorum sensus innotescere possit. Alia sunt signa tam brevia tamque simplicia ut ipsa per se sola significare videantur; et alia sunt quae sensum determinatum non accipiunt nisi per multa et alia signa loco forte et tempore maxime distantia. Alia denique sunt signa quae quilibet fere intelligere valet; et alia non intelliguntur sine praeparatione, initiatione, studio, imo mentis vitaeque conversione.

Dividuntur ergo signa secundum effectum conscientium vel magis inconscientium, secundum intentionem magis denotativam vel magis expressivam, secundum immediationem corporalem vel mediationem quae fit vel per alias personas vel per ipsam signorum evolutionem atque elaborationem, secundum extensionem contextus, et secundum capacitatem recipientis. Tanta enim est signorum vis et eo usque extenditur eorum efficacia, quantum valeat spiritus humanus et incarnatus in aliud sibi similem influere.

Quae cum ita sint, ad aliud longe perfectius signorum genus mentem paulisper elevemus. Nam Dei Verbum caro factum sua carne non solum quae humanae naturae sed etiam quae divinae sunt personae manifestat, exprimit, communicat. Quae sane signa, sicut et caetera, elementis concretionis, conformatioonis, informationis, mediationis ita constant, ut tamen a caeteris eminentia significantis differant. Quae

per signa intendere et efficere potest spiritus humanus,
ea omnia clarius, distinctius, efficacius potest Christus.
Quae autem humani spiritus intentionem superant et
efficaciam excedunt, intra proportionem iacent divinae
personae. Analogice ergo inter se comparantur signa a Christo facta
et caetera, neque per easdem normas haec et illa mensurantur.
Utrinque invenitur potentia instrumentalis ad totam formandam
vitam, inde a latentibus et inconsciis structuris dynamicis,
usque ad intellectus vim, voluntatis aspirationem, cordis
sinceritatem. Utrinque invenitur unitatis instrumentum quo
homines tam exterius ordinis bonum perficiunt quam interiorem
mentis evolutionem voluntatisque constantiam colunt. Sed
humanis signis terrestris efficitur civitas, et mysterio
Verbi incarnati inauguratur, crescit, perficitur regnum Dei.

Articulus IV

De Comparatione Bonorum.

Quaecumque in ipsa sua ratione contradictionem internam non includant, absolute potest facere Deus.

Porro, divina sapientia totum posse divinæ potentias comprehendit; non enim alia et minor est divina sapientia sed una et realiter eadem ac ipsa divina potentia. Proinde sapientis est ordinare. Et ideo dicendum est tot esse ordines rerum seu mundos possibilia ordinanda.

Praeterea, finis creationis est divina bonitas manifestanda, neque infinita sapientia a fine deficere potest. Quilibet ergo mundus possibilis ita tolleretur per divinam sapientiam ordinatur ut ab infinita bonitate divina eligi possit ad eamdem bonitatem divinam digne manifestandam.

Quibus perspectis, statim elucet tribus quasi elementis componi bonum creatum. Primum enim est elementum potentiale quod in singulis possibilibus cernitur. Alterum est elementum formale quod in ordinatione sapienti perspicitur. Tertium denique est elementum actuale seu valor, quod in proportione ad finem et ideo in eligibilitate consistit.

Quod autem in omni bono creato invenitur, in bonis humanis adsit necesse est. Nec cuiquam dubium esse potest, bona particularia ad elementum potentiale pertinere, bonum ordinis ad elementum formale, bonum denique culturale, quo homo ad veram sapientiam producitur, ad elementum actuale seu ad valorem.

bona enim particularia, si singula seorsim considerantur, infra proportionem humani appetitus inveniuntur. Nam appetitiones perpetuo recurrent et ideo, ut bona correspon-

dentia pariter recurrent, systemate quodam dynamico ordinari debent. Quod sane sistema bonum ordinis est, quod ad bona particula ria conparatur sicut forma artificialis et dynamica ad materialia arte ordinata. Proinde, cum ordines possibles sint multi, neque de ulla re tam acriter tamque vehementer disputatione, imo et dimicent, homines quam de ordine quodam nuper invento sive technico, sive oeconomico, sive politico tertium quoddam est humani boni elementum quod valores respiciat, quod iudicium sapiens et voluntatem bonam reddere intendat, quod bonum culturale nominetur.

Neque his tribus ratio hierarchica deest. Tanto enim bonum ordinis bonis particularibus maius est, quanto certa atque continua bonorum series singulis seorsim bonis praeferrenda est. Tanto autem bonum culturale bono ordinis praestat, quanto sapiens progressus in ordines semper meliores anteponitur insipienti regressui in mala semper peiora. Sicut enim bonum ordinis facit ut bona particula ria continuo recurrent, ita bonum culturale facit ut continua ordinis fluxus atque mutatio non solum aberrationes evite sed et in melius semper vertatur.

Cum tamen homo factus sit ad imaginem et similitudinem Dei, ita divinam perfectionem participat ut non solum sit bonum quoddam originatum sed etiam bonum bona originans. Imaginatione enim bona particula ria atque sensibilia representat; inquisitione, intelligentia, et conceptione eadem ordinat; reflectione, iudicio, voluntate de imaginatis et ordinatis decernit. Sicut ergo originata bona

ut quod, est ipse homo et, ut quo, est actio repraesentandi, ordinandi, decerp-
nendi. Praeterea, cum homo ab homine dependeat, eo usque divinam bonitatem
participamus ut non solum bona originata sed etiam originantia producimus.
Quatenus enim bonum ordinis externum cognoscimus, volumus, facimus, novam
hominum generationem procreatam, nutritam, caeterisque vitae instrumentis
donatam efficiimus. Quatenus autem bonum culturale conservare atque promovere
studemus, (1) imaginationem humanam ita evolutam volumus ut quocumque
bonum intellectu concipiatur etiam signis claris atque exactis imaginatione
repraesentari possit, (2) intelligentiam humanam ita arte et scientia per-
fectam volumus ut sollerter ordinare possit non solum sensibilia bona
particularia sed etiam spiritualia quae per signa tantum imaginatione
repaesententur, (3) sapientiam denique atque bonitatem humanam tales volumus
quales meliorem semper ordinem certo sciant atque efficaciter velint.
Caeteris vero bonis anteponendas esse sapientiam atque bonitatem manifestum
est tum propter intrinsecam dignitatem tum propter consectaria. Quo enim
sapientiores melioresque sumus, eo perfectius Dei trini imaginem in nobis
intus exprimimus: sapientis enim est propter perspectam evidentiam verbum
verum dicere; et boni est propter bonum vere affirmatum amorem spirare.

Quod si neque sapientia neque bonitate deficimus, caetera bona omnia
suo tempore sequentur, cum bona particularia per ordinis progressum con-
tinuo augeantur, et ordo proficiat secundum sapientiam iudicantis et boni-
tatem elegantis. Quam ob causam, docuit nos ipse Dominus: "Quaerite primum
regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicentur vobis" (Mt. 6, 33).
Quod si in singulis propter dignitatem et in omnibus propter consectaria
praestant sapientia atque bonitas, praeter ordinem ordinisque profectum
qui exterius cernuntur, alius quidam est ordo homini interior ut pars sensi-
tiva rationi subdatur et debilis humana ratio summo enti, summo vero, summo
bono subordinetur. Si enim regit pars sensitiva, regit animal, non qualemcumque
sed quod intellectu tamquam instrumento utatur. Si autem ratio a supra
regula ultimoque fine averitur, iam insipiens facta est; iam verum ordinis
bonum iudicat malum, et bonum mere apprens affirms verum; iam continuum
illum ordinis fluxum in bona mere apparentia vertere nititur et brevi,
novarum rerum spe elatus, quaecumque vere bona sint, destruere conabitur.
Quae cum ita sint, summi cuiusdam pretii est ordo ille interior quo ratio
Deo et pars sensitiva rationi subditur. Quod eidem in omni rerum statu
verum esset, in praesenti autem magnum fidei mysterium est, cum homo naturali-
bus suis viribus non relinquatur sed supernaturaliter adiutus ad ipsum
divinum bonum fruendum destinetur. Quam ob causam, etsi forte disputari possi-
1) ipso ordinem quem in interiori producere possit, in actu li tamenterum sta-
tu ex infusionis gratiae donis iisque solis ita rectus ordinatusque homo effi-
citur, ut filius Dei adoptivus constitutus, et Spiritus Sancti templum exsi-
stens, accessum personalem ad Deum Patrem habeat.

Quibus perspectis, quanti momenti sint relationes personales facile
concluditur. Sicut enim per habitudines, quibus persona personis coniungitur,
maxime solidatur eorum exterius ordinis bonum qui comunem atque crescentem
bonorum seriem coordinatis operationibus secundum instituta communia et
1) utrum in ordine modico alio, hypothetico, et mere naturali, et ordinatus
in se ipso ordinem quemdam interiore producere possit tamen rerum sta-

secundum habitus usu cotidiano inductos prosequantur, ita etiam bonum culturale, quod exterius ordinis bonum salvat atque perficit ultimam suam perfectionem atque efficaciam ex iis habitudinibus habet quibus per gratiam sanctificantem Patri per Filium in Spiritu coniungimur et per gratias actuales imaginem Dei trini, unusquisque suam, in nobis ipsis exercemus atque augemus.

Articulus V

De Malo

Malum est quod bona opponitur.

Quia ergo bonum dicit et ens et concretum et omnia, relinquitur malum nullam realitatem positivam habere. Quare, non est essentia quedam mali, et multo minus existit malum per essentiam seu summum malum. 7

Quia vero bonum dividatur in originans et originato, et bona originata dividuntur in bona particularia, bonum ordinis exterius, et bonum culturale, sequitur malum bono oppositum pariter dividi, ut sint malum originans et mala originata, et ut haec in mala particularia, in malum ordinis, et in malum culturale dividantur.

Praeterea, sicut bonum ordinis importat (1) seriem quandam continuam et certam bonorum particularium (2) operationes coordinatas, (3) harum expeditionem tum per instituta tum per illam naturam secundam quae habitibus constituitur, et (4) personales amoris relationes, ita malum ordinis pro sua gravitate his omnibus plus minus opponitur. Dicit ergo malum ordinis seriem quandam continuam et certam malorum particularium, (2) defectum tam operationes quam coordinationes, (3) harum impeditioem sive per vitia sive per instituta inepta, et (4) personales relationes quae suspicionibus, querelis, rixis, disidiis, simultutibus, bellis, odiisque signantur. Ulterius, sicut bonum culturale continuum illum exterioris ordinis fluxum in melius semper dirigit, et quodammodo loci et temporis limitatione liberatum, ita interiore hominis perfectionem promovet, ut singuli, altioribus et spiritualibus indigentibus attendentes, homines veri nominis existant, et omnes in unam quandam civitatem culturalem convocentur, ita malum culturale pro sua gravitate his omnibus opponitur. Sicut enim sapientia et bonitas ordinem mutabilem in melius, ita insipientia et malitia eundem in peius vertunt. Sicut bonum culturale ex materialibus in spiritualia hominem manuduicit, ita malum culturale ex spiritualibus ad materialia hominem revocat. Sicut bonum culturale hominem ita liberare contendit ut, sua dignitatis conscientia, determinismos sociales frangat ita malum culturale in externum et materialem processum hominem retrudit. Sicut bonum culturale animorum unitatem intendit, ita psychologicis vel vi et armis, vel indigentibus oeconomicis, vel insidiis, malum culturale, exteriorem uniformitatem imponit.

Quae originata mala, sive particularia, sive ordinis, sive culturae, ex malo originante procedunt. Quare, cum homo sit bonum originans per imaginationem, per intelligentiam, et per rationalem libertatem, per defectum

intelligentiae impeditur repraesentatorum ordinatio; per defectum libertatis rationalis, aut peior ordinatio iudicatur melior aut melior, ut melior agnita, tamen non eligitur.

Deficit autem imaginatio, vel (1) in quantum ne sensibilia quidem bona repraesentat quae concreta, sensitiva, et forte diurna experientia nondum innotuerunt, vel (2) in quantum ad efficacem signorum usum non pervenit ut repraesentari possint tum bona spiritualia tum maiores bonorum particularium series, vel (3) in quantum ordinanti intelligentiae parum inservit, partem forte materiae ordinandae subministrans sed non totam, ut rudes subtiliora in ratione agendi omittant, frivoli et improvidentes de momento praesenti non cogitent, phantastici vivida quidem imaginatione eaque sceluducantur, excentrici et solitarii ab ea empathia deficiant quae aliorum sentimenta, desideria, timores, gaudia, tristitias, quodammodo praesentiat atque exspectet.

Intelligentia deinde deficere potest tum secundum comparationem ad materiam repraesentatam tum secundum comparationem ad rationem iudicantem. Sed quantum ad primum attinet, intellectus nisi per accidens non deficit. Quae enim intelligibilis unitas vel relatio in imaginatis perspicitur, illa sane iisdem imaginatis propria est. Sicut tamen in speculativis alia accidit imaginatione repraesentari et re vera alia sentiri, ita etiam in practicis accidit alia repraesentari et alia de facto evenire. Quod sane accidens ille non excludit qui, primo quodam intelligendi actu contentus, non ulterius inquirat utrum res vel situatio secundum omnes suos aspectus ita se habeat prout imaginatione repraesentata est. Imo, cum practica etiam sint futura, cum futura incerta sint, non solum diurnior rerum usus requiritur ut pedetentim evolvatur intelligentia practica, sed etiam, hac evolutione peracta, perpetuae manet cuiusdam vigilantiae necessitas ne olim peritissimi iam nunc ineptiores inveniamur.

Quod si deficere potest intelligentia relate ad ea quae imaginatione repraesentantur, longe facilior atque communior est defectus relate ad iudicii praeparandum.

Nam sapientis est iudicare. Sapiens autem non est qui hanc tantummodo illamve materiam rite intelligit, et multo minus sapiens est qui nullam materiam perspectam habet. Sed plus quam humana est sapientia quae in omnibus et singulis rebus intellectis fundatur. Et ideo relinquitur eatus ad sapientiam humanam pertinere, quatenus per quandam ipsius intelligentiae intelligentiam summa saltem omnium rerum lineamenta perspiciuntur, isque earum ordo mutusque interdependentia innotescunt, ut et vana dubia sperni possint et fundata dubia admittantur, ut insolubiles quaestiones qua tales agnoscantur et, quemadmodum circa solubilia procedendum sit, aperiatur. His enim ignotis, tamquam navis gubernaculo privata, huc illuc fluctuatur ratio neque ad firma certaque pervenit iudicia, cum iudicij criterion autem sufficientiae non ex singulis rebus seorsim sumptis desumi possit, si quidem omnes tam in entitate quam in bonitate inter se colligentur.

Tertio deficit homo in ipsa sua rationali libertate per quam, tum ordines intellectos, tum particularia bona intra ordines contenta, ad rationem valoris iudicando promovet et eligendo actualitate donat. Quod quidem in homine et intrinsece optimum est et caeterorum iudex atque dominus. In se optimum est ut, intra conscientiam rationalem et vi ipsius rationalis conscientiae, propter perspectam evidentiam affirmetur verum, et propter bonum vere affirmatum spiretur boni amor. Caeterorum iudex atque dominus est, cum bonorum particularium representatio intelligentem ordinationem postulet, et multae ordinationes possibles, acuta intelligentia inventae, rationalem comparationem, evaluationem, electionem exigant.

Optimi autem pessima est corruptio. Quod enim deficit rationalis conscientia, hoc factum quoddam est. Cur autem deficiat, neque causa proportionata neque vera ratio assignari potest. Malum enim quod rationali conscientiae opponitur, irrationale est. Quod irrationale est, eius nulla est vera ratio, secus irrationale non esset. Quod irrationale est, eius nulla est proportionata causa; quod enim in homine, ratione inferius, in actus humanos influit, non plena et proportionata causa actus humani existit, sed incompleta et partialis quae complementum rationalis iudicij liberaeque

electionis per se exspectet. Cur ergo peccaverint angelii? Cur Adamus? Non est "cur?" Imo si fuisset "cum?", non fuisset peccatum. Nam propter veram rationem rationaliter iudicat et eligit conscientia rationalis; et qui per rationem eamque veram ducitur, ille non peccat. Quod si alia praeter rationalem conscientiam assignetur causa proportionata, processus non rationalis sed mere naturalis fuisset, ut iterum excludatur peccatum.

At si caeterorum iudex dominusque corrumpatur, corrumpantur caetera necesse est. Imo, ipsa profectus ratio atque vis in vim quamdam regressivam atque destructivam convertitur. Ideo enim exterius ordinis bonum ex parvis quibuscumque initio per meliora semper inventa in maxima civilizationis perfectionem procedit, quod ipsa materialia sunt in potentia intelligibilia. Nam nisi iis potentialis intelligibilitas inesset, nulla esset actualis intelligibilitas ab intellectu invenienda, a ratione iudicanda, a voluntate eligenda; quae si non esset, nullatenus bonum ordinis vel existere vel augeri posset. Sed, uti nuperime vidimus, quod deficit conscientia rationalis irrationale est, nullam veram rationem habet, neque causa eius proportionata assignari potest. Quod si irrationalis et absurdum est, voluntatis electio, pariter irrationalis atque absurdum est consequens actio; si irrationalis et absurdum est actio, haud minus irrationalis atque absurdum est obiectiva situationis mutatio. Iam vero, totalis obiectiva situatio ex parvis et accumulatis mutationibus constituitur. Quia ergo lege ex primitiva penuria ad maximas civitatum divitias proceditur, eadem lege per parva sed accumulata irrationalia ad situationem penitus irrationalem pervenitur. Quatenus vero situatio irrationalis est, quatenus absurdum est, eatenus ne potentia quidem intelligibilis est. Scatentur problemata, sed desunt solutiones, cum problema ad solutionem comparetur, sicut intelligibile potentia ad actu intelligibile. Febrili quadam activitate quaerantur remedia sed frustra, cum ea tantummodo intellectu inveniri possint quae morbum aliud in aliud forte peorem commutent.

Maxima sane est vis intellectualis, cum potens sit omnia facere et fieri;

et fieri; tanta tamen non est ut absurdum actu intelligat; et ideo post multa et vana tentamina alii de rebus humanis desperantes in solantium deserti confugiunt; alii alias et novas semper et exquisitiores invehunt doctrinas, ut omnes diversa opinantes circa nullum fere commune consilium consentire possint; alii denique, novarum rerum prophetas, hominem iudicant animal quoddam symbolicum, humanumque ordinis bonum in eo ponunt quod socii maximis et gravissimis poenis perterriti efficiantur dociles ut, dociles facti, per vacuam quamdam propagandam regantur.

Quo tamen in carcere quis custodit custodes? Quoniam captivorum gregem ducunt, qui non sapientia neque bonitate sed sola potestate emineant?

His igitur perfectis, non solum progressivum sed etiam regressivum esse constat motum illum circularem, quo situatio in intelligentiam, intelligentia in voluntatem, voluntas in actionem, actio denique in situationem mutandam agit. Proficit sane exterius ordinis bonum, quatenus potentiam situationis intelligibilitatem actuat diligens intellectus. Sed quatenus subrepit absurdum, eatenus amor in odium, virtutes in vicia, instituta in instrumenta nequitiae, coordinatio in pugnam, operatio in inertiam, bonorum profluvium in egestatem, ipsiusque intellectus ad omnia potentia in impotentia transit. Quam ob causam magna imperia magna latrociniu nominavit S. Augustinus; eamdemque ob causam, sicut lapides sursum in aerem projecti alius alio altius ascendunt sed omnes in terram denuo cadunt ita in rebus humanis alii populi aliis magis bonum ordinis perfecerunt ut tamen singuli suo tempore decadentiam atque disintegrationem subirent.

Neque pertubato ordine externo, salvum tutumque consistere potest bonum culturale quod interiorem hominis perfectionem in primis intendit. Haec enim perfectio finis quidam est. Sed qualis quisque est, talis finis videtur ei. Qui ergo in bonitate inaequales sint, alii aliam iudicant interiorem hominis perfectionem; qui autem de fine non consentiant, de mediis aptis dissident ut eadem studia, eadem scholae, iudem magistri aliis

humanitatis et veritatis fontes, aliis autem tristia antiquitatis monumenta esse videantur.

Quae tamen mentium divisio paulo altius consideranda est. Aliud enim est bonum culturale quod naturali desiderio intelligendi, rectitudinis, verae felicitatis, et immortalitatis concipitur atque evolvitur. Aliud autem est bonum culturale quod concretis humanae vitae adiunctis ita accommodatur ut theoria et praxis non toto caelo inter se distent.

Illud enim ex altissimis humanae naturae radicibus deponitur ut pulcherrimum quoddam ideale definiatur. Hoc autem usui coditano consonum est. Quae quidem duo eo magis inter se distant, quo magis concreta humanae vitae adiuncta et cotidianus existentium hominum usus inficiantur absurdo. Quam ob causam, qui bonum culturale et ideale prosequuntur, otiosum finem quaerere videntur, cum ideale illud ab existentibus hominibus nimis alienum inveniatur. Qui autem bonum culturale concretis vitae adiunctis accommodant, bonum illud detorquent atque corrumptunt, cum illud absurdo consonum faciant.

Neve hanc conclusionem miremini. Prima enim alienatio facta est cum intra rationalem conscientiam exortum sit irrationale. Quo admisso, fieri non potest quin cultura et vita, theoria et praxis, ideale et reale ita inter se opponantur, ut alterum alteri alienissimum iudicetur. Tolleretur sane haec alienatio si converteretur vita, reformaretur praxis, trasformaretur reale. Sed stante primo irrationali, neque vita convertitur, neque praxis reformatur, neque reale transformatur. Stante primo irrationali, aliam minusque arduam incedunt homines viam, ut cultura vitae a commodetur, theoria praxi adaptetur, et ipsum ideale quasi mythus vel somnium reputetur.

Prima ergo alienatio, qua ipsa rationalis conscientia contra se dividitur, in aberrationem culturalem abit. Ipsum bonum culturale, quod aptum natum est ad interiorem hominis perfectionem communicandam atque augendam, prava honestis et falsa veris admiscet atque confundit. Non minus quam exterius ordinis bonum, bonum etiam culturale tam legi regressus quam

progressus legi subicitur. Ubi tamen ordo exterior, rebus inhaerens, certo loco certoque tempore restringitur, neque deficere potest quin per manifestam inefficaciam, decadentiam, disintegrationem vitia sua omnibus inspi cienda exhibeat, culturale bonum, signis inhaerens, non solum omnia loca et tempora pervadere potest, sed etiam ita corrumpitur ut corruptionem suam tegat, ita falsa disseminat ut vera reputentur, ita mala spargit ut hominibus minus rationalibus maxime placeant.

Cuius alienationis signa atque consectaria ubique inveniuntur. Qui primi induxerunt idola ad numen supremum repraesentandum, non solum homines sensibilibus immersos ad Deum etiam ad homines conducere volebant. Venatores qui animalia quasi deos colebant, agricultores quideas fertilissimas fingebat, nomades qui corpora caelestia venerabantur, communem diversi voluntatem habuerunt ut religio concretis vitae adiunctis non aliena sed consona atque intellectu facilior videretur. Quod si imperatores multas et diversas gentes in unum regnum subiciebant, sacerdotes singularum gentium deos in unum pantheon adunabant, ut mythologi collectionem genealogias explicarent. Esto magnos philosophos crisi in decorum instituisse. Sed ab ipsis fere initii multae et oppositae fuerunt philosophiae, neque purissima quaeque et altissima etiam concretis vitae adiunctis maxime consona inveniatur; immo, dum Academia ad scepticismum, dum Lycaeum ad empirismum, dum elevatio Plotini ad miras Iamblichi superstitiones quasi humano pondere declinantes vergebant, satis sibi constabant qui partes atomistarum et Epicureorum placita sustinuerunt. Neque antiqua suggerimus exempla quasi deessent recentiora. Si enim angustiis premimur, non solum propter exteriorem ordinem periclitatem angimur, sed etiam propter profundam atque fere universalem animorum alienationem. Nobiscum Protestantes ita religionem positivam et supernaturalem retinent, ut tamen illi ecclesiam visibilem et vera auctoritate praeditam reiciant. Nobiscum liberales personalem integritatem, libertatem, responsabilitatem ita laudant, ut tamen illi omnem religionis supernaturalis utilitatem vel possibilitatem negent. Nobiscum totalitariani

exterioris boni augmentum iustumque distributionem praedicant, qui tamen omnem religionem funestam deceptionem et omnem aliorum philosophiam ideo-
 giam iudicent. Quibus profundioribus differentiis accedunt multa et alia undeque provenientia, ut dividantur primitivi populi et magis exulti,
 occidentales, et orientales, singulae nationes, classes, coetus, imo et homines diversi coloris, neque solum ob actuales difficultates sed etiam propter acerbam praeteriti temporis memoriam futurique iustum terrorem. Quod ergo intra rationalem conscientiam exoritur irrationale, et hominem ipsum sibi alienum facit, et homines inter se, et homines a rerum natura. Quae tamen ma-
 la, et si fere innumera atque gravissima, tamen minora sunt. Fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam. Fecit hominem rationalem ut, sicut Filius a Patre ut Verbum et sicut Spiritus sanctus a Patre Filioque ut Amor pro-
 cedunt, etiam homo suam quisque Dei trini imaginem exprimat, cum vi conscien-
 tiae rationalis verum propter perspectam evidentiam affirmet et boni amo-
 rem propter bonum vere affirmatum spiret. Fecit hominem personam ut, sicut
 diuinarum personarum una est tribus communis essentia atque operatio, ita
 etiam personae humanae communi ordinis et culturae bono fruerentur. Fecit Hominem personam Deo similem ut eum diligaret, in filium adoptaret, in vitam aeternam produceret. Ab hac tamen divina intentione recedit qui oblatam Patris amicitiam, et collatam Filii assimilationem, et inhabitantis Spiritus consuetudinem, et vitae aeternae spem indeclinabilem noluit. Quod nolle,
 peccatum est, Dei offensa est, alienatio a Deo est. Sed cui Deus alienus est,
 ei verum per essentiam alienum est, ei bonum per essentiam alienum est, ei
 ens per essentiam alienum est. Qui his alienus existit, omni vero, omni bono,
 omni enti alienus responde est, cum ea quae per participationem dicantur
 easterius vera, bona, entia sint quatenus illud participant quod per essentiam
 verum, bonum, ens sit. Qui tandem denique Deo et sibi et hominibus et reliqua
 naturae alienus est, qui toti vero, toti bono, toti enti alienus est, quid ei
 dico potest ab ipsa divina bonitate praeter illud, "Discedite a me maledicti
 in ignem aeternum." (Mt. 25, 41). Discedunt quia accedere noluerunt.

Maledicuntur quia mali sunt. Abeunt in poenas aeternas, non fallibili iudicio vel inepta lege humana, sed divino decreto quod, quamvis intellectum nostrum excedat, divinitus tamen revelatum certo credimus et ex divina sapientia atque bonitate processisse certo scimus.

ARTICULUS VI

E M A L I S B O N U M

Sicut bona nexus multiplici inter se colligantur, ipsaque mala; bono oppositam mutuato quodam ordine aliud ex alio procedit, ita e malis in bonum renovari atque restaurari potest mutabilis atque materialis creatura.

Nam in primis ipsa numerica rerum multiplicatio perpetuam quamdam renovationem importat. Moriuntur senes iam correctionis incapaces, sed vitiis nondum acquisitis nascentur parvuli. In singulis praeterea populis ita decidit atque collabitur exterius ordinis bonum, ut tamen aliis populus minusque corruptus, quasi lampada acciperet, artes ab alio inventas ordinemque ab alio institutum in novam perfectionem adducere possit. Bonum denique culturale ita prius aestate extingui potest, ut denuo, sub aliis adiunctis apiud alios renascatur; quod nobis notissimum est, cum culturae occidentalem formaverint poetas, geometrici, philosophi graeci, iurisque consulti romani. At praeter hanc renovationem fere materialem, qua ita interit malum ut in alio servetur bonum, etiam verioris nominis existunt conversio e malis bonorumque restauratio, ut sive in individuo, sive in societate, sive in processu historico, ipsa malorum particularium perpessio ordinem deceat, mala ordinis bonum culturale promoveant, et mala culturalia redemptorem divinitus missum flagitent.

Omnino enim perspicuum est e malis particularibus perpessis addisci ordinem. Nam ea lege vel naturalem vel stabilitum rerum ordinem addiscimus singuli ut, ubi sensus negligentior vel intellectus segnitor fuerit, per perpessum dolorem vel damnum cautiores et acutiores in posterum efficiamur. Quod autem singulos singula et particularia docent mala, idem multiplicate et particularia mala docent societatem. Minus enim homines trahit futurae abundantiae spes incerta, quam impellit praesens atque onerosa miseria ut, expertis et probatis consuetudinibus relictis, novam quandam

rerum ordinationem invehant, tentent, accipient.

Quid autem mala faciant ut in individuo interior perfectio vel in societate augeatur bonum culturale, breviter et simpliciter dici non potest. Nam si ea excipias quae universale Dei dominium respiciant, nisi dispositive non influunt caetera in usum rationalis libertatis. Quare ne simillimus quidem ex causis semper exspectandi sunt similes effectus. Neque in rebus humanis, ubi tanta est varietas, facile inveniuntur causae re vera similes. Quae ergo subiungamus exempla, magis quid responderi posset innuant quam firmam certamque legem statuere volunt.

Iam vero corporis animaeque humanae unio substantialis adeo intima est, ut malum corpori inflictum novam quamdam dispositionem menti voluntarie imprimere solet. Quod metaphysice dictum, etiam psychologice exprimi potest. Quae enim in plantis cernitur "lex effectus", vel plenius in conscientiis valet, ut fructuosa operatio eiusdem repetitionem evocet, infructuosa autem appetitionem et nisum diminuat forteque extinguat. Quam ob causam, praxis ascetica liberationem quamdam spiritus producit, cum sensitivos appetitus habet atque obtundat, totiusque conscientiae orientationem in altiora quodammodo dirigat. Quem finem etiam intendunt parentes qui filios castigent, et simul alium, quem superius diximus, ut ex perpresso malo stabilitus rerum ordo certius et efficacius addiscatur. Quod si ad poenas legales transimus, non invenimus nisi quamdam analogiam. Ubi enim parentes interiorem filii ordinem intendunt, ut pars sensitiva rationi subdatur et ipsa ratio erudiatur, auctoritas publica non private sed publice bonc consultit, cum malos carcere includat vel capite damnet, ut caeteri scilicet tum legem addiscant tum ad legem observandam salutari quodam timore impellantur. (8)

Quibus exemplis illud commune est quod particularibus malis non solum moventur individui ad ordinem addiscendum sed etiam ipsa mali perpassione vel eiusdem timore ad bonum efficacius volendum convertantur. Aliud ergo genus aggredimur, si eos consideramus qui ex aegritudine vel

mala fortuna resipiscant. Non enim ex particulari quodam malo eoque solo moventur, sed potius ex tota vitae ratione collapsa. Nam quod olim omnibus viribus et fere continuo intendebant, iam infirmitate corporis vel opum egestate ex inopinato iis subtrahitur. Novum vivendi modum atque rationem excogitare debent, neque otium iis deest ut, paulo altius ascendent, in ipsam humanam conditionem inquirant, sensum finemque huius vitae meditentur, quid sapientia, quid bonitas dictitent et attentius considerent et honestius decernant.

At maius quoddam exemplum remanet. Sicut enim homo particularis super totam suam vitam reflectitur ut eam deinceps sapientius atque honestius ordinet, ita etiam existit universalior quedam reflectio quae ordinem universi inspiciat, quae systematice hominis munus finemque excogitat, quae, principiis exinde inventis, crisi subicit tam interiorem hominis vitam quam exterius ordinis bonum. Quam sane reflectionem usitato nomine philosophiam nuncupamus. Sed sicut nomen ita rem ex Graecis habemus. Et cum ipsa res etiam minus a primitivis quam ab hodierno vulgo sit possessa, quibusnam sub adjunctis ortum sumpserit (quantum fieri potest) dicendum esse videtur.

Primae ergo et magnae civilizationes, quales in Aegypto et Mesopotamia (post a. 4000 a. C.) novimus, secundum flumina Indus (post 3000) et Hoang-ho (post 2000), in Mexico et Peru (post Christum), ita exterius ordinis bonum ad magnam deduxerunt perfectionem ut organizatione scriptis regulata uterentur, publica opera maxima utilitatis summa sollertia facienda curarent, exercitibus coactis dominium proprium late extenderent, urbesque magnis edificiis stylo nobis exoticis ornarent. At eo non pervenisse videntur ut mentalitatem quandam mythicam excuterent, ut ultimas explicite poserent quaestiones, ut ratione duce et personalis libertatis conscientia omnia crisi subicerent. Quod tamen brevi quodam temporis intervallo (ab a. 800 ad 200 a. C.) factum est in Sinis, in Indis, inter Graecos ubi mythus expugnatus est, ubi omnes cuiuscumque fere indolis philosophiae

sunt exortae, ubi crisi subjecti sunt dei, religiones, consuetudines, insti-
tuta, ubi praedicatae sunt moralitas rationalis et personalis responsibi-
litas. Quo tempore effloruerunt neque magni imperii tranquillitas neque
stabilis et bene organizata prosperitas sed, uti fieri solet inter multas
parvioresque civitates statusque, rebus praeferis citius succedebant bella
saevique triumphi. Praecessisse ergo videntur primae civilizationes, ut
artes atque instituta ab aliis inventa alios pararent, qui in rebus incer-
tis altiorum illam reflectionem peragerent, superiorisque culturae ea po-
nerant fundamenta, quae hodie usque maximum quoddam haberent momentum.

At eiusdem tendentiae exemplum ipso nostro tempore praebetur. Nam
mala ordinis sane patimur, qui ex primo quodam et fere universalis bello in
gravissimam et fere universalem crisin oeconomicam processimus, ex crisi
in alterum et fere universale bellum, ex altero denique bello in communem
illam insecuritatem atque impotentiam quam experimur omnes. Quae tamen
ordinis mala de se neque sapientiam donare neque bonitatem conferre pos-
sunt. Eatenus tantum se extendit eorum efficacia ut hominem ad reflecten-
dum disponant, neque ipsa effecta dispositio ambiguitate caret, cum quidquid
recipiatur ad modum recipientis recipiatur. Qui iam pridem absurdo deci-
piuntur, illud omnibus viribus faciendum curant ut caetera quaecumque
absurdo consona atque accomodata fiant. Qui absurdum undenam sit certo
sciunt, ita ideale tuentur ut quid boni facere possint parum perspiciant.
Qui perplexi et anicipites inter haec extrema haerent, tam doctrina quam
actione deficiunt. Sed si fructus vel parvus vel nullus perspicitur, pro-
funda quaedam peragitur praeparatio. Minus iam audiuntur qui paulo ante
audacter annuntiabant progressum humanum esse spontaneum, automaticum,
necessarium. E rebus naturalibus in ipsum hominem convertitar attentio,
ut de homine authentico quaeratur et de multiplici alienatione humana
consideretur. Quot fundamentales erant directiones seu orientationes
philosophicae, tot remanent; sed maximum illud intercedit discrimen ut ipsae
orientationes, quae nuperrime nisi in libris et scholis nemo fere magni

fecerit, iam ex ipsa nostra situatione concreta sensum, vitam, realitatem, valorem accipere videantur. Qui enim ita se impotentes sentiunt ut nihil intendant nisi quam maxime frui bonis immediatis, bene intelligunt atque quum illud praeceptum, Carpe diem. Qui de homine authentico loquuntur, in memoriam eos revocant qui olim de homine caelesti, de autanthrope, de sapiente disserebant. Subtilissime nobis exponitur quid significet se-esse (10) quod tamen antiquitus illo innuebatur praecente, Cognosce te ipsum. "Alienatio" et "absurdum" ita sonum edunt novum, ut vetustum dicant peccatum. Neque ipsa more, e latebris repressione conscientiae nuper liberata, alium praebet aspectum quam inimicum illum atque formidolosum quem supponunt scripta paulina. Reflectionis ergo contemporanea signa sunt clarissima. Ec usque communibus indigentiis respondent, ut in ipsis litteras humaniores haud parvum influant. At alia est reflectio, et alia est salus. Sicut enim "lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur" (Gal. 3, 24), ita rationalis conscientia per reflectionem evigilat atque disponitur ut ad perfectiora perduci possit. Sicut autem "ex operibus legis non iustificabitur omnis homo coram illo. Per legem enim cognitio peccati" (Rom. 3, 20), ita etiam mala particularia et mala ordinis quae patimur ad reflectionem nos movent, sed ipsa reflectio manifestat nos absurdo esse implicatos quin ex absurdo nos extricet, et multiplicem nostram revelat alienationem quin reconciliationem conferat.

ARTICULUS VII

D E I M P O T E N T I A H U M A N A

Ita e malis in bonum renovari atque restaurari humanum genus, diximus, ut mala particularia in bonum ordinis hominem impellant, et mala ordinis in bonum culturale hominem disponant, quin tamen ipse homo mala culturalia evincere possit. Quae sane impotentia quam sit nefasta, perspicuum est; nisi enim eradicantur mala culturalia, insipientia atque malitia manent in disordinationem atque corruptionem hominis interioris, ut ordo exterior perpetuo in peius commutetur, et particularia minuantur bona malaque multiplicentur, donec penitus extinguantur bonum humanum. Regnat enim peccatum in mortem. Cur autem homo ita sit impotens, quamvis libero polleat arbit-

trio, quaestio obscurior multis videtur, quam tamen praeterire haud possumus. Nam ipsa humana in bonum impotentia non solum manifestat quoniam sit temerarum potestas diabolique potentia sed etiam, cum contraria contrariis carentur, viam indicat quam incessit Dominus et Salvator noster ut nos ex malis liberaret et in bonis confirmaret. Quam ob causam, humanae impotentiae quattuor quasi radices exponamus oportet, nempe, et intellectus obscuratio- nem, et voluntatis inefficaciam, et obiectivam boni difficultatem, et ipsam denique a Deo alienationem. 12)

Et in primis nemo non videt quanta efficacia et bonum impedian malumque necessitatem ignorantia atque error. Voluntatis enim est intellectum sequi et ideo, nisi antecesserit vera boni cognitio, sequi non poterit vere boni volitio. Quod quamvis subiective culpa carere possit, obiective tamen perpetuum quemdam malorum fontem constituit; non enim fragilitate vel incostantia ab ignorantibus vel errante fit malum, ut sperare possimus eum interdum saltem fragilitatem esse superatum bonumque facturum, sed si virtus est atque perfectio utrum optimum quod cognoscat faciat, quod tamen optimum bono inferius atque contrarium est.

Dixerit tamen quispiam ignorantibus atque errantibus addiscere posse. At qui addiscere potest, non tamen addiscit nisi vult; neque vult nisi bonum addiscendi cognoscit. Quo facilius ergo addiscendi bonum perspicitur, eo plures et fidelius et ardentius addiscoendi labori incumbunt. Florent ergo artes technicae et scientiae naturales, neque eas negliguntur scientias humanas e quibus sperari potest quoddam bonum hominibus obtinetur. At ipsa haec spes ignorantia et erroribus ita coarctatur atque limitatur ut, quo magis studia ad sapientiam gignendam et ad virtutem promovendam accedant, eo pauciores inveniantur qui seriam atque constantem addiscendi voluntatem exhibeant. Neque horum paucorum una est mens, unaque sententia. Sed ita in multas et oppositas abeunt partes ut, si solos philosophos adeas, nullum fere videatur verum quod idisputeri non possit, et

nullum fere bonum quod omni dubio maius existat.

Neve hanc ignorantiam credas casu accidere, quasi sperare licet hominem aliquando meliori fortuna esse usurum, ut his de tenebris ipse scriperet atque liberaret. Quae enim ab omnibus hominibus expedite, firma certitudine, et nullo admixto errore innotescere soleant, non solo interioris lucis criterio iudicantur, sed etiam usu atque experientia constant. Sicut enim primitivi profana et practica quasi ratione duce obeunt, ut tamen sacra mythis commisceant et, quocumque longius ab immediata experientia iaceat, artibus magicis regere conentur, ita etiam moderni in naturalibus scientiis maxime proficiunt ubi experimenta excogitari atque applicari possint, humanasque excolunt scientias quatenus ad instar naturalis scientiae reduci posse videantur, sed caetera incognoscibilia conolamit tantum quasi ipsa haec ritualis fere verborum iteratio anxios suos animos quodammodo demulceret. Cuius rei ratio haud obscura est. Uti enim superius diximus, qui puro intelligendi desiderio verique amore ducantur, ea concludunt quae aliena nimis a concretis vitae adjunctis usque humano videantur; qui autem ipsi conditioni atque situationi humanae inhaereant, per irrationale illud atque absurdum decipiuntur, quod ex conscientia rationali sed deficiente in actiones et per actiones in totam humanam vitam procedat atque penetret. quos enim fingebat Plato in spelunca ligatos qui nisi umbras numquam vidissent, ipsi sumus peccaminoso huic mundo ita assuefacti, ut absurdum censemus quod consueto absurdo parum conveniat. Quod si pauci quidam e specu elapsi in solis lucem condescendunt, vel quod ipsi vident quodammodo dubitant, vel certi aliis vix persuadere possunt. Quae cum ita sint, solemniter docuit concilium Vaticanum relativam illam divinae revelationis necessitatem "ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint" (DB 1786)

Cui intellectus obscurationi accedit voluntatis inefficacia. (13)
Libero sane polemamus arbitrio. Quod tamen quid sibi velit et quo usque

valeat, iam perpendendum est.

Et in primis dicendum est libertatem humanam ita circa obiecta versari et ita in actibus consistere, ut aut velle aut nolle possimus ut hoc vel illud eligere in nostra potestate ponatur, ut haec in verum bonum intendamus aut ab hac intentione deficiamus.

At deinde addendum est inter nudam volendi potentiam et ipsum secundum volendi actum alios intercedere primos actus, qui facile vel difficile mobiles sint, et dispositiones vel habitus nominentur. Quare per nudam potentiam in illa indifferentia invenimur, quae qualiter ad quodlibet obiectum inclinamur; per actum secundum ita altero obiecto adhaeremus ut alterum reiciamus; sed per dispositionem vel habitum ita ab initiali indifferentia recedimus ut, antequam actu secundo velimus, iam actu primo ad obiectum determinatum volendum parati simus. Sicut enim in veris, omne verum intelligere potest, qui intellectum habet, ita in bonis, qui voluntatem habet, omne bonum velle potest. Sicut etiam in veris qui nudum habet intellectum, inquisitione et addiscitio indiget antequam actu intelligat, ita in bonis qui nudam volendi potentiam habet, reflectione et persuasione indiget antequam actu velit. Sicut denique in veris qui scientiam acquisiverit, cum brevissima reflectione et sine ulteriore doctrina statim intelligere potest, ita in bonis qui dispositionem vel habitum habet, cum brevissima reflectione et sine ulla persuasione statim velle potest. Quibus in omnibus ita similes sunt intellectus et voluntas ut haec maxima maneat dissimilitudo, quod habitus in intellectu receptus inclinat non voluntatem sed intellectum, sed habitus in voluntate receptus ipsam voluntatem inclinat et ideo circa usum habitus intellectualis plena manet indifferentia in voluntate, sed circa usum habitus electivi ipse habitus nihil aliud est quam inclinatio in usum sui ipsius.

Tertio, non directe sed indirecte dispositiones et habitus efficiimus. Directe enim versatur libertas circa obiecta; directe efficit

actus secundos; sed ex his secundis actibus relinquuntur in voluntate dispositiones quae in habitus formandos cumulantur atque coalescent; et ideo indirecte tantum nostras dispositiones et habitus producimus, quatenus per seriem actuū circa obiecta convenientia qualitatem voluntatis pedotontium determinamus.

Quarto, eadem in genere est lex tam circa mutationem quam circa acquisitionem dispositionum et habituum. Sicut ergo per seriem actuū acquirimus, ita etiam per seriem actuū quod acquisivimus mutamus.

Quinto, qualibet in serie, unusquisque actus est actus liber. Neque ullum habemus liberum actum, quasi extra seriem positum, quo libere determinamus omnes liberos actus intra seriem contentos. Si enim hi actus ante determinarentur, iam liberi esse non possent. Quam ob causam, quid bonum facit propositum, seriem quamdam actuū serio intendit; que tamen intentio nullatenus aufert libertatem quae singulis actibus competit; et ideo alia est bona intentio, et longe alia est eiusdem **executio**.

Sexto, qui serio bonum propositum facit, nihil in sua voluntate ponit quam dispositionem suam. Bonum enim propositum unus est actus; et unus actus non est actuū series; et per solam actuū seriem fortior dispositio vel habitus acquiritur. Quam ob causam, utilissima est bonarum intentionum renovatio, cum intentio semeā tantum elicta longe minus voluntatem inclinat quam dispositiones et habitus iam pridem acquisit.

Septimo, qui qualitatem propriæ voluntatis mutandam discernit, diuturni reflectione atque persuasione vehementiori indiget. Nam enim vult secundum inclinationem suarum dispositionum atque habituum, neque praeter hanc acquisitam inclinationem, sed contra eam. Reflectione ergo indeget ut, quod sponte vult, non statim velit; et persuasione indiget ut ab eo, quod hactenus dilexit, iam abhorre incipiat, et ut id, a quo hactenus abhorruerit, iam diligere incipiat. Neque solumento in bono proposito eliciendo hac reflectione atque persuasione indiget. Nam ipsum bonus propositum nisi unam dispositionem non ponit; et ideo singulis

vicibus et reflecti et sibi persuadere debet, donec per actus contrarios et tota acquisita qualitas auferatur et nova atque intenta qualitas inducatur.

Octavo, eatenus ergo potest homo dispositiones atque habitus proprie voluntatis mutare, quatenus non unum volendi actum elicit sed seriem actuum, quorum unusquisque est actus liber neque ante determinatur quam per dintiorem reflectionem atque vehementiorem persuasionem eliciatur. Quam ob causam, rarius accidit ut quis acquisitas dispositiones atque habitus voluntatis revera mutet. Non enim eiusmodi est humana vita ut, quando cumque voluerimus, rerum eventuumque cursum interrumpere possimus, donec necessariam nobis reflectionem atque persuasionem peragamus. Neque eiusmodi est constantia humanae mentis ut, quod heri optimum videbatur propositum, hodie et cras et deinceps eodem bonitatis splendore effulgeat. Imo ipsa acquisita atque mutanda voluntatis qualitas contra propositam mutationem nititur, ut menti suggestum tum omnia dubia quae propositum consilium infirmitum tum omnes difficultates quae ipsam voluntatem deterrent. Partim ergo a bonis propositis deficimus quia in repentinis reflecti nobisque persuadere non possumus, partim quia de vera bonitate consilii propositi atque decreti dubitare incipimus, et partim quia fatigati totum reflectendi atque persuadendi negotium reincipere nolumus. Quae sane frustratio minime impedit quominus toties bonum propositum renovemus quoties recidamus. At aliud est quod absolute fieri potest, et aliud quod ipsis non aliquando facturos serio audacterque speramus. Quod si desperare incipimus, si aliis meliores nos fore dubitamus, minori fiducia et sinceritate minori ipsae boni propositi renovationes fiunt.

Nono, in multis deficimus omnes (DB 107). Non ergo uno tantummodo bono proposito ad perfectam vitae rationem procedimus, sed serie bonorum propositorum indigemus quorum unumquodque seriem bonorum actum, a serie serierum reflectendi sibique persuadendi laborum, penitus deterrentur. At fortissimus quisque, quamvis imperterritus maneat, non ideo usque in

finem perseverabit. Nam bonum, imo optime, propositum quod seriem bonorum propositorum respicit, omnes singulorum difficultates cumulat, ut etiam hic verisimum illud sit, aliud esse bonum velle, et aliud bonum perficere.

Decimo, quae superius de obscuratione intellectus quaeque nuperrime de voluntatis inefficacia diximus, summa quadam convenientia mutuo fulciuntur. Ignorantia enim voluntatem suam esse malam ignorat ut eam ab onere bonorum propositorum liberet. Et mala voluntas intellectum ignorantiae suae conscienti fieri minime vult, tum quia mala est, tum quia intellectus qua ignorans vel bonam voluntatem parum movet. Quam ob causam, etsi sacra eloquia doceant hominis vitam super terram esse militiam, eamdem tamen satis pacificam probat ignorantium neque bonum volentium torpor.

Sed ad tertium transeamus caput, cum ignorantiae atque inefficacie accedit obiectiva boni difficultas. Aliud enim est, rebus adhuc integris, bonum potentia in bonum actu reducere; sed aliud longeque difficilius est, cum bonum malis corruptum sit, et malis in bonum restaurandum procedere. Neque cuiquam dubium esse potest non illam sed hanc esse nostram conditionem humam.

Nam non solum singulis malum est quod obscuratione intellectus voluntatisque inefficacia laborant, sed hoc ipsum in singulis existens commune quoddam atque publicum malum facit. Exterius ordinis bonum corrumpit, ut bona particularia diminuantur et mala particularia augeantur. Culturale bonum corrumpit, ne sapientia bonum a malo secerat, neve bonitas bonum eligat malumque respuat.

Quod si tot tantisque malis premimur, etiam patiamur necesse est. Si enim aliam in membris videmus legem et aliam mente perspicimus, (14) utramque simul sequi non possumus. Aut enim membrorum legi consentimur ut spiritus patiatur, aut spiritus legi consentimur ut membris patiamur. Si aliam in mundo legem obtinere videmus et aliam intellectu et ratione docemur, aut hanc aut illam sequamur necesse est; qui tamen cum mundo gaudet, animam suam perdit; et qui animam salvat, huius saeculi miseriam sustinere debet;

Neve synthesis quaeras ut duobus dominis servire possis (15), ut bono ita fruari ut tamen malum non patiaris. Lex enim peccati regnumque peccati et ex peccato sunt et in peccato inclinant. (16) Quia ex peccato sunt, per illud irrationale seu absurdum constituantur, quod ex defectu conscientiae rationalis oritur. In peccatum vero inclinant, quia pati nolumus, quia cum peccato commisso synthesis quaerimus, quia cum peccatoribus conassociari consentimur.

Facilis ergo non est via, neque lata, neque plana, neque a multis frequentata, quae in bonum ex malis conducat. Via enim crucis est quam omnibus commendavit Dominus noster: " Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam cotidie et sequatur me." 17

Via crucis est, quam amplexus est Dominus noster, qui a mundo damnatus est, flagellatus, cruci fixus, occisus, ut de mortuis resurgens nos doceat quemadmodum e malis ad bonum procedere oporteat.

Quod si pati nolueris, specie boni ita desipi poteris, ut mala hominibus toleranda quam maxime augeas. Absurdum enim obiectivum, quia factum quoddam est electionem nostram non tantum poscit sed exigit. Quod si voluntariam malorum perpessionem nolumus, absurdum esse absurdum atque ideo patiendum negamus. Si absurdum qua tale negamus, in facto absurdo intelligibilitatem quaerimus. Si invenire videmur quod quaerebamus, absurdum in mentem admittimus et petitim de propria sede intelligibile atque verum detrudimus. Quod his ultimis saeculis nobis evenisse suadetur. Absurdum enim erat ecclesiam Dei corruptionibus esse infectam; quo absurdo decipiebantur qui ecclesiam veram esse invisibilem protestabantur. Absurdum deinceps erat multas quae consequebantur religiones esse bellorum causam; quo absurdo decipiebantur qui omnem religionem supernaturalem esse reicendam concludebant. Absurdum denique erat singulos ita proprio atque individuali rationis lumini inhaerere ut de omnibus fere dissentientur et ideo bono communi consulere non possent; quo absurdo decipiebantur qui rationis lumen ideologiarum fontem habebant, universale omnium dominium statui cedebant, homines in servitute non solum corporalem sed etiam spiritualem reducebant. Qua synthesis successione ex unitate catholica in

multas religiones, ex religionem-superstitali in rationalismum atque liberalismum, ex liberalismo in totalitarismum processimus. Latem viam atque planam elegimus, iamque totius fere humani boni eversionem atque exitium timemus.

At quarta manet humanae impotentiae radix cæteris profundior, cum ideo homo ignorantia intellectus et inefficacia voluntatis et obiectiva boni difficultate laboret, quia a Deo aversus atque alienatus est. Qui enim a Deo avertitur, non se agnoscit Dei instrumentum, ut in omnibus bonum a Deo intentum invenire quaerat et inventum eligat, sed quasi prima causa esset, suis viribus fretus illud prosequitur bonum quod propria eius ratio invenerit et propria eius libertas elegerit. Qui vero prima causa non est et tamen agit ac si prima causa esse, propriam impotentiam addiscat necesse est. Cuius ratio non bonum a Deo intentum sed aliud a se inventum vere bonum esse iudicat, suam insipientiam addiscat necesse est. Cuius libera voluntas non bonum per essentiam super omnia diligit sed aliud quoddam per participationem bonum tamquam supremum atque ultimum intendit, propriam malitiam addiscat necesse est. Cæterae enim creaturae, quae irrationalis sunt et cogitationis incapaces, a finibus suis non impediuntur quia se Dei esse instrumenta neque sciunt neque volunt. Sed creatura rationalis quae per suum intellectum suam voluntatem in finem dirigitur atque producitur, non potest suam instrumentalitatem ignorare vel nolle, quin circa finem insipiens erret, oboedientiam superbus abiciat, et a fine malus deficiat.

Quare Apostolus: "Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias agerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt... Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quae non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos,

inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque foedere, sine misericordia." 18

Et iterum idem Apostolus: "Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus et ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret; ut non glorietur omnis caro in conspectus eius." 19

Et iterum: "Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis qui secundum propositum vocati sunt sancti." 20

Quare etiam S. Petrus et S. Iacobus: "Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam." 21

Quorum omnium rationem ultimam ipse Dominus dedit: "nemo bonus, nisi unus Deus." 22 Unicum enim est bonum per essentiam. Caetera autem bona sunt, quatenus divinam bonitatem participant, quatenus divina sapientia ordinantur, quatenus divina bonitate eliguntur. Qui vero a Deo aversus est atque alienatus, non solum ab unico bono recedit, sed etiam ita i&n#233; alia tendit ut hanc ab unico boni fonte secessantur. Non enim divina sapientia dirigatur; non divinae electioni obedit; non bona finita approbat et vult, quatenus divinam bonitatem participant; sed bona qua mere apparentia et insipiens approbat et superbis vult, ut civilizationem atque culturam absurdio infectam sibi faciat. Quod si arboris malae mali fructus ei displicent, fieri non potest ut, stante eadem aversione atque alienatione a Deo, ipse se de suis malis in bonum restauraret. Stante enim haec aversione, non divina sapientia sed sua insipientia dirigitur, non divinae electioni sed alteri cuilibet obedit, non verum bonum sed quodlibet apparen*s* prosequitur.

ARTICULUS VIII

DE PECCATO ORIGINALI

Cum alio in tractatu catholica de peccato originali doctrina

exponi soleat, octavus hic articulus brevissimus esse potest et debet.

Caetera ergo mala ex malo culpae et fieri et augeri diximus, neque hominem posse, humanis viribus fretum, haec mala tollere. Cuius impotentiae radicem in eo posuimus quod, stante reatu culpae, ita homo a Deo alienatur et in habitibus operativis malis figitur ut, quod absolute facere posset et etiam facere vellet, numquam tamen faciat.

Quod sane non solum demonstrat quantum redemptio indigeat genus humanum sed etiam quaestionem movet cur Deus Pater caelestis conditio-
nem humanam fecerit talem. At ipsa haec conditio non Dei opus est sed hominis. Quaecumque enim de humana impotentia enumeravimus, aliud non di-
cunt quam obscurationem illam intellectus et voluntatis debilitatem et in bonis difficultatem et ad mala inclinationem, quae ex peccato originali
profluxisse credimus. Quia vero hanc omnia non solum ex interiori hominis
statu provenire vidimus sed etiam per societatem humanam mediari quodam-
modo et consistere et transmitti, convenientiam quamdam perspicere possu-
mus illius decreti divini quod in primo homine quasi in capite genus
humanum inter conditionem bonam et quam habemus malam elegere debuit.

Caput Alterum

D E I U S T I T I A D E I

Qui iustitiam dicit, codices cogitat iurisque consultos, iudices et tribunalia, carceres et custodes, carnifices atque patibula. Sensibilibus enim immersi, eo magis unum quodque verum et reale ducimus, quo facilius sensus nostros afficit et efficacius affectum nostrum commovet.

At ipsa haec iustitiae non tam notio quam impressio minime sufficit ubi de Dei iustitia agitur. Quam enim dixit Apostolus multiformem Dei sapientiam (Eph 3, 10), eamdem divinae iustitiae legem perspici oportet. Neque eam et simplicem et infinitam, quandiu peregrinamur a Domino, contemplari possumus, sed e rebus creatis secundum analogiam procedere debemus ut imperfectam quamdam infinitae perfectionis notionem formemus.

Quem in finem non pariter inserviunt omnes et quaelibet creature. Pedentim ergo hoc capite ita ex rerum ordine, ex conditione humana historica, ex iudicio Dei personali, rationem divinae iustitiae quaerimus, ut ulteriorem eiusdem rationis perfectionem minime excludamus quae tertio capite in Verbo Dei carne facto perspici possit atque debeat.

ARTICULUS IX

DE NOTIONE DIVINAE IUSTITIAE

Cum hac in vita Deum nisi analogice non cognoscamus, ab humana iustitia ita ordiri oportet ut, iis exclusis quae Deo competere non possint, quid perfectioni divinae conveniat perspiciamus.

Humana ergo iustitia aut commutativa aut legalis, aut distributiva, autem etiam forte, si guasta distinguitur, socialis est. Nam iustitia quandam ordinis rectitudinem dicit. Per ordinem autem et multis efficitur unum quoddam et totum. Quatenus ergo multa et singula recte inter se ordinantur, commutativa est iustitia; quatenus eadem multa uni et toti recte subordinantur, legalis est iustitia; quatenus unum totumque ad multa et singula recte se habet, distributiva est iustitia; quatenus denique ipse ordo rite proficit, et disputata et quarta iustitia socialis est.

Quibus perspectis, cum Deus creaturis neque coordinari neque subordinari possit, neque commutativam neque legalem iustitiam admittit. Quia vero Deus est omnium auctor atque largitor, secundum rectum huius donationis ordinem distributiva iustitia ei attribuitur. Quia denique huius donationis ordo nihil est aliud quam ordo totius universi creati, qui immutatus omnem partialis ordinis profectum in se includit, iustitia quae forte socialis dicitur Deo convenire haud potest.

Iam vero universi ordo multipliciter considerari potest.

In ipso enim universo est quasi forma artifizialis, qua hic mundus est unus 1; est etiam ordinis bonum, et finis universo intrinsecus 2; est denique illa causarum dispositio seu series, quae fatum nominari potest. 3

Et sicut ex facto ordinis ad existentiam Dei concludimus,⁴ ita ex unitate ordinis ad Dei unicitatem,⁵ et ex congruitate ordinis ad unitatem Dei distributivam⁶. Imo, cum optimum in rebus creatis existens sit bonum ordinis universi, fieri non potest ut hic ordo non sit per se et proprio a Deo omnium causa intentus; et ideo menti divinae inest idea ordinis universi quaeque ceteras rerum creaturarum ideas in sua & unitate includit.⁷

Proinde, cum sapientia sit ordinare, cumque divina sapientia sit infinita ut totum posse divinae potentiae comprehendat,⁸ non solum idea ordinis huius universi sed etiam ideae omnium ordinum seu monordorum possibilium menti divinae insunt, ut nihil absolute possibile sit⁹ quod Deus sapientissime facere non possit.¹⁰ Sed repugnat infinitam sapientiam ita possibilia ordinare, ut singulis non tribuat quae iis convenienter; et ideo non solum sapientissimus sed etiam iustissimus est quilibet rerum ordo seu mundus a Deo conceptus.¹¹

Praeterea, cum bonum intellectum sit objectum voluntatis, impossibile est Deum velle nisi quod ratio suae sapientiae habet.¹² Sic ut ergo divina sapientia est quasi lex iustitiae, ita consequens divinam sapientiam divina voluntas necessario recta atque iusta est, sive hunc mundum creare eligit, sive alium quemlibet, sive, cum omnes finiti sint valoris, nullum.

Praeterea, sicut ex ordine universi ad Deum sapientem iusteque eligentem ascendimus, ita etiam ex Deo ad ordinem universi redire possumus. Quatenus ergo ratio ordinis in mente divina res creatas in fines proprios producendas respicit, divina providentia est;¹³ quatenus autem divinam

voluntatem atque potentiam executio providentiae habetur, divina gubernatio est.¹⁴ Quatenus ratio ordinis, omnia ordinata intentionaliter continens, comparatur ad ipsas res ordinatas, logica veritas divinae scientiae consideratur; quatenus autem ipsae res ordinatae comparantur ad rationem ordinis in mente divina, ad ontologicam rerum veritatem attenditur.¹⁵ Quatenus ratio ordinis in mente principis consideratur, lex aeterna est;¹⁶ quatenus autem legis aeternae participatio in creaturis consideratur, lex naturalis est.¹⁷ Quatenus singula quae sunt vel eveniunt a divina sapientia ordinantur, ratio uniuscuiusque cur sit vel fiat assignari potest;

quatenus autem legis ordo libere a divina voluntate eligitur; ultimum omnium ratio est libera Dei electio. 18

Quae cum ita sint, Dei iustitia originaliter quidem ad divinam sapientiam pertinet, actualiter autem ad iustam sapientis ordinis electionem, consequenter autem in rebus invenitur crevis quatenus sapienter iusteque ordinantur tum inter se tum ad finem ultimum qui ipse Deus est.

ARTICULUS X DE IUSTO RERUM ORDINE

Cum parum conveniat ita ordinis nomen dictitare ut nihil in mente habeamus quod huic nomini correspondeat, iam quaeramus oportet qualis sit ille iustitiae ordo quem conceperit divina sapientia, elegerit divina voluntas, producat divina potentia.

In primis ergo ordinantur omnia, in quantum formas habent legesque naturaliter sibi inditas. Nihil enim aliud est lex naturalis quam participatio quaedam legis aeternae, unde caeterae quidem res materiales sua sponte in proprium actum finemque procedant, homines autem moveantur non solum ut faciant, sed etiam ut quid iis faciendum sit cognoscant, et cognitum libere eligant. 19

Aliud deinde magisque concretum est universalis ordinis elementum, quod res ita inter se coniuguntur, ut circularis quaedam vel serialis legum complicatio oriatur. Sicut enim abstractas motus leges invenit Newton, magis concretam vero systematis planetaris periodicitatem demonstravit Laplace, ita in omnibus aliud est determinare quid sub debitiss conditionibus atque adiunctis per se fieret, et aliud longe est schematicam illam rerum coniunctionem seu constellationem invenire, unde certis temporum intervallis et impleantur conditiones debitae et actu fiant eventus praevisi. Illud enim singulas leges considerat easque abstractas; et cum a concretis rerum adiunctis atque conditionibus praescindat, nisi cogni-

tionem prorsus hypotheticam non praebet. Hoc autem non unam tantum legem considerat sed complurium simul complicationem; neque a rebus praescindit sed eas ita schematice inter se coniungit ut mutua earum dispositio ipsi legum complicationi correspondeat; neque conditiones adiunctaque praetermittit sed eas ipsa rerum dispositione legumque coniunctione regulat atque dominatur; neque cognitionem mere hypotheticam praebet sed pro diversitate materiae physice certam vel plus minus probabilem.

Abstracta ergo ordinis elementa considerat physicus in gravium motibus, chimicus in aquis vaporantibus et condensantibus, meteorologicus in directione et velocitate ventorum. Quae tamen omnia simul coniugantur ubi ad schematicam aquarum circulationem attenditur; nam vaporantibus maribus efformantur nubes; aspirantibus ventis terra nebulis operitur; condensantibus vaporibus descendunt pluviae; fluentibus aquis augentur flumina et replentur maria. Qua in circulatione non alias novasque perspicias leges sed concretam legum applicationem; neque eam consideras applicationem quae ex quolibet universalis ad particulare quodlibet procedit, sed certam legum universalium seriem rebus certo ordine dispositis applicas; neque sine fine vel disponuntur res vel leges coniungantur, cum ex ipsa hoc dispositione atque coniunctione exoriatur perpetua quedam atque viventibus perutilis aquarum circulatio.

Quod vero in periodico planetarum systemate et in aquis circumcurrentibus illustravimus, ita in omnibus verificatur ut existat communis quidam rerum eventuumque cursus, qui multo clarius multoque certius omnibus hominibus innotescat quam recentissima legum abstractarum scientia. Nam ipsa hominis vita, sive respirationem consideras, sive motum cordis sive ciborum intussusceptionem, sive vigilatias et somni alternationem sive laborem cotidianum, sive prolis generationem atque educationem, ita rhythmo quodam peragitur, ita repetiti actionibus constat, ita rerum circulationibus dependet, ut mundum simili quodam modo ordinatum exigat. Neque ille sufficit ordo qui in abstractis legibus ita ponitur ut a

concretis eventibus praescindat, sed alius prorsus qui ita leges inter se complicat et res mutuis habitudinibus disponit, ut certus quidam even- tum cursus consequatur.

At tertius manet gressus ut ad actualem rerum ordinem perveniat. Non enim una tantum existit legum complicatio schematica, si quidem alia in periodico planetarum systemate et alia in aquis circumeuntibus perspi- citur. Neque multae sed inordinate sunt, cum aliae aliis vel subordinen- tur vel coordinentur. Nisi enim prius exstitit sistema solis et planeta- rum, haud circumferantur aquae; nisi circumferantur aquae, non vivunt plantae sine plantis, tot animalium species esse non possunt; et in singulis ani- malibus non solum distinguuntur sed mirabiliter etiam inter se coniunguntur atque dependent systemata digestivum, respirativum, vasculare, ossium et muscularum, nervosum, et sensitivum.

Ipsae ergo quas superius distinximus schematicae rerum dispositio- nes legumque complications alio quodam et magis concreto magisque univer- sali ordine comprehenduntur. Qui sane ordo ipsius divinae sapientiae at- que providentiae est, quae omnia complectitur secundum omnes singulorum determinationes etiam minimas, quae omnia disponit atque dirigit, quae omnia in fines singulis propriis producit. Quod si vel leges abstractas non omnes perspicimus, si pauca admodum schemata cognoscimus, multo minus universalem hunc ordinem et concretum prorsus et actualem perfecte intel- ligimus.

At ubi dees cognitio perfecta, adesse potest imperfecta, quae in principiis quibusdam potioribus determinandis iisque modo generico ap- plicandis consistat. Et in primis elucet quantum habeat momentum ipsa divina providentia. Quod enim singulis rebus proprium est, hoc etiam hypotheticum est. Singulis enim proprium est ut, impletis conditioni- bus debitibus, secundum suam naturam operentur. Si ergo implentur, non

conditiones, operantur; sin autem conditiones non implentur, non operantur; neque ulli rei creatae inconditionata conceditur operatio. Quare in omnibus rebus et creatis et conservatis, cum singularum operatio conditionata atque hypothetica sit, nulla invenitur causa per se et proportionata ut res illa actu agat. Quod si dicis aliam per aliam iam operantem accipere ut conditiones propriae operationis impleantur, factum sane non ignoras, sed explicationem adhuc omittis. Non enim casu fit ut (1) res aliae ita operantur ut impleantur conditiones sub quibus aliae operari incipient, (2) omnes res ita iugiter disponantur ut nulla aliarum et praemoventium 20 adiutorio privetur, et (3) ex hac perpetua rerum dispositione legumque naturalium complications, sed mirus ille atque beneficus efficiatur ordo, quem communem rerum cursum nominemus. Quod si casu non fit, divina providentia facit tum ut singulae res actu agent tum ut omnes ipsum universi ordinem instrumentaliter efficient.

Porro, ut proprius ad rationem divinae iustitiae accedamus, eiusmodi est communis rerum cursus universique ordo ut (1) sit effectus Deo Proprius et (2) per causas secundas producatur. Nam Deus proprius est ille effectus quem Deus solus producere potest; sed communis rerum cursus universique ordo proportionem excedit tam singularum quam omnium rerum creaturarum et conservatarum; singularem enim excedit quia nulla res creata operationem inconditionatam habet; et omnium excedit cum, eatenus communi effectu ordo perspici possit, quatenus iam ante in operaturis ordinatio adfuerit. Sicut enim singulæ ab aliis accipiunt ut conditiones operationis propriae impleantur, ita omnes a Deo accipiunt illam dispositionem atque ordinacionem, unde ordinatus producitur effectus communis.

Neque minus verum est Deum per causas secundas communem rerum cursum universique ordinem producere. Frustra enim crearentur et conservarentur res quae non operarentur. Neque operari possent; nisi divina sapientia eas ordinaret atque dirigeret. Neque ordinatae et directae ab eo communis cursu atque ordine deficere possunt quem divina sapientia intendit. Neque aliam altioremque regulam habet sive divina bonitas sive divina iustitia

quam ipsa divina sapientia.

Quae cum ita sint, qualis in genere sit ordo divinae iustitiae aliqualiter dici potest. Nam in primis constat ultimum finem in quem omnia sunt dirigenda esse ipsam divinam bonitatem manifestandam. Deinde, determinatum est medium quo utitur divina sapientia ad hunc finem attinendum, nempe, ipsae rerum naturae atque leges naturales. Tertio, constat divinam sapientiam non usu et experientia addiscere ut ab incepto consilio desistat et alium novumque tentet, sed ab ipsis primis initiis in finem usque omnia uno intuitu perspexisse, ordinasse, approbasse. Quarto denique determinatum est quale sit hoc unum consilium, nempe, ita res disponere atque coniungere ut serialia vel circularia operationum schemata resultent, et ita ipsa schemata tum temporum decursu tum simultanea hierarchia ordinare ut communis rerum cursus universique ordo consequatur.

Quae quidem quattuor determinationes quid sibi velint, exemplis et obiectionibus maxime manifestatur. Quaerere ergo solent homines cur tot sint astrorum collectiones nebulosae, cur tam magnae sint distantiae astronomicae, cur tam diurnas fuerint aetates geologicae, cur tot olim existierint viventium species iam extinctae, cur tam imisericors sit illa oeconomia qua vivens viventi praeda atque cibus sit, cur tot alia eveniant quae humano iudicio graviora, duriora, iao immania esse videantur. Quibus sic fere responderi potest:

- (1) haec omnia fieri secundum leges rebus naturaliter inditas; et his utilibus ad divinam iustitiam pertinere;
- (2) materiae abundantiam et temporum diuturnitatem esse indicia signaque legum statisticarum adeo ergo ineptam effusionem, vanum dispendium, ingenii tarditatem non probare, ut potius Deum demonstrarent agere secundum propriam rerum convenientiam;
- (3) alia adiuncta aliis viventium speciebus magis convenire; unde iterum constare Deum agere non pro lubitu suae potentiae sed secundum iustitiam suae sapientiae.
- (4) numquam ergo nos satis mirari posse ordinem universi, quem per res

infimas et secundum proprietatem earum naturarum producit divina sapientia, secundum illud: "Deus igitur per suum intellectum omnia movet ad proprios fines." 21

(5) fieri sane mala, et potuisse Deum, ubi defuerit contradictio, omnia mala impedire; filium tamen universi, in quem omnia ordinentur, esse non creaturam bonitatem sed divinam manifestare; et ideo Deum iuste mala permittere, tum ut res creatae secundum veritatem naturae finitae et imperfectae agant, tum ut bonum per participationem atque creatum non sit nisi medium ad bonum per essentiam manifestandum.

Attamen ulterius queritur cur Deus Homo, cur tot speculis expectari debuerit Salvator, cur ad populum hebraicum advenerit, cur tam lenta sit fidei propagatio, cur tot factae sint haereses, apostasiae, et revelatae veritatis calumniae, cur inter ipsos fideles tot sint peccatores, tot tepidi, cur inter ipsos ferventes tam saepe impeditur fructus bonae voluntatis per errores vel tarditatem mentis. Quibus omnibus eadem est generalis responsio, ad divinam nempe iustitiam pertinere ut Deus agat per causas secundas et secundum convenientiam ipsarum naturarum. Qua propter Deus ipse factus est homo ut sit causa secunda et proportionata ad omnia instauranda 22 novaque facienda 23 "quoniam quidem per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum." 25 quamvis sui tot prophetis tantisque signis eruditum tamen ardenter eum exspectavissent, haud fructuosior fuisset primus ille adventus si ante temporum plenitudinem 26 accidisset vel sine lege quae "paedagogus noster fuit in Christo." 27 Neque Dominus in tempore hoc restituuit regnum Israel 28 quod subitaneo incursu et manifesta potestate omnia sibi subiceret, sed granum similes seminavit 29 quod lentius crescere videretur, tum quia fructus interiores ephemericibus non narrantur, tum quia per causas secundas, per homines, amuntiatur regnum atque propagatur. Quae sane omnia longiori disquisitione essent exponenda, nisi praesens intentio ad illud restrinqueretur, qualis scilicet in genere sit ordo divinae iustitiae.

ARTICULUS XI

DE ORDINE IUSTITIAE HISTORICO

Quae in genere de ordine divinae iustitiae diximus, immediatam admittunt applicationem ad ea quae homines magis respiciant; et ipsam hanc applicationem iam ante praeparavimus, cum primo capitulo de bonis et malis disseruimus.

Nam tria in ordine divinae iustitiae distinximus: (1) rerum nempe naturae legesque naturales; (2) schemata operationum vel serialia vel circularia quae ex rerum dispositione et legum complicatione resultant; (3) ipse ordo divinae sapientiae, iustitiae, providentiae quae ita seriem atque hierarchiam schematum excogitat atque ordinat ut sequatur communis rerum cursus ordoque universi.

Tria pariter in bonis humanis distinximus: 1 bona particularia; (2) bonum ordinis externum; et (3) bonum culturale. Sed bonum culturale sequitur operationem cuiusdam legis naturalis; bonum ordinis externum est quoddam schema serialia vel circulare; et bonum culturale diffusionem respicit illius interioris ordinis et perfectionis, qua homo per rationem et voluntatem sibi providet et ipsam divinam providentiam quodammodo participat. 30 Praeterea, sicut divina providentia in rebus seriem et hierarchiam schematum efficit, ita in hominibus bonum culturale dirigit atque in melius commutat bonum ordinis externum; et sicut schemata faciunt res naturales augiter secundum proprias leges operentur, ita bonum ordinis externum bonorum particularium profluvium quoddam comparat.

Bonis tamen humanis opponuntur mala, nempe, (1) mala particularia (2) mala ordinis externi, et (3) mala culturalia; quae quidem ex oppositis bonis ordinem quedam mutuant. Nam ex malis particularibus conducuntur homines in bonum ordinis exterius quaerendum atque perficiendum; ex

malis ordinis conducuntur ad bonum culturale inveniendum atque evolvendum; et ex ipsis malis culturalibus, tamquam ex culpa felici, ad Redemptorem flagitandum atque exspectandum moveri debent. Maximum enim malum est quod interiorem hominis ordinem corruptit et in culturae decadentia sese manifestat; nam radicem suam habet in illa alienatione a Deo quae moralē impotentiam inducit, obscurationem nempe intellectus, et voluntatis infirmitatem, et obiectivam quandam boni graviorem difficultatem; quibus vicissim corruptitur bonum ordinis exterrum; unde et bona particularia iugiter minuantur et mala particularia in dies augentur.

Quae bonorum malorumque oppositio atque interdependentia clarissime manifestant divinae iustitiae ordinem. Cum enim Deus per causas secundas et secundum convenientiam earum naturarum operetur, etiam hominis liberum arbitrium adhibet tamquam medium suo modo susque proprietatem usurpandum, secundum illud: "Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui." 31 Quia vero liberum arbitrium in malum declinare potest, ita divina sapientia tam mala quam bona ordinavit ut non solum e bonis bonum sequatur sed etiam e malis ad bonus addiscendum et perficiendum homo revocetur. Quia autem finis ultimus est ipsa divina bonitate manifestanda, ita omnia bona omniaque mala ordinavit Deus, ut ex humili submissione sequantur omnia bona, secundum illud "Quærите ergo primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia alicentur vobis" 32 sed ex superbia et alienatione sequantur omnia mala secundum illud "ut non gloritur omnis caro in conspectu eius." 33

Dixerit tamen quispam haec omnia adeo esse generalia ut intimum quemdam et magis fundamentalem iustitiae aspectum minime tangant. Quod quam verum sit, proxime dicemus. Sed antequam ad profundiora atque subtilliora procedamus, oportet omnino et clare et distincte perspiciamus quam iustus sit etiam erga personas ille rerum humanarum ordo quem conceperit divina sapientia et elegerit divina bonitas.

Nam etiam haec in vita persona humana ita ingenti quedam historiae processu includatur, ut nisi ipsius processus pars quedam eaque minima

non esse videatur, nullo modo, tamen dici potest hoc aliter fieri quam secundum convenientiam humanae naturae. Quatenus enim homo et physicus et chimicus, et biologicus, et sensitivus est, fieri non potest quin moveatur sicut et alia gravia, alteretur sicut et alia mixta vel composta nutriatur, crescat, moriatur sicut alia viventia, sentiat atque appetat sicut et alia animalia. Quod si conceditur, omnino fatendum est hominem his in omnibus vi ipsius suae naturae ad materialem rerum processum pertinere. Imo, si ad ipsum hominis intellectum attendis, qui in genere intelligibilium non est nisi potentia, quae se habet ad omnes formas intelligibiles sicut materia prima ad omnes formas sensibiles, sane autem hominem ponis intra processum historicum atque culturalem, aut omnes homines ad perpetuam atque inevitabilem primitorum mentalitatem redigis. Quod si hoc non placet, illud eligis et iterum hominem agnoscis tamquam partem processus universalis. Age vero, illud ipsum quod in homine maxime personale est, quo vi conscientiae suae rationalis et verum iudicat et bonum amat, quamvis ratione actuum actionumque prorsus immannens sit, nihilominus ratione objectorum circa aliud non versatur quam ipsum huins mundi processum eiusdemque principium atque finem. Nam ob causam, si forte mysticos excipias, nihil homini hac in vita adeo est privatum, individuale, incomunicabile, ut relationem non dicunt eamque essentialiem ad externum et historicum rerum processum. Neve queraris relationes humanas et interpersonales esse caissas, cum ad bonum ordinis pertineant non solum bonorum particularium series, et coordinatae operationes, et habitus anteriores, et exteriores consuetudines legesque, sed etiam relationes interpersonales quae tum ex illis omnibus resultant tum in illa iugiter influant. Quod si totus homo secundum corpus, vitam, sensitatem, intellectum; rationalitatem, relationesque personales ad processum quendam historicum vi ipsius suae naturae pertinent, fateamur oportet tam iuste quam sapienter eum includi intra tales processum et ipsius processus subdi legibus atque ordini.

ARTICULUS XII

DE ORDINE IUSTITIAE PERSONALI.

Ita hoc in vita existit homo, ut aliam in vitam ex-sistat. Ita historicus iustitiae ordinis editur, ut alium in ordinem assumatur. Iuste et secundum convenientiam suae naturae includitur homo intra processum hujus mundi. Sed ita mundo includitur ut vi suas naturae per mortem mundo exipiatur. Atque eripitur ut iudicetur. Atque iudicatur ut punitetur vel puniatur. Quamdiu hoc in vita versatur, obiectivoquodam et fero impersonali processu contineri videtur. Sed ideo hic versatur, ut a libi qualis ipse fuerit iudicet aliis. Exsistimus enim ut personae ante illud tribunal sistamus quo de nostra personalitate a persona iudicemur sartemque sempiternam unusquisque suam accipiamus.

Quae quidem iustitia pro rebus personalis, quantum humanae naturae conveniat, expendendum est. Per actus enim humanos non solum pergit obiectivus processus historicus, non solum fiunt actiones bonae malaque, non solum perpetuo quodam fluxu commutatur situatio conditioque humana, sed etiam fiunt, imo se faciunt homines bona vel malorum.

Si enim actus, quem ratione voluntateque pono, in situationem humanam commutandam modica sua mensura influit, multo magis sane multoque intimius influit idem actus in me commutandum. Si ipsa situatio conditioque humana, per actus humanos vel olim vel nuper factos constituitur, quanto magis ipsi actus, quod ipse sciens et prudens pono, in me constitutum cumulantur atque coalescant. Neque hoc in processu intimiori sum ipse ego tantummodo is qui efficio, sed etiam idem sum ego qui iugiter efficio. Nam si liberum actum perpendis, recte dicis cum determinari neque ab adiunctis externis, neque a statu animae sensitivo, neque ab objecto finiti valoris, neque a fine in quem multis et diversis viis proceditur. Quod si hic actus a ceteris omnibus relinquitur indeterminatus, undenam actualem suam determinationem accipit? Sane a me

voluntate tamquam a principio quo. Sane a me ipso tamquam a principio quod. Sicut enim sensus non sentit sed homo per sensum, sicut intellectus non intelligit sed homo per intellectum, ita etiam voluntas non vult sed homo per voluntatem. Liber ergo ego propriis meis actibus libere me efficio atque me constituo.

Quatenus ergo ipse me liberis meis actibus efficio atque constitulo, eatus opus meum sum. Neque tale sum opus meum, quales sunt litterae in aquis conscriptae vel figurae in arena exstructae, ut quidquid voluero quandocumque voluero statim fieri possim, neque quod antea fecerim nullatenus vel adiuvet vel impedit quod postea fieri velim. Sed quandiu hac in vita conversor, mutari potest mea voluntas, sive extrinsecus per mutatam cognitionem vel per mutatem corporis dispositionem, sive intrinsecus per divinam gratiam interius in ipsa voluntate operantem. 34 Post autem hunc vias statum, secundum sapientissimam Dei ordinationem mutationis causae iam tolluntur ut, qualis moriens fuerim, talis in aeternum manebo.

Quot vero inter homines intercedant differentiae, quamque variae sint, enumerari videtur neque possibile neque ad nostrum finem utile. Nam ad duas classes essentiales reducuntur omnia illa opera quae faciunt homines quatenus ipsi se faciunt. Aut enim boni sunt, aut mali. Aut dictanti rationi rationales consentiuntur aut irrationales non consentiuntur. Quod si rationales consentiuntur, opus intelligibile se faciunt, tum quia intelligibile est creaturam rationalem rationi consentiri, tum quia creatura rationalis, rationi consentiens, ipsa se facit partem intelligibilem intra ordinem a sapientia divina institutum. Sin autem irrationales non consentiuntur, opus non-intelligibile se faciunt, tum quia non-intelligibile est creaturam rationalem rationi non consentiri, tum quia creatura rationalis, rationi non consentiens, ipsa se subducit ab ordine intelligibili quo divina sapientia omnia ordinat tam inter se quam ad finem ultimum:+

Per actus meos liberos ergo non solum sum opus meum, non solum

sum opus meum per se duraturum, sed etiam sum aut opus intelligibile, ordinatum, ordini universi integratum, aut opus non-intelligibile, inordinatum, ordini universi subtractum. Si me intelligibilem facio, sub legem intelligibili atque universalis ex-sisto particularis; si ordinatum me facio, pars mea sensitiva rationi subditur, et ipsa mea ratio Deo subditur si me ordini universi integro, intelligibiliter coniungor et Deo et Hominibus et caeteris creaturis. Si me non-intelligibile facio, extra legem intelligibilem atque universalem ex-sisto exceptio, neque exceptio rationabilis sed irrationalis, neque explicanda sed absurdia. Si inordinatum me facio, neque ratio mea Deo subditur, neque pars mea sensitiva rationi subditur. Si me ordini universi subtraho, non-intelligibiliter alienum me facio tum Deo tum ipse mihi tum hominibus tum caeteris creaturis.

Quod opus sive intelligibile sive absurdum per se durat. Qua in duratione perspicitur meriti et demeriti, praemii et poenae fundamentum. Nam duratio operis intelligibilis fundate operis inclusione intra ordinem rerum intelligibilem; et duratio operis absurdi fundat operis exclusionem extra ordinem rerum intelligibilem. Si fundatur inclusio intra ordinem, fundatur fruitio ordinis secundum omnia bona quibus Deus hominem ordinat; si fundatur exclusio extra ordinem, fundatur exclusio ab omnibus bonis quibus Deus hominem ordinat. Sicut enim in naturalibus operatur Deus secundum convenientiam naturae, ita etiam in voluntariis operatur Deus secundum convenientiam ipsius operis quod singuli ipsi se libere faciunt. Si quis ergo ordinem vult, ordine fruitur; en meriti et praei fundamentum. Si quis autem ordinem non vult, extra ordinem ipse se detrudit: en fundamentum demeriti et poenae.

Quam ob causam, in ipsis rebus humanis clarissime distinguuntur iustitia historica et iustitia positiva. Per illam enim ex operibus obiective bonis sequuntur bona, et ex operibus obiective malis sequuntur mala; neque subiectiva operantis conscientia consecaria obiectiva mutat. Non enim magis patiuntur neque minus qui hodie dominio communisticco subiciuntur, sive

inculpabiliter deceptus, sive mala fide opera sua conscripsit Karl Marx. Sed iustitia positiva ad personalem responsabilitatem attendit. Non tantum materialem actum eiusque consequentias expendit sed, quantum fieri potest, formale formalis actus considerat. Inter malitiam et infirmitatem distinguit, inter deceptionem inculpabilem et culpabilem, inter circumstantias quae voluntarium sive augent sive minuunt. Personas qua personas secesserit, ut eluceat quis vero apertus et bono fidelis intra societatem personarum p retineri possit, et quis vero bonoque adeo alienus factus sita ut verae bonaesque societatis incapacem se reddiderit. In multis sane imperfecta inveniuntur tribunalia humana. Quid vero intendant leges, manifestum est. Nam praeter obiectivam illam iustitiam quae processu historico evolvitur, existit alia iustitia secundum quam personae a personis iudicantur utrum cum personis consociare possint. Neve dicas leges poenasque humanas non existere nisi utilitatis causa ut mali scilicet vel re-educentur vel saltem a malis operibus deterreantur. Nefas enim est malum facere ut eveniat bonum. Etx malum est personas iuribus personae privari et, quasi merum instrumentum esset, poenas dare propter utilitatem quandam consequentem. Nisi enim malefactores per propriam nequitiam personarum iuribus sese indignos esse demonstrant, nisi ipsi retributionis fundamentum ponant reatumque culpae et poenae induunt, iniuste efficiuntur tristia poenarum exempla ad alios deterrendos.

Quod si in rebus humanis necessario agnoscitur personas se facere vel dignos vel indignos humanae societatis, certitudine fidei constat de iusto iudicio "Dei qui reddet unicuique secundum opera eius." 35 "Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum" 36. Cuius iudiciorum haec summa brevis est: "Amen, dico vobis, quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. 37 Et " Amen, dico vobis, quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis." 38

Quod tamen iudicium, etsi a persona de personis exercetur, etiam

consecutarium quoddam naturale exprimit. Ut enim testatur S. IOANNES: " Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut iudicet mundum sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; erant enim opera eorum mala. Omnis enim, qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta." 39 Et iterum: "Ego lux in mundum veni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et, si quis audierit verba mea et non custodierit, ego non iudico eum; non enim veni, ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum. Qui spernit me et non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die." 40 Qui sane sermo (λόγος) etiam verbum erat de quo dicitur: "Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit." 41 Neve tardiores credatis aliter S. Mattheaeum et aliter S. Ioannem iudicium Domini concepisse. Quam enim societatem facit charitas, eam prius cognoscit lux illa intellectualis atque increata, cuius participatio quedam creata est lumen intellectus nostri tum naturale tum fidei tum gloriae.

Quod si ratio consecutarii naturalis in divina iustitia personaliter exercita non deest, neque divina sapientia ita obiectivum historiae processum dirigit ut de personis non curet. Nam totum fere vetus testamentum specialem divinam providentiam circa populum Israeliticum manifestat, et ipse Dominus in novo docet: "Si autem faenum agri, quod hodie est et cras in ciborum mittitur, Deus sibi vestit, quanto magis vos modicae fidei? Noliti ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur? Haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his indigetis;" 42 Imo, ad commercium personale nos invitat per ipsa

nostra disideria: "Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si pisces petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in caelis est dabit bona potentibus se?" 43

Quam ob causam, quamvis valde int̄ se distare nobis videantur et processus obiectivus et personale iudicium, nulla tamen inter haec ex parte Dei datur Distinctio (cum persona divina realiter eadem sit ac ipsum intelligere) neque aliud ex parte nostra habetur distinctionis fundamentum nisi quod hac in vita secundum convenientiam nostrae naturae nostro cumque actuum versamur ut in vita futura quales nos fecerimus tales boni vel mali manesamus.

A R T I C U L U S XIII

D E IUSTA DEI VOLUNTATE

Quod hoc rerum ordine sumus atque regimur, ex libera Dei electione est. Quae sane electio iustissima est, tum quia in infinitam bonitatem tamquam in finem tendit, tum quia ex infinita bonitate ipsius divinae voluntatis procedit, tum quia infinita in Dei sapientiam sequitur.

Quaerentibus autem utrum Deus res aliter ordinare potuisset, modo desit contradictione interna, omnino affirmandum est. Quocumque enim contradictione caret, absolute potest Deus facere. Quocumque absolute potest facere, etiam sapientissime potest facere, cum divina sapientia totum posse divinae potentiae comprehendat. 44 Neque perfectior divinae voluntatis datur regula quam infinita Dei sapientia.

Si tamen quaeritur cur Deus alium ordinem non elegerit, ad mysterium divinae voluntatis acceditur, ubi iam non inquirendum sed obediendum est. Qui enim omnes ordines suo intellectu non comprehendit,

alium cum alio comparare non potest; qui alium ordinem cum alio comparare non potest, cur alius alteri post habeatur, dicere nequit. Sed nullus theologus omnes ordines rerum possibles suo intellectu comprehendit. Imo, ne Christus homo quidem hanc omniscientiam habuisse docetur. 45 Et ideo prorsus inepta est haec comparativa quaestio.

Praeterea, uti monuit S. Augustinus etiam si Deus aliter fecisset, nostrae tamen insipientiae ipse aliis bonitate procederet ordo alium, sed "sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris, et cogitationes meae a cogitationibus vestris." 46

Quapropter, divinae electioni simpliciter obediendum est. Sicut enim Christus non alium mundum expetivit sed in omnibus voluntatem suam voluntati Patris subiecit, 47 factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, 48 ita et nos hunc actuali rerum ordinem nobis a Deo patre praceptum habemus. Praecipere enim nihil est aliud quam per rationem et voluntatem movere. 49 Et Deus per suam sapientiam atque electionem sicut omnia creat et conservat, ita omnia movet. 50 Cui motioni in omnibus obediendum est, a rebus naturalibus quidem secundum formas sibi inditas, a rationalibus autem creaturis secundum quod hunc rerum ordinem et vero intellegunt et diligentes sequuntur.

Sed ulterius circa divinam voluntatem nonnulla recolenda videntur ne anthropomorphice eam concipiamus. Et in primis unica est Dei volitio. Sicut enim Deus et se et omnia alia cognoscit unico intelligendo actu, ita etiam Deus et se et omnia alia vult unica volitione.

Praeterea, sicut ordinata intelligit, ita etiam ordinata vult.

Unde statim concluditur quod Deus non vult hoc quin vult illud, sed vult hoc esse propter illud. 51 Excluditur primum, quia in Deo non sunt multae volitines, quarum alia alterius causa sit. Affirmatur secundum, quia Deus vult et hoc et illud et ordinem huius ad illud per unicam illam volitionem, qua et se et alia omnia ordinata vult.

Concluditur praeterea hanc unicam Dei volitionem a nulla creature

causari sed omnis et cuiuscumque entis finiti causam existere. Non enim movetur Deus sed movet, et non efficitur sed efficit.

Quibus perspectis, si in rigore sermone loqueris, semper dices Deum velle satisfactionem Christi esse propter peccata, et peccatorum remissionem esse propter satisfactionem, et praesmia esse propter bona merita, et poenas esse propter peccata. Non autem dices Deum velle satisfactionem quia peccata edit, vel Deum velle peccata remittere quia satisfactio eum placavit, vel Deum velle praemiare quia bona merita eum placerunt, vel Deum velle punire quia peccata eum offendunt. Illa enim affirmant unam multorum et ordinatorum volitionem. Haec autem et multas divinas volitiones supponunt et interdum creaturam ponunt causam et divinam volitionem effectum.

Neve rigorem sermonis in praesenti quaestione parvi momenti iudicaveris. Cum enim praeципue contra dogma redemptionis obiciatur quod anthropomorphicum sit, huic columniae ansam praebere non debet theologus catholicus.

At alia et gravior est quaestio, cum Deum dixerimus omnia, quaecumque hoc in mundo contineantur, et sua sapientia ordinare et sua voluntate eligere. Nam how in mundo sunt mala culpas, mala poenae, et mala naturalis defectus. Numquid Deus mala velit.

Et in primis dicendum est nulla voluntatem ne diaboli quidem directe in malum tendere. Obiectum enim voluntatis est bonum, et ideo nemo directe malum vult. Indirecta autem malorum volitio haberi potest, quantum quis bonum quoddam vult cui coniungitur malum. Et ita indirecte Deus vult tum mala naturalis defectus tum mala poenae, quatenus directe vult tum bonum naturalis ordinis, cui consequuntur mala naturalis defectus tum bonae iustitiae personalis, cui consequuntur mala poenae. Quae quidem indirecta volitio est bona, uti exemplis facile constat.

Puta vehiculum aereum certis in adiunctis in terram esse casurum nisi suspenditur lex gravitatis. Et certa illa adiuncta oriuntur nisi vel

eadem vel alias suspenduntur leges. Quaero ergo utrum melius suspenduntur leges naturales, quibus totus ordo rerum naturalis constat, an melius cedit vehiculum in terram, ut homines cautiiores esse et prudentiores addiscant. Sane hoc. Hoc enim malum particulare est ex quo proponent bonum, illud autem bonum ordinis impediret, ex quo profluvium bonorum particularium habetur. Instas tamen. Nonne potuit Deus ita hunc mundum ordinare, ut nulla evenirent mala particularia et tamen nullae leges naturales suspenderentur. Potuitutique, nam haec internam contradictionem non dicant. Cur ergo non fecerit? Cui quaestioni iam superius responsum est; nam etiam si Deus alium ordinem elegisset, etiam ille aliis ordo nostrae insipientiae non placuisset. Quod scimus, hoc in ordine invenitur, quem infinita sapientia ordinavit et infinita bonitas elegit. Cui electioni nobis simpliciter obediendum est.

It similiter in poenas aeternas quidem esset dammandus, nisi Deus ordinem suae sapientiae suspenderet, et post mortem gratiam operantem concedaret, quae malam voluntatem malamque personam ficeret bonam. Volendo ergo ordinem suae sapientiae atque iustitiae, hunc hominem dammandum indirecte vult Deus. Quae quidem volitio bona est cum melius bonum sit bonum ordinis ex quo tote liberi arbitrii gravitas totumque eius momentum profluant, quam bonum hoc particulare quod converteretur qui finaliter imponens fuerit. Iterum forte instas. Nonne potuit Deus ita res ordinare ut nemo sit finaliter imponens? Potuit utique, cum hoc contradictionem internam non dicat. Cur ergo non fecerit? Cui quaestioni iam superius responsum est. Imo, iam nobis adorandum est mysterium divinae voluntatis, secundum illud: "O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles viae eius."⁵² Quod si Deus indirecte vult malum naturalis defectus et malum poenae

nullo tamen modo vult malum culpas. 53 Non enim directe vult, quia nemo malum directe vult. Neque indirecte vult, quia indirecta mali volitio habetur quatenus quis bonum vult cui connectitur malum. Sed malum culpas boni non connectitur sed opponitur totaliter. Non enim est ens sed entis privatio, neque privatio intelligibilis sed irrationalis et non-irrationalis. Nam vero omnis connectio quendam ordinem intelligibilem dicit; et quocumque ordinem intelligibilem ad ens habet, illud tamen intelligibile est. Malum culpas ergo nullam connectionem cum ente habet, et ideo nullam connectionem cum bono habet. Neque ergo directe neque indirecte vult Deus malum culpas.

Bices tamen qui nimis probat nihil probat. Sed nimis probat qui omne peccatum facit impossibile. Et argumentum propositum excludit volitionem mali culpas indirectam non solum a Deo sed etiam a peccatore.

Respondetur argumentum propositum excludit indirectam volitionem mali culpas ab omni cuius intellectus non obscuratur et cuius voluntas irrationaliter non agit. Quod autem peccatoris intellectus non obscuratur eiusque voluntas irrationaliter non agit, supponit obiciens sed manifeste probare non potest.

Instas vero peccata fieri non posse, si Deus ea nullo modo vult. Efficax enim est divina voluntas ut quocumque velit fiat et quocumque non velit non fiat.

Respondetur quod "Deus... neque vult mala fieri neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum." 54 Neve leviter indices hoc merum esse effugium, nam, uti postea dicetur, praeter ens et non-ens est irrationalis privatio entis, praeter bonum et non bonum est malum culpas, praeter verum et non verum est ontologica peccati falsitas.

Instatur tamen malum culpas manifeste connexionem habere intelligibilem cum libertate finita atque defectibili.

Respondetur verum esse hominem posse peccare quia liber atque defectibilis sit, sed negatur hominem ideo actu peccare quia liber atque

defectibilis sit.

Instatur saltem inter peccatum et redemptionem intercedere connectionem intelligibilem.

Respondetur (1) nexus intelligibile intercedere inter divinam peccati permissionem et redemptionem et (2) tam permissionem quam redemtionem respicere peccatum ut factum, secundum quod "Deus est adeo potens quod etiam potest bene facere de malis.") 55 Sed negatur permissio esse causa peccati, vel peccatum esse causa permissionis; et similiter non peccatum sed divina bonitas est causa redemtionis.

Videtur tamen quod, si malum culpee sit malum prorsus, bonum esse non potest permittere malum culpae.

Respondetur quod bonum est ut sint creaturæ rationales vere liberas, bonum est "ut glorietur omnis caro in conspectu eius," et bonum est e malitia peccatorum occidere bonitatem redemtionis. Quas ob causes et si permissio peccati ex peccato bonitatem non habeat, tamen non desunt aliae rationes unde bonitas eius perspici possit. Quantum autem attinet electionem inter permittere et non permittere malum culpæ, uti superius dictum est, non iam datur locus inquisitionis sed obedientiae atque adorationis.

Obicitur tamen ex alio capite contra ea quae de unica et incausa divina volitione dicta sunt, quod magis ens supremum et hellenisticum sapiunt quam Deum Christianorum. Et in primis quod re vera tollitur divina orationis exauditio.

Respondetur quod tollitur anthropomorphica huius exauditionis conceptio sed minime tollitur eiusdem realitas, cum Deus faciat tum ut obsecremus tum ut impetremus propter obsecrationem.

Instatur nullum re vera dari nexus causalem inter orationem et effectum. Non enim hic ex illa procedit, sed utrumque ex divina sapientia rerumque ordine.

Respondetur aliud esse nexus causalem qui scientiis humanis

cognosci potest et alium esse nrum qui secundum intentionem divinae providentiae re vera adest. Si enim Deus et orationem et orationis exauditionem praevidit atque praeparavit, scientiae humanae utriusque seorsim causas determinare possunt. Sed neque affirmare neque negare possunt utrum Deus res ita disposuerit quia effectum propter orationem esse voluerit; neque determinare possunt utrum, si homo non orasset, res ita disposerentur ut effectus haberetur vel non haberetur. Fidelis autem divinis eloquitis eruditus effectum esse propter orationem secundum intentionem divinae providentiae certo cognoscit.

Instatur quod si unicus actus est divina voluntate, uno eodemque actu Deus et bonos amat et peccata odit, irascitur contra peccatores, et per satisfactionem Christi placatur. Quae divina indifferentia realis sensui Christiano omnino repugnat.

Respondetur quod obiciens non satis distinguit inter id quod est verum et reale et, et parte, ea quae in analysi metaphysica ponuntur tamquam constitutiva vel conditiones eius quod verum et reale est.

Primo, ergo, verum et reale est Deum et bonos amare et peccata odio habere et contra peccatores irasci et per satisfactionem placari. Quod omnino retinendum est ab omnibus, sive metaphysicam analysis capere possint, sive non.

Deinde, proprie dici potest Deus amare et odio habere quia huius actus possunt esse proprie dicti etiamsi in sola voluntate spirituali existant. Sed analogice tantum dicitur Deus irasci vel placari, quia huius actus proprie dicti important motum sensitivae partis vel huius motus sedationem. Vere ergo et realiter irascitur Deus inquantum poenas peccatoribus praeparat; sed analogice tantum irascitur quia partem sensitivam non habet quae commoveatur; et vere et realiter placatur Deus inquantum peccatorum remissionem praeparat; sed analogice tantum placatur quia partem sensitivam non habet quae commoveri et sedari possit.

Tertio, constituitur amor divinus erga bonos per actum infinitum, et ideo summe verus atque realis est; constituitur odium divinum per actum infinitum, et ideo summe verus atque realis est; constituantur denique per actum infinitum tam ira quam placatio divina, et ideo summe verae atque reales sunt. Sicut enim sufficit actus infinitus intelligendi ad bonos et peccatores cognoscendos, ita sufficit actus infinitus volendi ad illos amandos et hos ad poenas destinandos.

Quarto, quae contingenter de Deo vere et realiter dicuntur, praecise in quantum contingentia sunt, terminum ad extra convenientem, non per modum constitutivi, sed per modum conditionis exigunt. Totus enim amor divinus per actum infinitum constituitur; sed enuntiabile verum et contingens adequationem in re non habet per solum actum necessarium; et ideo per modum conditionis exigitur terminus ad extra conveniens atque contingens qui est effectus divini amoris. Similiter, odium divinum constituitur per actum infinitum, sed verum enuntiabile et contingens terminum contingentem exigit; qui quidem terminus est peccatum quod fieri permisit Deus.

Quinto, quamvis creatura in Deum agere non possit sive physice sive moraliter, tamen sub Deo vere et realiter agere potest ut Deo placeat vel displaceat, ut Deus irascatur vel placetur. Non potest in Deum agere, quia non potest causare actum infinitum sive essendi sive cognoscendi sive volendi. Potest tamen agere ut Deo placeat vel displaceat, ut Deus irascatur vel placetur, quia potest terminos causare qui non existant quin Deus vere et realiter amet, oderit, irascatur, placetur.

Quibus perspectis, tum omnia et singula salvantur quae a fidelibus vel simplicissimis creduntur, tum omnis prorsus anthropomorphismus excluditur.

ARTICULUS XIV
DE VOLUNTARISMO AFFINIBUSQUE ERRORIBUS.

Duplex esse videtur voluntarismus: alius magis conscientius atque aperatus qui voluntatis amorisque celebret laudes; alius magis inconscientius atque tenuis qui, cum praecipue in ratione intelligibilitatis parum perspecta consistat, partes voluntatis concoquenter exaggeret. Illum satis innocentem sentimentis suis relinquimus; hunc autem perniciosum, cum divinam iustitiam obscuret, dissolvendum censemus. Quapropter quinque brevissimis capitulis de voluntarismo tecto atque latente agendum est.

a)

Divinam voluntatem sequi intellectum

Cum Deus libereret mundum crearit, voluntarie eum creasse fatendum est. Sed bonum intellectum est obiectum voluntatis. Ergo "impossibile est Deum velle nisi quod ex simplici voluntate dependeat iustitia est dicere quod divina voluntas non procedit secundum ordinem sapientiae, quod est blasphemus."

b)

Ordinem sapientiae divinae non in omnibus necessarium esse.

Etsi enim in multis cernatur necessitas sive ex fine sive ex agente sive etiam aliis modis, sed non tamen in omnibus a Deo ordinatis invenitur necessitas. Quod maxime patet in iis quae redemptionem respiciant, ubi tota fere res in gratuitate Dei donis liberisque hominum actibus consistat. In quibus tamen non minus invenitur intelligibilis ordinatio divinae sapientiae quam in aliis et necessariis.

Non enim idem dicit intelligibile dividatur in necessarium et possibile. Ita necessarium est his bina esse quattuor, sed quavis necessarium non sit. Tamen positive intelligibile est accelerationem gravitatis esse constantem. Iterum, positive intelligibile est hanc constantem accelerationem considerari secundum geometriam Euclideanam, sed etiam positive intelligibile est eam considerari secundum aliam geometriam.

am.

Quibus perspectis, vehementer eos errare censemus, qui divinum intellectum in necessariis, in caeteris autem divinam voluntatem primas habere partes asserant. Verum sane dicent, si omne intelligibile etiam necessarium esset; cum tamen aliud intelligibile praeter necessarium existat, ex parum perspecta intelligibilitatis ratione in voluntarismum errores declinant.

c) Possibile et conveniens non stricte demonstrari.

Sicut duplex est intelligibile, ita etiam duplex est probandi genus. Quod enim necessarium est, argumentis necessariis demonstratur. Quod autem possibile est, nisi ex indiciis undique collectis, cumulatis, contextis non probatur. Iterum, quod necessarium est, contradictorii possibilitatem excludit; quod vero possibile est, non possibilitatem contradictorii, sed factum contradictorium vel certo vel probabiliter negat.

Quae cum ita sint, parum admodum proficit qui ita duplex intelligibile agnoscat ut tamen nisi unum non sciat probandi modum. Gloriari sane solent de proprio rigore scientifico, qui vanam otiosamque iudicent speculationem, quocumque vel ipsis sensibus non constet vel necessarie ex necessariis non concludatur. Quorum tamen rigor potius mortis esse videtur quam rigor scientificus. Nam omnes scientiae sive naturales sive humanae non necessarium investigant sed possibile quod de facto existit. Neque ipsa oeconomia salutis necessaria est, sed possibilis et de facto existans. Imo ipsa suprema mysteria divina, quamvis quoad se necessaria sint, tamen eorum necessitas minime a nobis perspicitur, 59 quamvis aliqua eorum intelligentia et analogica et imperfecta hac in vita a nobis haberi possit.

Quassiverit tamen quispiam quemadmodum discerni possit inter vanas otiosasque speculationses et veram etsi contingentem intelligibilitatis cognitionem. Cui nulla brevis facilisque responsio dari potest.

Deus enim uno intuitu eoque aeterno omnia intelligit. Angelus a primo suae existentiae istante omnia omnia quae intra suam proportionem naturalem iaceant, statim intelligere potest. Sed homo non est in genere intelligibilium nisi ut potentia, et ideo ei laborandum est ut eius intelligentia, scientia, sapientia, pedetentis proficiat. Quod si intelligentiae augmentum non querit sed ab ipsis inititis demonstrationes postulat, experimentum saeculi decimi quarti ipse in se repetet. Nam quo minus quaeritur rerum intelligentia, eo minor habetur intelligentia; quo minor habetur, eo pauciores nexus ab eo perspici possunt; quo pauciores perspiciuntur, eo rariores fiunt certitudines; quo rariores sunt certitudines, eo magis ad scepticismum acceditur.

Bene neverant rigorem scientificum Scotus et Ockham; sed post pauca decennia advenit Nicolaus de Ulricuria, cui tantus erat rigor, ut nihil fere ei evidenter certum supererat. E contra, quo magis augetur intelligentia, eo plures atque exactiores exprimuntur conceptus universales, qui clarior vel necessario vel possibiliter et convenienter iner se legentur, unde numerosiores deducantur conclusiones sive cum certitudine sive cum probabilitate. Quod intelligentiae scientiaeque augmentum pedetentim in sapientiam conducit, quae omnia et inter se et ad finem ultimum ordinat, unde tam de singulis quam de omnibus fieri potest iudicium clarior, exactius, tutius. Neque sine sapientia de divina sapientia vel de divina iustitia iudicari potest. Imo, cum nulla sapientia finita divinae sapientiae proportionetur, quo sapienter est theologus, eo etiam promptius atque libenter suae sapientiae iudicium illi magisterio submittit cui Deus assistit.

d) Alium intelligentias et alium sapientiae esse ordinem

Divinae iustitiae ordinem esse diximus, quem originaliter concipit divina sapientia, actualiter eligit divina voluntas, in tempore facit divina potentia, et ipsis in rebus cernitur. Quod tamen

fieri non posset videtur. In illo enim ordinem aut includuntur peccata aut non; sed si includuntur, Deus est auctor peccati; et si non includuntur, dominium Dei non est universale.

Cuius dilemmatis solutio in eo est quod (1) alius intelligentiae et alius sapientiae est ordo cum hic sed non ille includat non-intelligibilia, et (2) aliter intelligibilia et aliter non-intelligibilia comparantur ad divinam sapientiam, divinam electionem, et divinam actionem.

Intelligibile ergo dicimus id ipsum quod intelligendo aut innoscet (intelligibile actu) aut innoscere potest (intelligibile potentia). Quod forte ³ aliis clarum et aliis obscurum videtur. Quibus autem clarum est, ab iisdem exercetur intelligendi actus; quibus vero obscurum est, ab iisdem non exercetur intelligendi actus; et cum eadem in omnibus sit claritas vel obscuritatis ratio, quilibet in se ipso experiri potest quinam sit intelligendi actus, ille scilicet quem in claris experiatur et in obscuris non experiatur. Quod si quis ad hanc experientiam sedulo attendit eamque ab omnibus aliis secernit, claram acquirat intelligentiae et intelligibilis notitiam. Sin autem ad alia confugit, sive ad sensibilia, sive ad imaginata, sive ad conceptus, sive ad iudicia, sive ad ratiocinia, certo certius semper ei obscurum erit quid per nomina intelligentiae et intelligibilis vel significetur vel significari possit. Inquerendo enim in actum intelligendi tendimus. Intelligendo elucet intelligibile, quod sensibilius vel imaginatis additur. Postquam intelleximus, incipit possilitas concipiendi, definiendi, iudicandi, ratiocinandi. Sed totius processus nodus, clavis, centrum est ipse intelligendi actus, qui ultra sensibilia et imaginata procedit, sed conceptus, universalia, nexus inter conceptus, iudicia ratiocinia antecedit atque fundat.

Quod si claram quamdam intelligentiae et intelligibilis notitiam acquisiverimus, ulterius poterimus procedere. Non enim omnia pariter sunt intelligibilia, cum alia in se ipsis intelligentur, alia autem non in se sed in alio, et aliam utrumque modum coniungant. Quae ergo dicitur forma si proprie adhibetur nomen, in se ipsa est intelligibilis. Materia vero

conditionesque materias non in se sed in forma intelliguntur. Essentia rei materialis, cum non solum formam sed etiam materiam saltem communem includat, ita &+ habet quod in alio intelligitur, ut tamen etiam aliud illud habet in quo intelligatur. Quaecumque proinde contingenter vel existunt vel eveniunt, non in se sed in causis extrinsecis efficienti et finali intelliguntur. Ipse Deus denique, in quo nulla est materia nullaque contingentia, totus est in se intelligibilis.

Sed praeter ea quae vel in se vel in alio intelligi possunt, etiam concipi potest quod neque in se neque in alio ne potentia quidem intelligibile est. Neque tantummodo concipi potest non-intelligibile, sed etiam illud esse affirmari potest. Nam eiusmodi est formale formalis peccati, seu irrationalis illa rationalitatis privatio quae in peccato formaliter invenitur. Quamvis enim intelligi possit ipsa peccandi actio, quatenus entitatem quamdam atque bonitatem habeat, sane nullo modo vere intelligi potest sive in se sive in alio ipse rationalitatis defectus irrationalis. Si enim vere intelligeretur, irrationalis non esset, sed intellectam rationem intrinsecam vel extrinsecam samque veram haberet.

Quibus perspectis, alium elucet esse ordinem intelligentiae, et alium ordinem sapientiae. Intelligentia enim e intelligibilia ordinat; sed sapientia ordinat non solum intelligibilia sed etiam non-intelligibilia. Non ordinat intelligentia nisi intelligibilia, cum tota sit in intelligentio sive quae in se sive quae in alio intelligibilia sint. Etiam non-intelligibilia ordinat sapientia, cum latius pateat sua attentio suaque virtus. Attendit enim sapiens ad omnia quaecumque de facto sunt, etiamsi esse non debeant, etiamsi intelligi non possint. Neque ordo sapientiae non-intelligibilia praetermittit quasi non essent quae tamen sunt, sed ita ex agnoscit ut ipsa eorum non-intelligibilitate maiorem esse sapientiam demonstrat.

Quae cum ita sint, resolvitur dilemma quod superius propositum est. Nam intra ordinem quem excogitat divina sapientia, vel electio, vel actio,

tam ad non-intelligibilia quam ad intelligibilia.

Divina enim sapientia intelligibilia ordinat tamquam ea quae intentioni sua atque ordinationi concordant, sed non-intelligibilia ordinat tum inquantum antecedenter ea fieri districte prohibet gravissima que poenas minatur, tum inquantum concomitantem ea ut de facto evenientia agnoscit, tum inquantum consequenter etiam de tantis malis bonum efficit. Similiter, divina electio bona directe vult, mala naturalis defectus et poenae indirecte vult, sed mala culpas non-intelligibilia nullo modo vult. Denique, divina actio est causa prima omnium quaecumque sunt; et ideo omnia entia in Deum agentem reducuntur, et omnia non-entia in Deum non agentem reducuntur, sed non-intelligibilia sive in Deum agentem sive in Deum non agentem reduci non possunt; si enim reducerentur, essent intelligibilia in alio, quae tamen neque in se neque in alio intelligibilia sunt.

Quod si Deus ea fieri permittit quae omnino prohibeat neque ullo modo velit vel faciat, sane peccatorum auctor ipse non est. Cum tamen ab aeterno hunc rerum ordinem actualem et cognoverit et elegit, neque quicquam eveniat praeter hunc ordinem, prorsus universale manet divinum dominium.

ARTICULUS XV

PRAECEDENTIUM RECAPITULATIO

Divinae iustitiae originem legemque diximus divinam sapientiam; exercitium autem esse liberam Dei electionem; effectum denique esse universi creati ordinem concretum et actualem secundum omnes suas determinationes.

Cum ergo dimina sapientia nostrum intellectum longe excedat, in primis rationem mysterii divinae iustitiae vindicavimus. Quocumque agit Deus, hoc iustum est; sed quemadmodum iustum sit, nisi imperfecte atque analogice intelligere non possumus. Quam ob causam Apostolus ad Romanos, p. 12, 13.

postquam capitulo mono ad undecimum reiectionem populi Israelitici consideravit, divinae iustitiae mysterium admirans atque adorans exclamavit: "O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et investigabiles vias eius! Quis enim cognovit sonsum ($\vee \circ \text{J} \wedge$) Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi et retribuetur ei? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso ($\Sigma \circ \text{J} \wedge \text{V}$) sunt omnia: ipsi gloria in saecula. Amen. 61

Quam mysterii rationem in iis praeципue attendere debemus, ubi actualis ordo cum alicet possibili ordine comparatur.

Alios enim ordines fere nescimus, nisi quod possibile sunt, quod multi sunt, quod infinita sapientia ordinantur in divinam bonitatem manifestandam, quod infinita Dei bonitates eligi possunt, quod omnes simul sumpti includunt quocumque internam contradictionem non digat. Quae sane brevissima notitia minime sufficit ad comparationem instituendam, multaque minusad actualem divinam electionem iudicandum. Quae ergo aliter fuisse potuerunt, cum non sint facta, nobis inquirendum non est sed, prout res fert, vel sanctitas divinae voluntatis adoranda vel ipsa divina determinatio a nobis obediendam est.

Sed ex ratione mysterii et aliud concluditur. Qui enim legem divinae iustitiae in divina sapientia ponit, in ignoto eam ponit ut postea possit tum mysterium agnoscere tum in intelligentia, scientiam et sapientiam proficere. Qui autem a definitionibus determinatis, et divisionibus, et regulis iustitiae incipit, quamvis valde scientificus esse videatur, magis tamen in arena quam in lapide domum suam fundat. Nam determinatae definitiones, divisiones, regulae e rebus humanis summuntur et nisi analogice ad Deum applicari non possunt. Sed fieri vix potest ut tam lector quam auctor ad multiplicem analogiam semper attendat, unde haud ab omnibus evitatur omnis anthropomorphismus. Quod vero gravius est, ex insufficientia cuiuslibet analogiae oritur; nam inter creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda; 62 et ideo, sicut ex similitudine species

determinatae scientiae habere potest, ita ex maiori dissimilitudine tanta exsurgit difficultatum multitudine tantaque penuria solutionumque collabatur quam perfici possit.

Deinde, cum divina sapientia totum universi creati ordinem ad determinationes etiam minimas eleboratum divinae voluntati exhibeat, omniq[ue] hunc ordinem tam exacte determinatum et eligat divina voluntas et exequatur divina potentia, modo prorsus concreto atque actuali divinam iustitiam concepimus. Qua ex conceptione, varia sequuntur emolumenta. Nam, in primis, amovetur periculum ne confundentur iustitia divina prout est actusque exercetur et eadem divina iustitia prout a nobis imperfecte et analogice consideratur atque cognoscitur; nam aliud manifeste est id quod fit secundum omnes suas determinationes, et aliud longe est idem ipsum quod fit secundum determinationes ad quas attendimus quasque plus minus intelligimus et maiori vel minori probabilitate vel certitudine cognoscimus.

Deinde, amovetur periculum ne umquam arbitremur nos totam divinae iustitiae rationem perspexisse, vel in rebus quae parviores esse appareant vel in magno mysterio nostrae redemptionis. Accedit tertio quod addiscere possumus qualis sit divinae iustitiae ordo, non solum ex iure usque tribunalium humanae iustitiae, sed etiam ex ipso divino agandi modo qui tum in rebus naturalibus tum in tota historia humana tum in sacris eloquii nostrae contemplationi atque admirationi exhibetur; nam "ordo universi, qui appetet tam in rebus naturalibus quam in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam." 63 Quarto, qualis sit haec Dei iustitia concreta atque actusialis, cum in multis necessitatibus non habeat sed aliter fuisse potuerit, non solum stricte dictis demonstrationibus sed etiam argumentis convenientias et sapientium iudicio determinandum est. Quinto, denique, quanti sit momenti ad quaerelas calumniasque haereticorum praescavendas, ut omnis vel species anthropomorphismi evitetur, neminem non videre autumno qui librum eorum perlegerit finesque perspexerit; quam ob causam, hac in re ad prima principia theologiae recurrimus, nempe, ad Dei simplicitatem atque immuta-

bilitatem notamque scholasticis distinctionem inter entitative atque terminative.

Fatendum tamen est numquam fieri potuisse ut ordo universi concretus atque actualis tamquam ordo ipsius divinæ iustitiae haberetur, nisi accedisset distinctio superius elaborata inter ordinem intelligentiae ordinemque sapientiae. Cum enim sapientiae sit non solum intelligentia ordinare prorsus, ne peccatis quidem exceptis, sub ordine divinæ iustitiae inveniri non solum potuimus afferre sed et debuimus. Sicut enim iuste bonos bonis praemiat Deus et malos malis punit, ita etiam iuste homines peccare permittit atque a peccatis redemit. Nam universa quae condidit Deus providentia sua tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter. 64

Quibus perspectis, iam oportet magis particulariter de divina iustitia determinare et, in primis, quemadmodum discernatur inter divinam iustitiam et alia ex parte divinam bonitatem, divinam liberalitatem, divinam misericordiam. Quae quidem distinctio, cum tripliciter sumi possit, non raro confusionem gignit. Divina enim bonitas vel iustitia vel liberalitas vel misericordia autem (1) sumitur in sua radice intra ipsum Deum, aut (2) sumitur secundum comparationem effectum creatorum inter se, aut (3) sumitur secundum habitudinem ipsius Dei ad creaturas.

Primo modo, bonus est Deus quia libere et de nihilo ens et bonum creat et diffundit; iustus est Deus quia ordinem rerum ab infinita sapientia determinatum eligit; liberalis est Deus quia divina sapientia res ordinat non in divinam utilitatem sed in divinam bonitatem manifestandam; et misericors est Deus quia longe praestat ordinatio in divinam bonitatem ordinatione in quamlibet bonitatem creatam. 65

Altero modo, effectus creati et inter se ordinati comparantur ut proportionati vel non proportionati; et cum omnes ex Deo sint, illi secundum iustitiam, hi autem secundum liberalitatem vel misericordiam procedere dicuntur. Ita benedictio Abrahae promissa secundum iustitiam

Iudaeis et secundum misericordiam Gentibus concessa est. 66 Ita remissio peccatorum peccatori conceditur secundum misericordiam sed Christo superabundanter satisfaciens secundum iustitiam. Ita corona gloriae bonis meritis secundum iustitiam datur, sed ipsa bona merita ex divina liberalitate procedunt. Ita peccatorum castigatio ex iustitia est, sed castigatio citra condignum ex misericordia est. 67

Tertio denique modo, consideratur habitudo Dei ad creaturas; et cum omnis habitudo fundamentum habeat, alia non est haec tertia consideratio ac prima vel altera; cum prima enim coincidit, si Deus ipse sumitur ut fundamentum relationis; cum altera coincidit, si effectus creati et inter se ordinati fundamentum praebent; neque novum aliquid ex utriusque coniunctione habetur, nisi forte subintra fallacia.

Quae tamen fallacia non adeo rara est. Qui enim de iusta habitidine inter Deum et creaturam querit, eo ipso Deum et creaturam quasi ex aequo ponit; unde et quaerit non solum quid Deo a creatura sed etiam quid creaturae a Deo debeatur; neque solum profert quaestionem sed etiam rationem invenit, nempe, exigentiam finis. Iam vero, uti patet, finis ~~est~~ id quod ad finem est, hunc valent argumenta ex necessitate finis petita. Sed quod ad finem est, ne cogitatur quidem nisi ex suppositione finis. Et ideo semper primo ponitur finis libere a Deo electus et deinde ea quae ad finem sunt et nisi propter finem non eliguntur, ut dicta finis exigentia simpliciter auferatur. Verum sane est Deum homini dare omnia quae ad hominem tamquam finem ordinantur; verum praeterea est Deum homini dare omnia quae ei convenient ut ad finem pertingat; quod tamen Deus fecit, non quia homini quidquam debeat, sed quia ipse ordinem sue iustitiae tam in homine quam in aliis rebus adimpleret. Deus ergo ad hominem se habet ut bonus et iustus et liberalis et misericors; sed ita se habet propter nomen suum et non propter debitum erga hominem. 68

Denique tandem, uti postea constabit, specialis quedam ratio divinae iustitiae in cruce Domini nostri conspicitur; quam tamen suo loco (cap. IV) convenientius exponi videtur.

C A P U T T E R T I U M.

D E C H R I S T O M O R T U O E T R E S U R R E C T O.

Aliam christianaæ fidei doctrinam neque clarius neque plenius exposuerunt novi testamenti auctores q uam ipsum redemptionis dogma. Quam ob causam, ea in primis colligere atque recitare visum est, quae in primariis revelationis fontibus traduntur. Sex ergo quae sequuntur articulis de morte Christi (XVI), de pretii solutione (XVII), de sacrificio novi testamenti (XVIII), de obedientia meritoria (XIX), de vicaria passione (XX), et de virtute resurrectionis (XXI), non alia fere continentur quam quae in scripturis leguntur.

A R T I C U L U S XVI

D E M O R T E C H R I S T I.

Causæ proximæ. Secundum narrationem evangelicam mortem Christi effecerunt proditor Iudas, 1 summi sacerdotes, 2 turba Hierosolymitana a pontificibus concitata, 3 milites 4 et si consentientes addis, 5 praeterentes et blasphemantes. 6

Altiora principia. Quartum evangelium non solum Iudeorum oppositionem continuo manifestat 7 sed etiam ea exhibet principia quae hanc oppositionem rerum humanarum cursu fere necessariam fuisse suadent.

Christus enim, Dei Verbum, erat lux vera quae illuminat canem hominem 8 erat lux mundi, 9 in hoc natus est et ad hoc venit in mundum ut testimonium perhiberet veritati, 10 et testimonium quidem perhibuit, Ioanne Baptista maius, testimonium nempe Dei Patris, scripturarum, Moysis. 11 At dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius; qui autem facit veritatem, venit ad lucem ut manifestentur opera eius quia in Deo facta sunt. 12 Quam ob causam Jesus

Iudaeis dicebat: "sermo meus non capit in vobis";¹³ et oppositionem delineavit inter Deum et diabolum, veritatem et mendacium, fidem et homicidium.¹⁴ Proinde, et si nemo ad Christum venire possit, nisi Pater traxerit, docuerit, dederit,¹⁵ culpabiliter¹⁶ tamen et maiori peccato¹⁷ erant Iudei fidei incapaces oculis quippe excaecatis et corde indurato. L8

Intentio divina. At ulterius docet novum testamentum Christum definito consilio et praesentia Dei traditum;¹⁹ neque aliam fecisse Herodem et Pontium Pilatum cum gentibus et populis Israel quam quae manus Dei Deique consilium decreverunt fieri; 20 immo oportuisse Christum pati 21 secundum scripturas.²²

Quibus accedunt quae de mandato Patris narrantur,²³ proprie passio-
nis et mortis acceptatio,²⁵ et ab apostolis celebrata Christi obedi-
tia.

Distinctiones. Quibus perspectis, quotupliciter mors Christi considerari possit, distinguendum est.

Consistit ergo mors Christi ut naturalis seu physica in separatione animae a corpore. Sed idem actus, motus, eventus ut ab agente pro-
cedens dicitur actio, et ut in recipiente productus dicitur passio.
Physice ergo mors Christi erat et actio Iudeorum a Iudeis procedens
et passio Christi in Christo producta.²⁷

Proinde, unumquodque ad genus morum accedit quatenus est volun-
tarium. Sed alia et alia voluntate voluntaria erat mors Christi, cum
gravissimo peccato mortem hanc effecerint Iudei, et summa virtute eam
pertulerit Christus. Moraliter ergo spectata, mors Christi ut actio
Iudeorum erat nequissima, sed ut passio Christi erat excellentissima.

Unde et similes distinctiones fieri oportet circa divinam inten-
tionem. Malum enim culpae Deus nullo modo vult sed tantum permittit;²⁸
et ideo formaliter formalis peccati eorum qui Christum oderunt atque occi-
derunt, neque directe neque indirecte voluit Deus. Malum autem natura-

lis defectus et malum poenae vult Deus, non quidem cum obiectum voluntatis sit bonum, sed indirecte inquantum bonum ordinis universi intendit atque curat; et ideo mala Christo inficta, quatenus peccati consecutaria erant, nisi indirecte non voluit Deus.⁴⁸ E contra, bonam sanctamque voluntatem directe vult Deus, et secundum hoc Deus directe voluit illam passionis et mortis acceptationem quam Christus obediens peregit. Praeterea, bona sunt actiones quae secundum praecpta evangelica fiunt; sed evangelium reprobat legem talionis, inimicorum dilectionem praecepit,²⁹ et malorum perpessionem propter iustitiam summopere laudat;³⁰ quare S. Petrus passionem mortemque Domini nobis sequendum exemplum proponit;³¹ et ideo totam Christi mitis et humilis processit, directe voluit Deus.

Effectus immanentes. Epistola ad Hebreos conveniens fuisse affirmat Deum perfecisse Chrisum per passiones.³² Quam vero intendit perfectionem, forte declarat postea affirmans "cum (etsi) esset Filius Dei, didicit ex iis quae passus est obedientiam et consumatus (perfetus) factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae.³³ S. Paulus praeterea ad Philippenses docet exaltationem Christi esse propter humiliationem eius qui formam servi acceperat et obediens erat factus usque ad mortem, mortem autem crucis.³⁴ Et similiter omnia quae Dominum a dextris virtutis sedentem respiciunt, tamquam finem mortis et resurrectionem exhibet: "In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur."³⁵

Effectus universalis. Praecipue vero docet scriptura Christum mortuum esse pro peccatis nostris,³⁶ pro impiis,³⁷ pro omnibus³⁸ et singulis,³⁹ pro nobis;⁴⁰ In morte Christi nos baptizari,⁴¹ Eucharistiam mortem Domini annuntiare;⁴² quam praeterea mortem fuisse in redemptionem praevaricationum;⁴³ ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum;⁴⁴ ut et qui vivunt, iam non sibi vivant, sed eis qui pro ipsis mortuus est et resurrexit;⁴⁵ ut sive vigilemus sive dormi-

amus simul cum illo vivamus; 46 ut nos offerret Deo; 47 in reconciliacionem universalem; 48 ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. 49 Quibus accedunt omnia quae de sanguine et cruce Domini dicuntur, de eius sacrificio, de eius dilectione, suique traditione.

ARTICULUS XVII

DE PRETII SOLUTIONE.

Voces in versione vulgata adhibitae, redimere, redemptio, diversim vocibus graecis correspondent quarum aliae transactionem quandam commercialem proprie significant, aliae autem connexum quidem sed longe generaliorem sensum eumque interdum remotum habent.

Ter significatur quod a piis Iudeis expectabatur divinum liberationis beneficium: Lc 1, 68; 2, 38 ($\lambda \sigma \tau \nu \omega \tau \iota \sigma$); 24, 21 ($\lambda \sigma \tau \rho \sigma \alpha \tau \iota \sigma$). Quibus addi potest Moyses ($\lambda \sigma \tau \rho \sigma \iota \tau \eta \mu \sigma$) Act 7, 35.

Quater agitur secundum contextum de peccatorum remissione accepta vel intenta: Eph 1, 7; Col 1, 14; Hebr 9, 15 ($\epsilon \tau \alpha \tau \iota \alpha \tau \rho \sigma \iota \tau \eta \mu \sigma$); Tit 2 14 ($\lambda \sigma \tau \rho \sigma \alpha \tau \iota \sigma$).

Quater, uti videtur,⁵⁰ intenditur completa illa redemptio ultimo die peragenda: Lc 21, 28; Rom 8, 23; Eph 1, 14; 4, 30 ($\epsilon \tau \alpha \tau \iota \alpha \tau \rho \sigma \iota \tau \eta \mu \sigma$)

Semel ipse Christus redemptio dicitur (1 Cor 1, 30), semel idem aeternam redemptionem invenisse (Hebr 9, 12), semel denique connectitur redemptio cum gratia et gratuita iustificatione et brevi post cum propitiatorio per fidem in sanguine Christi (Rom 3, 24); in quibus bis adhibetur vox, ($\epsilon \tau \alpha \tau \iota \alpha \tau \rho \sigma \iota \tau \eta \mu \sigma$), non autem $\lambda \sigma \tau \rho \sigma \alpha \tau \iota \sigma$.

Remanent tamen loca nunc examinanda quae medium quoddam adhibitum vel pretium solutum significant.

1. "Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei sed ut

ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis
 (σωτηρίαν προς τὸν αὐτόν οὐδεὶς μέχρι τούτου)

Ita Mc 10, 45 et Mt 20, 28, in quibus idem praeterea est contextus, nempe, petitio pro filiis Zebedaei, indignatio duodecim, praeceptum Domini ut, inter discipulos, maiores sint ministri et primi sint servi,⁵¹ quod exemplo ipsius Filii hominis confirmatur.

"Dare animam suam" semitismus videtur, uti "ponere animam suam" apud IO 10, 11.15.17.

"Redemptio" hoc in loco dicit medium quoddam liberationis ⁵²

Praepositio adhibita non ὅπερι sed κατὰ; sensus possibilis ex usu NT illustratur sequentibus: (1) loco alterius, regnare pro patre suo, Mt 2 8; (2) retributio, oculum pro oculo, malum pro malo Mt 5, 38; Rom 12, 17; 1 Th 5, 15; 1 Pet 3, 9; (3) substitutio, pro pisce dare sepentem Lc 11, 11; (4) electio, proposito gaudio, sustinuit crucem, Hebr 12 2; (5) in utilitatem, dare staterem ex ore piscis sumptum pro me et te, Mt 17, 28.

"Pro multis" recolit Is 53 11: "iustificabit ipse iustus servus meus multos et iniquitates eorum ipse portabit."

Conferendum videtur verbum Domini: "Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem (τηλετὴν) pro anima sua? Mt 16, 26 (Mc 8, 37). Et illud S. Pauli: omnia detrimentum feci et arbitror ut stercore, ut Christum lucrifaciam" Phil 3, 8.

2. "... homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semet ipsum pro omnibus (τοὺς δὲ υἱούς τοῦ Αὐτοῦ τὸν Ιησούν)

Ita S. Paulus (1 Tim 2, 4) ubi universalem Christi mediatorem praedicat et fere repetit ipsa verba Domini.

3. "... non corruptibilibus auro vel argento redempti estis... sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati..." Ubi de sanguine tamquam liberationis instrumento loquitur S. Petrus

(1 Pet 1, 18).

4. Accedunt varia loca ubi adhibentur voces, *Paulij ap[osto]li S[an]cti Cor[inthii] 53* Ita Corinthii pretio empti esse dicuntur, ut corpora sua non suis sed Christi sint, ut ipsi non sui sed Spiritus sancti sint (1 Cor 6, 15-20), ut qui liberi vocati sint, servi hominum fieri nolint, cum servi sint Christi (1 Cor 7, 22-8). Dicitur praeterea Christus nos coemisse de maledicto legis (Gal 3, 13) et eos qui sub lege erant coemisse (Gal 4, 5). Reprobatur S. Petrus eos qui "eum qui emit eos Dominum negant" (2 Petr 2, 1). In Apocalypsi emptio fit Deo in sanguine Christi ex omni tribu, populo, et natione (Apoc 5, 9), 144,000 de terra (14, 3); virginum (14, 4).

5. Neque aliena sunt loca ubi affirmatur Dominus se dedisse pro peccatis nostris (Gal 1, 4), se dedisse pro nobis ut nos redimeret ab omni iniuitate (Tit 2, 14), se tradidisse pro me (Gal 2, 20), pro nobis (Eph 5, 2), pro ecclesia (Eph 5, 25), vel traditum esse propter delicta nostra (Rom 4, 25) pro nobis omnibus (Rom 8, 32).

Quibus perpensis, sequentia ex doctrina NT concluduntur:

(1) Distinguendum est inter redemptionem ut finem et redempti-
nem ut medium. Redemptio ut finis est status ille quo liberemur a
potestate tenebrarum, a peccatis, a poenis; a timore mortis, quo
reprobmissionem accipimus, Deo reconciliamur, iustificamur, inhabita-
tionem Spiritus et Filiorum adoptionem habemus, spe saluti suauis,
cum fiducia ad Deum accedere possumus, resurrectionem carnis, vitam e-
cum Christo, gloriae coronam vel adhuc exspectamus vel quandoque
possidebimus. Redemptio autem ut medium dicit id quo hic status
oritur et producitur, non solum causalitate, sed etiam et praeципue
sub illa conditione Christo onerosa, quae erat mors crucis. Potuit
enim Dei Verbum de caelis nos salvare, potuit Verbum caro factum
praetor passionem et mortem nos salvare, sed de facto passione
et morte nos salvos fecit. 54

(2) Iis suppositis quae superius de morte Christi collegimus et nuperrime de solutione pretii recitavimus, satis docent Christum ex divino decreto de actuali rerum ordine sub onerosa conditione "dandi animam suam", salutem omnium hominum esse operatum. Metaphorica sane fuit illa pretii solutio, quippe quae non corruptilibus auro vel argento peracta est; at realis quedam operatio et quasi commutatio per pretii solutionem significatur, cum realis fuerit mors Christi, realis sit nostra salus, et haec cum illa asseritur connexa.

(3) Sensus fundamentalis illustrari videtur optime ex illis verbis Domini: "Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?" Si de vita terrestri agitur, nihil mere terrestre non daretur pro ipsa sua vita. Si de vita aeterna agitur, nihil est quod pro ea non sit dandum. Christus vitam eam terrestrem dedit pro vita aeterna omnium.

(4) Quod si quaeritur cuinam solutum sit pretium, nimis premi videtur metaphora. Saltem dicendum est opinionem aliquando diffusam, Christum diabolo pretium solvisse, iam pridem censeri obsoletam.

(5) At ulterius quaeri potest curnam Deus pretium nostrae salutis exegerit. Sed quamvis certissimum sit adesse rationem prorsus sufficiensem, eamque iustissimam, certum etiam est nos non posse eam intelligere nisi imperfecte et analogice. Quare, quamvis haec intelligentia forte fructuosior sit quam reliqua intelligentia theologica, prudentius tamen procedit qui primo clare determinet quid sit intelligendum ut postea aliquam intelligentiam assequi nitatur.

A R T I C U L U S XVIII.

DE SACRIFICIO NOVI TESTAMENTI

In sacrificiis distinguuntur (1) effectus: peccatorum remissio, sanctificatio, accessus ad Deum cum fiducia; (2) effectum recipiens, populus pro quo fit oblatio; (3) agens, sacerdos, pontifex; (4) patiens, hostia, victima; (5) actio, oblatio victimae a sacerdote; et

(6) fundamentum, foedus, testamentum, quo constituitur sancta illa
societas in qua assumuntur sacerdotes de populo ut sacrificia pro popu-
lo offerant Deo.

Caeteris fundamentis praestat foedus seu testamentum divinitus
institutum. Quod tamen foedus Deus per Moysen cum populo Israelitico in
sanguine (Exod 24, 8; Hebr 9, 19-21) inivit, veterandum praedixit
Ieremias novumque annuntiavit, quo omnes intime Deum Deique leges sci-
rent, quo "ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum", quo "propri-
tius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum iam non recordabor
(Hebr 8, 8-12; Ier 31, 31-34). Qued promissum atque novum testamen-
tum initum est et sancitum in sanguine Christi qui pro multis effun-
detur in remissionem peccatorum (Mc 14, 24; Mt 26, 28; Lc 22, 20; 1 Cor
11, 25). Quam ob causam dicitur Dominus melioris et novi testamenti
sponsor atque mediator (Hebr 7, 2; 8, 6; 9, 15; 12, 24). 55

Quantum autem veteri novum praestet testamentum, fere tota ad
Hebraeos epistola exponit, comparatis (1) mediatoribus Moysae (cf. Gal
3, 19,-0 et Filio, (2) sacerdotiis Levi et Melchisedech, (3) sacrificiis
ad emundationem carnis et sacrificio ad emundationem conscientiae.

(1) Fidelis quidem erat Moyses, sed sicut famulus in domo sua quae su-
mus nos (3, 2-6). Ipse enim Filius, splendor gloriae et figura substan-
tiae divinae, heres constitutus universorum per quem fecit et saccula
(1, 2 s.), cui omnia subiecta (1, 13; 2, 8), participavit carni et san-
guini (2, 14) per omnia nobis assimilatus absque peccato (2, 17; 4, 15).
Nam ut misericor fieret et fidelis pontifex ad Deum (2, 17; 4, 15; 5, 2)
Passionibus eum perficie decuit (2, 10), et passus est et tentatus per
omnia pro similitudine (1, 18; 4, 15), unde et ex iis quae passus est
didicit obedientiam et perfectus factus est omnibus obtemperantibus
sibi causa salutis aeternae (5, 8 s.)

(2) Deinde, postquam sacerdotium secundum Melchisedech sacerdotio
Levitico superius demonstratum est (7, 1-14) introducitur sacerdos
secundum similitudinem Melchisedech "qui non secundum legem mandati

carnalis factus est, sed secundum virtutem vitae insolubilis" (7,16). Qui quidem divino iuramento sacerdos constituitur (5, 4-6; 17,21), dum Levitici sine iuramento erant (7, 20). Hic sempiternum habet sacerdotium et in aeternum manet (7, 24,3), sed illi quia moriebantur multi erant (7, 23). Hic innocens, sanctus, impollutus, segregatus a peccatoribus et excelsior cœlis factus (7, 26), sed illi pro propriis delictis offerre debebant (5, 3; 7, 27). Hic semel in ipsum caelum per suam hostiam apparuit (9, 24-26), sed illi saepe in tabernaculum manufactum introierunt (9, 6,7,25). Hic Filius in aeternum perfectus (7, 28), sed lex nihil ad perfectum adduxit (7, 11,18s.)

(3) Denique, sacrificia legis nisi umbram non habebant futuronum honorum (10,4,11). Quibus reprobatis, ipse Filius corpore sibi aptato venit ad faciendam voluntatem Dei (10, 5-7), in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel (10, 10; 7, 27). Guius sanguis emundat conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi (9, 14), tollit prævaricationes quae erant sub priori testamento (9, 15). Christus enim semel in consummatione saeculorum ad destitutionem peccati per hostiem suam apparuit (9, 26); semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata (9, 28); unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei (10, 1) una enim oblatione consumavit in aeternum sanctificatos (10, 14). Impletum ergo est verbum propheticum: "et peccatorum et iniuriarum eorum iam non recordabor amplius. Ubi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato" (10, 17,18).

Christus ergo novi testamenti factus est ponsor, mediator,
sacerdos et hostia; per suum sanguinem sanctificavit populum (1, 15),
et purgationem peccatorum effecit (1, 3).

Quod in caeteris scriptis NT brevius indicatur. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus (1 Cor 5, 7; cf. Io 1,29; Act 8, 32; Is 53, 7; 1 Pet 1, 19; 1 Io 3, 5). Christus factus est sanctificatio nostra (1, Cor 1, 30; cf. Hebr 2, 3; 13, 13).

Christus dilexit nos et tradidit semet ipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis (Eph 5, 2; Ps 39, 7). Missus est propitiatio pro peccatis nostris (1 Io 4,10) et pro peccatis totius mundi (*Ibid.*, 2, 2). Eum proposuit Deus propitiatori per fidem et sanguine eius (Rom 3, 24).

Quibus accedunt quae de efficacia sanguinis Christi affirmantur. In eo enim iustificamur (Rom 5, 9); per eum habemus redemptionem, remissionem peccatorum nostrorum (Eph 1, 7; Col 1, 14), pacificationem (Col 1, 20). In eo Christus nos redemit Deo (Apoc 5, 9) et lavit nos a peccatis nostris (Apoc 1, 57, 14). In eo qui erant longe facti sunt prope (Eph 2, 13). Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato (1 Io 1, 7); eius aspersio melius loquitur quam sanguis Abel (Hebr 12, 4; cf. 1 Pet 1, 2); eo adquiritur ecclesia (Act 20, 28); propter eum habetur victoria (Apoc 12, 11).

ARTICULUS XIX.

DE OBEDIENTIA MERITORIA.

Missio Filii a Deo Patre in opus nostrae salutis (Gal 4, 4.5; Rom 8,3.4) tum ipsam Filii personam respicit, missio dicit aeternam personae processionem a Patre, addito ad extra termino conveniente. 57 Quatenus autem actus humanos a Filio perficiendos respicit, illam dependentiam dicit quam obedientiam nominamus. Sicut enim praecepere est alium per rationem et voluntatem movere, 58 ita obedire est ab alio per rationem et voluntatem moveri. 59

Ita Christus affirmat se habere a Patre tum alia mandata (Io 15, 10), tum mandatum quid dicat et loquatur (Io 12, 49), tum denique mandatum ponendi animam suam et iterum sumendi eam (Io 10, 17.18). Quibus mandatis respondent facta. Testatus enim est Christus se docere non suam doctrinam sed eius qui eum misit (Io 7, 16.18; 8, 48; 14, 24), se de caelo descendisse ut faceret non voluntatem suam

sed eius qui eum misit (Io 6, 38), se quaerere non voluntatem suam
sed eius qui eum misit (Io 5, 30), suum cibum esse ut faceret voluntatem eius qui eum misit et opus eius perficeret (Io 4, 34), se semper facere quae placitas sunt Patri (Io 8, 29), se mandata Patris servare et in dilectione Patris manere (Io 15, 10). Quare in articulo mortis dixit: "Consummatum est" (Io 19, 30).

Obedientium Christi in passione et morte acceptanda memorant tum alia evangelia (Mc 14, 36; et loc. par.) tum S. Paulus (Phil 2,8) qui etiam obedientiae meritum innuit (Rom 5, 19), si quidem non per ipsam unius obediitionem iusti constituuntur multi nisi inquantum obeditio est opus praemio dignum.

Secundum epistolam ad Hebreos, Christus mundum ingrediens agnovit tum sacrificia veteris legis esse reprobata tum corpus sibi esse aptatum, dixitque "Ecce venio. In capite libri scriptum est de me ut faciam, Deum, voluntatem tuam" (Heb 10, 10). Sed et praeterea legimus decisisse Deum Patrem passionibus Filium perficere (Heb 2,10), ipsumque Filium ex iis quae passus est obedientiam didicisse et, cum ad perfectionem pertigisset, factum esse omnibus obtemperantibus sibi causam salutis aeternae (Heb 5, 8.9).

Quaenam autem sit illa ex passionibus orta perfectio et obedientiae addiscientia, forte sic declarari potest. Sicut ipse homo non solum anima sed etiam corpore constituitur, ita etiam actus humanus plenus atque perfectus non solum actu interiori intellectus et voluntatis sed etiam actu exteriori sensibili et corporali componitur, et ipsa denique obedientia non solum intellectus et voluntatis obsequium sed etiam corporis executionem complectitur. Iam vero cum in nobis spiritus quidem promptus sit, caro autem infirma (Mc 14, 38), omnino manifestum est quantum intercedat inter velle et perficere, quantoque perfectio sit ipse interior voluntatis actus cum non solum velimus bonum facere sed etiam ita velimus ut faciamus.

Quam quidem difficultatem, auget quidem lapsa nostra natura humana, sed fundat potius ipsa differentia inter proportionem partis intellectivae et proportionem partis sensitivae. Quatenus enim intellectuales sumus, in totum ens totumque bonum naturaliter tendimus; quatenus autem sensitivi sumus, in ea obiecta tendimus quae sensibus sensitivisque appetitibus proportionantur; et ideo, etiam praeoccidente facta a corruptione nostrae naturae, non prae virtutis est corpore perficere quaecumque approbat intellectus et optat voluntas intellectum sequens.

Iam vero Dei Verbum, caro factum (Io 1, 14) ita corpus sibi aptatum habuit (Heb 10, 5), ita carni et sanguini communicavit et participavit (Heb 2, 14), ut fratribus per omnia similaretur (Heb 2, 17) tentatus per omnia pro similitudine absque peccato (Heb 4, 15). Cumque inter opera supernaturalia opus supremum non solum mente sed etiam corpore perfecturus fuerit, mirari non possumus quam narrant evangelia coartationem (Lc 12, 50), quam animacionurbationem (Io 12, 27), quod desiderium (Lc 22, 15), quem pavorem, quod taedium, quam tristitiam usque ad mortem (Mo 14, 34).

Quae cum ita sint, dicendum videtur ideo Christum passionibus esse consummatum seu perfectum (Heb 2, 10) et ideo ex iis quae passus est obedientiam didicisse (Heb 5, 8), quod actus exterior interioribus actibus eo plus perfectionis proportionem sensibilitatis et corporis excedit.

Quam Christi obedientiam usque ad mortem, mortem autem crucis, et liberam fulgur et meritoriam, dubitari non potest. Num ipse suam libertatem affirmat (Io 10, 17) sequi posse a Patre impetrare sui liberationem e manibus Iudacorum (Mt 26, 53). Cumque opus excellentissimum peregorit viator, sane praemium dignum fuit. Quod innuit Apostolus docens Christum propter humilitatem et obedientiam esse exaltatum (Phil 2, 9); quod vidimus in eo contentum quod per unius obedientiem iusti constituantur multi (Rom 5, 19); quod docet conci-

lium Tridentinum, causam nempe meritoriam nostrae iustificationis esse suam sanctissimam passionem in ligno crucis. (DB 799)

ARTICULUS XX

DE VICARI. PASSIONE.

Vicarium intelligimus qui quodammodo vice alterius vel agit vel patitur.

Vicarium sensu activo fuisse Christum, dubitari non potest. Non enim nos sed ille pro nobis sacrificium Deo Patri obtulit. Neque nos sed ille pro nobis meritorie obedivit.

Quibus tamen in omnibus aspectus activus a passivo disiungi non potest. Nam non solum Christus pretium solvit sed etiam "dare animam suam" erat pretium solvendum. Non solum ipse sacerdos sacrificium obtulit sed etiam hostia erat offerenda. Non solum Deo Patri obedivit, sed ipse hec obedientia mortis acceptatio fuit.

Quapropter haud fieri potuit ut Christus ita vicarius vice nostri egerit ut non etiam vicarius vice nostri sit passus. Cum ergo tam saepe in sacris litteris repeatatur vel "pro nobis" vel "pro nostris peccatis", intelligit sensus fidelium non solum Christum egisse ut peccata nostra auferantur se etiam cum ideo esse paucum quia nos peccavimus.

Quae cum ita sint, de vicaria Christi passione inquirimus, non ut Christum ita egisse et fecisse probemus ut peccata tollerentur, sed ut Christus paucum esse et mortuum demonstremus quia contra Deum ab hominibus peccatum est, peccatur, et peccabitur.

Quae quidem questio ponitur non tam de nudo facto quam de nexo causalii. Facta supra vidimus, Christus milicet pretium solvisse, sacrificium obtulisse, meritorie obedivisse. Hunc vero causum quaerimus, non quidem finalem quae in agerto est, sed antecedentem et moventem propter quam non aliud fuerit pretium quam "dere animam suam", neque alia fue-

rit sacrificii hostia quam corpus suum datum et sanguis suus effusus, neque alia fuerit obedientia quam acerbissimae in cruce mortis acceptatio.

Praeterea, antecedentem hanc, atque moventem causam quaerimus secundum divinam intentionem. Potuit enim Christus passionem mortemque declinare (Mt 26, 53). Voluisse calicem transferri, nisi aliam scevisset esse Patris voluntatem (Mc 14, 36). Sed oportebat eum pati (Lc 24, 26.46). Definito consilio et praescientia Dei traditus est (Act 2, 24; 4, 27). Secundum scripturas mortuus est (1 Cor 15, 3; Act 3, 18). Deus Pater proprio suo Filio non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom 8, 32).

Quod si passio morsque Christi secundum divinam intentionem facta est, sane sine ratione non est facta. Quam rationem quaerimus et dicimus Christum ad nos redimendos, non in nubibus caeli et sedentem a dextris virtutis venisse, sed in carne passibili atque passura propter peccata. Ideo ergo Christus pro nobis vicarius non solum egit et fecit sed etiam passus et mortuus est, quia non solum vitam aeternam nobis communicandam habuit sed etiam peccata auferenda et peccatores Deo Patri reconciliandos.

Neque christianum quemquam hoc dubitate posse censemus, cum tam saepe in sacris scripturis non actio Christi sed mors, pro nobis et pro nostris peccatis esse dicatur. Pro omnibus enim mortuus est Christus (2 cor 5; 15 Heb 2, 9) pro singulis (Rom 14, 15; 1 Cor 8, 11) pro impiis (Rom 5, 6) pro nobis (Rom 14xxixxxxxxxxxxxxxx5, 8; 1 Th 5, 10) et pro peccatis nostris (1 Cor 15, 3; 1 Pet 3, 18). Unde et dicitur dedit animam suam redemptionem pro multis (Mc 10, 45; Mt 20,28) et pro omnibus (1 Tim 2, 6) seque dedit pro nobis (Tit 2, 14) et pro nostris peccatis (Gal 1, 4), seque tradidisse pro nobis (Eph 5, 2) et pro ecclesia (Eph 5, 25) et pro te me (Gal 2, 20), et traditum esse pro nobis omnibus (Rom 8, 32) et propter delicta nostra (Rom 4, 25)

Quibus quamvis sufficient accedit quod praetermittere non oportet. Nam apud Isaiam, 53,4-12, narratur de quodam iusto (9cd, 11c) atque tacente (7d), qui propter iniurias alienas (5abc, 7a 8d, 11d, 12e) divina voluntate (6c 10a) vulneratur, afflatur, conteritur, laborat, ponit animam suam, tradidit in mortem animam suam (5ab, 10ab, 11a, 12c) unde fructum duraturum meretur multorumque iustificationem (10 cd, 11bc, 12ab). Qui quidem locus, etsi in multis et subtilioribus questionibus exegetas iam pridem occupet, 61 quoad sensum tamen generalem nostraeque intentioni sufficientem omnino clarus est. Praeterea, etsi non omnia de morete Domini fuerint semper intellecta (Mt 8,17; 10,6), in ipso tamen novo testamento locus uti messianicus habetur (Act 8, 32-36) et de morte Domini intelligitur non solum brevioribus allusionibus (Mc 15, 28; Lc 22, 37; 23, 34; Rom 4, 25) sed etiam longiori sermone (1 Pet 2, 22-25). Imo vix dubitatur ipsum Iesum hunc locum de se intellexisse, et cum Filium hominis passurum, moritum, resurrectum praedixerit (Mc 9, 1-31; 10, 33, 34-45), et cum se mori oportuisse explicaverit (Lc 24, 26-46). Denique tandem constat traditionem catholicam hunc locum de morte Domini et sponte et constanter interpretatam esse.

Cæterum nec desunt scripturae loca quae speciali modo et nostra peccata et Dominum nostrum patientem atque morientem coniungantur. Nam "peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super ligno... cuius livore sanati estis" (1 Pet 2, 24); et traditus est propter delicta nostra" (Rom 4, 25); et "Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati et de peccato damnavit peccatum in carne" (Rom 8, 3) et "sum qui non neverat peccatum pro nobis peccatum fecit" (2Cor 5, 21) 62 et "Christus non redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno" (Gal 3, 13; Deut 21, 23); quibus accedunt quae de agno, sane symbolo passivitatis, dicantur (1 Pet 1, 19; Io 1, 29; Apoc 7, 12, 11).

ARTICULUS XXI

DE VIRTUTE RESURRECTIONIS.

Iam distinximus redēptionem ut medium et redēptionem ut finem. Et finis quidem erat omnia instaurare in Christo (Eph 1, 10); medium autem pretii solutio, victimae a sacerdote oblatio, meritoria obedientia, passio morsque vicaria. Cum tamen regnum, quo omnia instaurantur atque reconciliantur (Col 1, 18), filios Dei, qui erant dispersi, in unum congreget (Io 11, 52), ideoque per paenitentiam atque fidem propagetur (Mo 1,15); Act 2, 37.38), non tam per medium quam per mediatorem efficitur, neque tam in morte Christi constituitur quam in Christo mortuo atque resurrecto. 63

Christus enim, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu (1 Pet 3, 18), non iam cognoscitur secundum carnem (2 Cor 5,16) cum factus sit spiritus vivificans ~~utimixspirituschristi; xix~~^{ns} 64
¶ (Cor 15, 45; Io 6, 62-64) Et Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum (Rom 1, 4; Act 13,33). Nam 'traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter iustificationem nostram' (Rom 4,25). Quare 'si Christus non resurrexit, vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis vestris' (1 Cor 15, 17). Quod sane non it: intelligendum est quasi non sufficeret mors Christi ad peccata tollenda; sed ideo asseritur ut praeter medium nostrae salutis in mentem reducatur eiusdem mediator, 64. Sicut enim peccatum non est impersonalis quidam actus humanus malus sed Dei offensa, ita etiam per personam Filii mediatorem Deo Patri reconciliamus.

Quam ob causam, non in sola cruce moriens erat Christus noster sacerdos, sed factus est pontifex in aeternum (Heb 6, 20; 7, 28) melius sortitus ministerium (Heb 8,6), consedens in dextera sedis magnitudinis in caelis, sanctorum minister et tabernaculi veri, quod fit Dominus et non homo (Heb 8,1.2). 'Non enim in manufacta sancta

Iesus introivit exemplaria verorum sed in ipsum caelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis' (Heb 9, 24); unde et facit 'sanguinis aspersiōnem melius loquentem quam Abel' (Heb 12,24; Gen 4, 10; 1 Pet 1, -); nam qui per aeternum spiritum semetipsum obtulit immaculatum Deo, et aeternam redemptionem invenit, eius sanguis emundabit conscientia nostra ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi (Heb 9, 14.12). Vivit enim (Heb 7, 8) et sacerdos est non secundum legem mandati carnalis sed secundum virtutem vitae insolubilis (Heb 7, 16) et 'eo q^{uod} quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium' (Heb 7, 24) quo 'proximamus ad Deum' (Heb 7, 19).

Imo, semper vivit ad interpellandum pro nobis (Heb 7, 25) Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis (Rom 8, 34). Quid autem interpellet, narrare videtur S. Ioannes in illa oratione in qua dixit Iesus: 'et iam non sum in mundo' et 'cum essem cum eis, ego servabam eos' (Io 17, 11.12). Quo in loco postquam pro se (Io 17, 1-5) et pro apostolis (vv. 6-19) oravit, etiam eos memorat 'qui credituri sunt per verbum eorum in me' (20). Pro quibus orat 'ut unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint' (21.22). Affirmat se iis illam claritatem dedisse, quam Pater ipsi Christo dedit (22); Patrem eos diligere, sicut et Christum diligit (23.26). Orat 'ut ubi sum ego et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi quia dilexisti me ante constitutionem mundi' (24, cf. 5). Neque dubitate potest Christum, sicut se ipsum sanctum seu sacrum pro apostolis fecit, ita etiam se sacrum fecisse pro credituris (19) quos etiam Deo offert (1Pet 3, 18; cf. 2, 5).

Accedit quod ante glorificationem Iesu non est datus Spiritus (Io 7, 39); 'si enim non abierto, Paraclytus non veniet ad vos; si autem abierto, mittam eum ad vos' (Io 16, 7). Iam vero tam in Spiritu Dei nostri quam in nomine Domini Iesu Christi abluti, sanctificati,

justificati sumus (1 Cor 6, 11); et ideo filii adoptionis facti sumus quia misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem: Abba, Pater (Gal 4, 6; Rom 8, 15); et per donum Spiritus sancti a Domino resurrecto factum accepta est potestas clavium (Io 3, 22.23).

Quibus perspectis, quia' consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae, appellatus a Deo pontifex iuxta ordinem Melchisedech' (Heb 5, 9.10), dicendum esse videtur non per solam mortem sed per mortem et resurrectionem causam salutis esse factam, qui non solum pro peccatis nostris mortuus est sed etiam resurrexit ut spiritus vivificans sit et sacerdos in aeternum, semper pro nobis interpellans, et Spiritum Patris nobis immittens, et nos in caelo secum desiderans. Praeterea, cum addatur 'causa omnibus obtemperantibus sibi', causalitatis modus innui videtur. Nam a Patre persona mittitur Filius persona ad nos personas in opus reconcilia- tionis ut dilectio, qua Filium proprium dilexit, etiam nobis detur ipse nempe Spiritus, qui est Amor a Patre Filioque procedens. Sic ut enim in baptismo Christi et declaratur dilectio Patris erga Filium et eadem dilectio sub forma columbae apparuit, ita etiam in baptismo nostro dilectio Patris erga Filium propter Filium in filios adoptio- nis extenditur ut per donum Spiritus sancti clament Abba, Pater; quod quidem donum increatum cum creato gratiae dono et peccatorum remissione nectitur, uti alibi explicari solet.

CAPUT QUARTUM

DE CRUCE CHRISTI

Alias christianae fidei doctrinas saepius contingit quoad ipsum factum in novo testamento explicite contineri sed quoad pleniorum facili intelligentiam nisi a Patribus et theologis non explicite proponi. Sed nostrae redempcionis dogma, sicut abundantius in verbo Dei inspi- rato exponitur, ita etiam ea lege declaratur ut, quemadmodum sit

intelligendum, haud dubitari possit. Crux enim Christi non solum factum quoddam est sed etiam praeceptum atque exemplum; Christo crucifixo conformari eique consociari debemus; neque aliud principium in tota nostra salutis oeconomia altius iacet quam malorum in bonum transformatio. Quam ob causam, prius de ratione, lege, mysterio, iustitia crucis agendum esse duximus, quam alias et theologicas quæstiones adgredierentur.

A R T I C U L U S XXII

D E RATIONE CRUCIS.

Ratio crucis est mali in bonum transformatio, secundum illud, 'Noli vinci a malo, sed vince in bono malum' (Rom 12, 21). Dicit ergo (1) malum vincendum, (2) victoriam voluntariam, et (3) bonum e malo per victoriam ortum. Consideratur autem haec ratio tripliciter: nam prima est analytica consideratio quae ipsam rationem examinat; altera est generalis consideratio quae eamdem rationem in tota vita christiana perspicit atque observat; tertia est specialis consideratio quae in Christo crucifixo Dei sapientiam contemplatur (1 Cor 1, 23. 24). Quare analyticè de ipsa crucis ratione agemus, generaliter de lege crucis quae vitam christianam informat, et specialiter de mysterio crucis quo salus nostra perfecta est.

Circa ipsum malum vincendum, distingui oportet inter malum culpeæ et consequens malum poenæ. Malum enim culpeæ est defectus rationalitatis intra ipsam rationalem conscientiam creaturae rationalis. Malum autem poenæ includit omne malum consequens sive intra ipsum peccatorem, sive in actione eius exteriori, sive in situatione humana in peius mutata, sive in retributione iusta propter culpam inflictæ. Quare, in rebus humanis sufficienter dividitur malum in malum culpeæ et malum poenæ, l si quidem mala quae ex causis naturalibus proveniunt quasi per accidens res humanas afficeré reputantur.

Iam vero malum poenae non solum ex malo culpee critur sed etiam vehementer in malum culpee inclinat. Nam conscientia rationalis est imago Dei intra hominem, et participata similitudo lucis increatae, et personalis habitudo ad lucem illum personalem quae omnem hominem illuminat. Qui ergo a propria rationalitate deficit, et contra se ipse peccat quatenus a Deo illuminante et in vitam divinam invitante recedit ut a Deo separatus in tenebris habitet atque in umbra mortis. Attamen si 'lumen quod in te est tenebrae sunt' (Mt 6, 23), non tamen simpliciter tenebrae sunt, ut ulterioris peccati incapacitatis oriatur, sed potius oculum internum faciunt nequam, ut et verum bonum non cogitur et vere malum facilime multipliceatur. Iterum, si bona conscientia te Deo coniungit, sollicitus es quae Domini sunt quomodo placeas Deo ~~mentem tuam~~ (1 Cor 7, 32); sed si mala conscientia te a Deo seiungit, vivis alienatus et inimicus sensu operibus malis (Col 1, 21) spem non habens et sine Deo in hoc mundo (Eph 2, 12)

Neque minus exteriora quam interiora peccati consectaria in peccatum inclinant. Si enim 'lumen quod in te est tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt' (Mt 6, 23). Interior enim irrationalitatis defectus in exteriori actione et in effectibus actionis sese repetit atque extendit. Ex quo fit ut in situatione peccatis corrupta cum personis peccato corruptis vivendum sit quatenus vivimus et collaborandum sit quatenus collaboramus. Quae sane vita atque collaboratio esse à non potest nisi regnum peccati secundum quamdam peccati legem, nisi mira quaedam supervenerit lux, nisi facta erit nova creatura, nisi data erit Dei iustitia.

Quod malum culpee et poenae secundum rationem crucis per victoriā voluntariā est vincendū. Haec ergo victoria non in eo est quod delentur peccatores ut nullum iam remaneat culpee vel poenae malum. Neque haec victoria in eo est quod suspenduntur leges naturales, psychologicae, sociales, religiosae, historicae, quibus ex privato et indivi-

duali malo culpae per innumera poenae mala premur atque urgemur in mala culpae multiplicanda. Sed manentibus malo culpae et malo poenae, vincitur malum in bono per victoriam voluntariam.

At quomodo vincitur malum? Contraria contrariis curantur. Sicut oritur malum culpae per defectum conscientiae rationalis atque per aversionem a Deo, ita vincitur malum culpae per conversionem ad Deum et per restorationem rationalis conscientiae. Sicut malum poenae in malum culpae inclinat quia tam interius quam exterius bonum reddit difficilius efficitur. Praeterea, sicut multiplicatur et donec vincatur, malum culpae repetitur, ita ipsa haec multiplicatio vincitur quatenus malum poenae per difficilius bonum patienter absorbetur.

Haec ergo victoria voluntaria non ipsam iustitiam respicit sed inter peccatores possibilitatem in iustitiae. Ipsa enim humana iustitia reddit 'cuique suum' et 'adaequalitatem.' Sed peccatum humanum sibi rapit quod alterius est, neque secundum mensuram rapit, sed quantum potest. Peracto ergo peccato, statum qui ante peccatum erat querunt iusta tribunalia et iusta bella. Peracto peccato, ipsa iustitia aliud non intendit quam ut e rapientibus raptis eripiantur et iustis dominis restaurentur. Sed alia est haec iustitia victrix, et alia est ratio crucis. Crucis victoria reportant non iudices neque belli duces sed mites et humiles corde. Crucis victoria per legem 'meum alteri' vincit legem raptoris, 'alterius mihi'. Crucis victoria per mensuram suae superabundantiae vincit avaritiam raptoris insatiablem. Et similiter res se habet circa iustitiam.

Terzo, considerandum est bonum e malo per victoriam ortum, quod quidem duplex est. Nam ipsa victoria in se maxime confert, tum ad perfectionem vincentis, tum ad situationem humanam in melius mutandam. Quibus accedit divina providentia que facit ut diligentibus Deum omnis cooperentur in bonum (Rom 8, 28); ex hac enim dilectione fit ut, sive bonum sive malum accipimus, vel aliud bonum vel maximum crucis bonum habeamus. Et Deus 'modicum passos ipse perficiet' (1 Pet 5,10)

secundum mensuram suam bonam et confortam et coagitatam et superef-
fluentem (Lc 6, 38).

ARTICULUS XXIII

DE LEGE CRUCIS.

Lex crucis est ratio crucis prout ad novum testamentum pertinet.
Pertinet autem per modum praecepti, per modum exempli, conformatio-
nis, et consociationis, et per modum oeconomiae.

Præceptum multipliciter declaratur. 'Audistis quia dictum est
Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico vobis non
resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam,
præbe illi et alteram; et ei qui vult tecum iudicio contendere et
tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium; et quicumque te angariave-
rit mille passus, vade cum illo et alia duo. Qui petit a te, da ei; et
volenti mutuari a te ne avertaris. Audistis quia dictum est; 'Diliget
proximum tuum et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis:
Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, ut sitis
filii patris vestri qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super
bonos et males, et pluit super iustos et iniustos. Si enim diligitis
eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc
faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius fa-
citis? nonne et ethnici hoc faciunt. Estote ergo perfecti, sicut et
Peter vester caelestis perfectus est.' 2

Iterum: 'Et convocata turba cum discipulis suis dixit eis: Si
quis vult me sequi, deneget semetipsum et tollat crucem suam et se-
quatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui
autem perdiderit animam suam propter me et evangelium, salvam faciet
eam'. 3

Iterum: 'Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in
terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit,

multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam, in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam.⁴ Io 12, 24.45

Deinde per modum et praecepti et exemplis: 'Iesus autem vocans eos ait illis: Scitis quia hi qui videntur principiari gentibus, dominantur eis, et principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri maior, erit omnium minister; et quicumque in vobis voluerit primus esse, erit omnium servus. Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis.'⁵

Iterum per modum et praecepti et exempli: 'Haec est enim gratia si pripter Dei conscientia sustinet quis tristitias, patiente iniuste. Quae enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis, haec est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia est Christus passus est pro te nobis, vobis relinquentes exemplum ut sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur; tradebat autem se iudicanti se iniuste. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui es, iustitiae vivimus; cuius livore sanguini estis.'⁶

Iterum per modum et praecepti et exempli, cum S. Paulus Philippenses exhortatus sit ut 'in humilitate superiores sibi invicem' arbitrentur (Phil 2, 3), eius attulit exemplum, qui semet ipsum exinanivit formam servi accipiens et semet ipsum humiliavit factus obediens usque ad mortem crucis (Phil 2, 7.8).

Ulterius, per modum conformatioonis et consociationis. Sic ut enim Dominus noster secundum mandatum Patris sui posuit animam suam ut iterum sumeret eam (Io 10, 17.18), ita nos compatimur ut conglorificemur (Rom 8,17). Quere, socii passionum eius configuramur morti eius si quomodo occurramus ad resurrectionem quae est ex mortuis

(Phil 3, 10.11). Et communicantes Christi passionibus nunc quidem gaudemus, ut in revelatione gloriae eius exultemus (1 Pet 4, 13). Quia enim mundus, sicut magistrum, ita discipulos odio habet (Io 17, 14), dixit Paulus minister: 'gaudio in passionibus pro vobis et adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia' (Col 1, 24). Quos enim praescivit Deus, eos praedebeatavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus (Rom 8, 29). Sed vix dici potest quantum in novo testamento inculcatur dilectio Christi crucifixi, eius imitatio, ad eum conformatio, cum eo consociatio. 7

Denique tandem ratio crucis in novo testamento legem dicit ipsius oeconomiae. Non is enim erat mundi salvator quem exspectabant vel ipsi discipuli (Lc 24, 21; Act 1, 6), neque rationem crucis ante intellexerunt (Act 5, 41) quam virtutem supervenientis Spiritus sancti accepissent (Act 1, 8). Sapientia enim huius mundi erat, quae salutem per deletionem status anterioris+ voluit, et illum iustitiae regnum his in terris exspectabat, quod nullam iniustitiam a iustis patienter tolerandam haberet. Sed ipsa Dei virtus, Deique sapientia in Christo crucifixo agnoscenda est; quamvis enim Iudeis scandalum sit et gentibus stultitia, tamen stultum Dei sapientius est hominibus et infirmum Dei fortius est hominibus (1 Cor 1, 23-5). Quod vero ab homine animali agnosci non potest, sed a solo spirituali, qui per Spiritum sanctum sensum Christi accepit (1 Cor 2, 12-16; Io 8, 37.47*). Quantum autem totam nostram salutis oeconomiam penetrat ratio crucis, ex ipsa ratione crucis declaratur.

Haec enim ratio malum vincendum presupponit. Sed per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransivit* (Rom 5, 12); proinde 'regnavit peccatum in mortem' (Rom 5, 12) et illa quidem amplitudine atque efficaci quam descripsit Apostolus. 8

Porro, malum per victoriam voluntariam vincitur. Quae quidem victoria in primis est Christi, qui a se ipso posuit animam suam (Io 10, 18); ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum (Heb 2, 14); ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam (Rom 5,21). Nam 'per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur' (1 Cor 15, 21.22).

Quam voluntariam Christi victorianam imitamus et sacramentaliter et moraliter et physice. Sacramentaliter quatenus consepti enim sumus cum illo per baptismum in mortem ('om 6, 4; Col 2, 12). Moraliter autem quatenus 'sergi estis eius cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obediitionis ad iustitiam' (Rom 6, 16), quia 'prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax' (Rom 8,6), et ideo 'si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis' (Rom 8, 13); sicut enim Christus est 'mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu' (1 Pet 3, 18), ita etiam 'peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum , ut peccatis mortui iustitiae vivamus' (1 Pet 2, 24); et 'si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus ut, et qui vivunt, iam non sibi vivant sed ei qui pro ipsis mortuus est ex et resurrexit (2 Cor 5, 14.15).'

Sacramentali denique et morali victorise succedit victoria physica, si quidem 'nostra conversatio in celis est, unde etiam expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostre configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem qua etiam possit subicere sibi omnia' (Phil 3, 20.21).

Tertium denique secundum rationem crucis est bonum victoriam consequens. 'Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris,

audavit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus illis, qui diligunt illum' (1 Cor 2, 9). Et tamen ex fractibus bonae arboris et maleae ratiocinantes (Mt 7, 17.18), aliquam huius rei intelligentiam consequi possumus (BB 1796).

Nam nostris temporibus inimici crucis Christi (Phil 3,18) ipsam crucis rationem impugnantⁱ. Dixit quidem Caphas, pontifex anni illius: 'Vos nescitis quidquam nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur pro populo et non tota gens pereat' (Io 11, 49.50).

At Nietzsche non infirmum practici hominis argumentum protulit ex eo quod expedit, sed ipsam Dei sapientiam in Christo crucifixo manifestatam irrisit, quasi ratio crucis servorum mentem exprimeret qui propria ignoravia virtutem nominare vellent. Iterum, cum Dominus professus sit se in hoc natum esse et in hoc in mundum venisse ut testimonium perhiberet veritati, respondit Pilatus, 'Quid est veritas?' (Io 18,37). At fortius respondit Marx, dictam veritatem esse ideologiam ideo excogitata m^{er}e plebe proprio iura vendicaret. Ex quo factum est ut novum nostrorum temporum evangelium non dilectionem proximi sed odium, neque crucem sed revolutionem praedicet'. Quos autem fructus haec profert arbor, in bellis immanibus et integris nationibus ad servitutem redactis conspicere possumus. Reiecta enim Christi lego, ad illud imperii atque dominii genus quodammodo reducens, quod ante Christum vigebat et martyrum sanguis vicit.

Bonae autem arboris fructus in primis in ipso Domino nostro resurrecto videmus qui est pimitiiae dormentium (1 Cor 15, 20). Absorta enim est mors in victoriam (1 Cor 15, 54). Quod brevissimo temporis intervallo in se ipso transfigurato manifestavit Christus homo (Mc 9, 2 ss.; 2 Pet 1, 16 ss.), hoc corpus claritatis suae iam pridem sacerdos in aeternum habet. Cuins tamen claritatis causa interna non defuit, cum Christus homo apud Iordanem eamdem vocem paternam

audierit, 'Tu es Filius meus dilectus, in te complacui' (Mc 1, 11;9,7). Cum enim dilectio ad personam terminetur, eadem dilectione Deus Pater Filium Deum et filium hominem diligit; quae quidem dilectio est ipse Spiritus sanctus seu Amor procedens, in baptismo sub specie columbae figuratus (Mc 1, 10), in monte autem per obumbrantem nubem intellectus (Mc 9, 7). 10

Iam vero 'quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus' (Rom 8, 29). Quare, Filius Patri de credituris dixit: 'dilexisti eos, sicut et me dilexisti'; et iterum ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit' (Io 17, 23.26). Quae quidem dilectio, dat adoptionem filiorum et donum; increatum Spiritus sancti et creatum gratiae donum; quibus conducimur in vitam aeternam et in societatem civium caelestium per Christum Dominum nostrum. Consequunti enim cum Christo per baptismum in mortem (Rom 6, 4), paternae dilectionis gratiam accipimus. Quod si compati debemus ut conglorificemur, non tamen 'condignae sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis'. (Rom 8, 17.18).

A R T I C U L U S XXIV

DE MYSTERIO CRUCIS.

Quod genus humanum secundum rationem crucis a peccatis redimitur, haud mysterium est. Qui enim peccat, difficilius sibi reddit bonum facere, et ideo malum in primis vincendum habet, et deinde voluntariam super malum victoriam, et tertio bonum ex victoria consequens. Quod autem Dei Filius ita carni et sanguini communicavit (Heb 2, 14), ut ipse secundum rationem crucis genus humanum in vitam divinam redimeret, hoc magnum mysterium est in Christo et ecclesia (Eph 5, 32; cf. 1 Cor 6, 15-17), temporibus aeternis tacitum, nunc secundum praeceptum aeterni

Dei ad obediendum fidei patet factum, et in cunctis gentibus cognitum (Rom 16, 25.26); quod manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est in gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria (1 Tim 3, 16).

Quod quidem mysterium est 'instaurare omnia in Christo' (Eph 1, 9.10), et temporalem esse caecitatem in Israel (Rom 11, 25 ss.) et 'gentes esse coheredes et concorporales et conparticipes promissionis eius' (Eph 3, 4-6), et 'Christus in vobis, spes gloriae, quem nos annuntiamus' (Col 1, 27), 'in quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem eius' (Eph 3, 12; cf. Rom 5, 1.2).

Quod regni mysterium ab excaecatis non agnoscitur (Mc 4, 11 ss.; Is 6, 9 s.; Io 12, 40; Act 26, 28), sicut crucis mysterium mundanae sapientiae opponitur (1 Cor 1, 23 ss.), et Dei sapientia quam in mysterio loquimur (1 Cor 2, 7) a Deo per Spiritum suum nobis revelatur (1 Cor 2, 10-16).

Quo in mysterio perspiciuntur Dei sapientia, voluntas, caritas misericordia, atque iustitia. Nam Christus crucifixus est Dei sapientia (1 Cor 1, 23-24); Christus factus est nobis sapientia a Deo (1 Cor 1, 30) hanc Dei sapientiam loquebatur Paulus in mysterio (1 Cor 2, 7); per mysterii praedicationem innotescit multiformis sapientia Dei (Eph 3, 10) et in Christo Iesu sunt omnes thessauri sapientiae et scientiae absconditi (Col 2, 2).

Idem proinde mysterium est 'sacramentum voluntatis suae' (Eph 1, 9) qua voluntate Deus Pater prior dilexit nos (1 Io 4, 9; cf. Rom 5, 8; 8, 32) et, cum essemus mortui peccatis, propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, dives in misericordia (Eph 2, 4.5) erat in Christo mundo reconcilians sibi (1 Cor 5, 19), et Christum propensis propitiationem ad ostensionem iustitiae suae, ut sit ipse iustus et iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi (Rom 3, 25-6).

Quod Dei consilium liberimum fuisse constat, tum ex caritate et misericordia Dei Patris erga inimicos (Rom 5, 8-10), tum ex

libertate ipsius Christi (Io 10, 17.18; Mt 26, 53), tum ex consensu Patrum et theologorum.

Quo sensu autem rationem mysterii in cruce Domini nostri agnoscere debeamus, paulo fusius declarandum esse videtur. Nam vi vocis in scripturis adhibitae, concludi non potest nisi secretum Dei consilium. 12^a Praeterea, quamvis concilium Vaticanum ad doctrinam de mysteriis declarandam citationes ex contextu paulino (1 Cor 2, 7.8.10) desumpserit, eas tamen modo generali de gratia et veritate quae per Iesum Christum facta est intellexit (DB 1795).

Constat tamen mysteria stricte dicta in nostra redēptione contineri, Patrem nempe misericordem, Filium incarnatum, Spiritum sanctificantem, finem absolute supernaturalem, et media ad finem suo modo proportionata.

Constat praeterea in opere nostrae redēptionis revelari Deum esse talem qualēm naturaliter cognoscere non possumus. Etsi enim naturale rationis lumen demonstrare possit Deum esse sapientem, liberum, diligētem, misericordem, iustum, haec tamen omnia nisi ex analogia creaturarum non concludit. Quare, ex Filio Dei incarnato, mortuo, resurrecto, aliam longeque altiorem analogiam accipimus ad ipsum Deum cognoscendum prout in se est. Novam hanc divinæ sapientiae notitiam celebrat S. Paulus. 15 Novam hanc divinæ misericordiae et caritatis notitiam admirati sunt non solum novi testamenti auctores sed etiam tota traditio catholica. Quanta autem sit Dei libertas, nunc scimus ex eo quod libere homo factus est et libere obediens factus est usque ad mortem crucis. Qualis denique sit Dei iustitia, iam non solum ex analogia tribunalium et carcerum et patibulorum sed etiam ex Filio proprio crucifixo concludimus

Sed praeter sensum theologicum, quo de mysteriis stricte dictis loquimur, aliis est sensus quo de mysteriis vitae Christi vel de mysteriis coronae B.M.V. loqui solemus. Et ita ipsum sensibile corpus Domini patiens, moriens, resurgens dicitur mysterium per quod ex

sensibilibus ad intelligibilia et spiritualia et divina manuducimur. Qui autem huius nominis sensus cum anteriori annexitur, cum Verbum caro factum sit Deus factus sensibilis, ut per propiam carnem manifestet mentem suam humanam atque cor suum humanum, per haec vero nobis ipsam suam divinitatem interpretetur.

Accedit proinde et aliis sensus his ex extremo oppositus, quo mysterium iniquitatis iam operari dicitur (1 Thess 2, 7). Qui quidem sensus, nisi exacte consideratur, maximam difficultatem atque confusionem inferre solet. Nam praeter intelligibile quod proportionatum obiectum nostri intellectus in statu praesentis vitae constituit, et praeter divinum intelligibile quod intellectum creatum excedit neque haec in vita nisi imperfecte et analogice intelligere non valemus (BB 1796), etiam datur irrationale, absurdum, non-intelligibile quod peccato ideo inest quia dictamini rectae rationis opponitur. Quod quidem irrationale et non-intelligibile multos decipit, quippe qui illud sicut et alia intelligere student. Sed sicut concipitur irrationale et non-intelligibile per negationem rationalitatis et intelligibilitatis, ita etiam circa idem non est aliud intelligendum nisi hoc quod irrationale quatale et non-intelligibile qua tale non intelliguntur.

Praeterea, in mysterio crucis non solum coniunguntur mysteria divina, quae nostrum intellectum excedunt quia nimis sunt intelligibilia et non-intelligibilia peccata, quae obiective ab intelligibiliitate deficiunt, sed inter divinam excellentiam et peccati miseriam intercedit aliud valde ambiguum, quod maxime in morte conspicitur.

Nam in primis mors habet rationem poenae. Scriptum est enim: 'in quocumque die comederis ex eo, morte morieris' (Gen 2,15; 3,19); et invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum' (Sap 2, 24); et 'per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors' ('om 5, 12); et 'finis illorum mors est' et 'stipendia peccati mors' -Rom 6, 22.23). Quae quidem omnia eam Dei iustitiam dicunt secundum quam ex peccato sequuntur retributio atque poena;

Sed e contra mors etiam medium est. Nam 'ipse similiter participavit eisdem (carni et sanguini) ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, idest diabolum' (Heb 2, 14); et propter mortem crucis Deus Iesum exaltavit (Phil 2, 9); et gloria et honore eum coronavit (Heb 2, 9); et 'reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius' (Rom 5, 10); et 'mori lucrum' (Phil 1, 21); et 'cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria' (1 Cor 15, 55). Quae quidem omnia non Dei iram (Rom 1, 18) atque infligendam poenam (Rom 2, 4-9) dicunt sed illam salutis oeconomiam qua Deus 'ater' eripuit nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum Filii dilectionis suae' (Col 1, 13; cf. Eph 2, 4-6).

Quod vero mors et poena peccati et salutis medium est, per sequivocum quedam eiusdem vocabuli usum minime explicatur. Nam ex ipsa crucis ratione constat ipsum malum, quod ex peccato procedit, per victoriam voluntariam in bonum esse transformandum. Poena ergo et mors inquantum ex peccato oritur (Rom 5, 12); poena pariter est mors inquantum ad peccatum inclinat eos qui 'timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti' (Heb 2, 15); at ipsa haec poena in medium salutis transformatur secundum divinam crucis sapientiam, quae iudicavit non vetus malum delendum novumque bonum creandum secundum placita et eschatologica et iudaica, sed ipsum vetus malum per hominem in bonum esse transmutandum. Nam 'per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur' (1 Cor 15, 21.22).

Quae cum ita sint, quo crucis mysterium et ordinatus dicatur et facilius retineatur, quinque enumerandi videntur eius modi seu aspectus, videlicet, (1) symbolicus, (2) intellectualis, (3) voluntarius, (4) providentialis, et (5) divinus.

In primis ergo crux Domini est symbolum. Ipsum enim Christi

crucifixi sensibile corpus sanguisque effusus et interiores actus mem-
bris cordique Christi reprecentant atque exprimunt, nostrosque sensus
sentimentaque percellunt, unde fructum spiritualem in aperitione
oculorum voluntatisque affectibus percipimus. Quatenus ergo symbolum
est, crux Christi (1) ratione sui, in nostram sensitivitatem eamque
totam agit, (2) ratione coniunctionis inter partem nostram sensitivam
et intellectivam, ulterius agit in nostrum intellectum atque voluntatem
et (3) ratione divinae gratiae intellectum illuminantis et voluntatis
inspirantis, eos fructus producere solet propter quos contemplatio
Christi patientis et morientis schola sanctitatis habetur.

Deinde, crux Christi dicit rationem quamdam intelligibilem.
Non ea enim est nostra redemptio quae mala antecedentia simpliciter
delet et nova bona pro malis substituit, sed in eo consistit quod mala
ex peccato provenientia per voluntaria victoria^m in bona nova
transformantur. Quae quidem crucis ratio tam in ipso praesunte Christo,
14 quam in nobis subsequentibus 15 conspicitur. Et ipsa haec ratio,
quamvis in se intelligibilis quidam sit rerum ordo a divina sapientia
conceptus, attamen a nobis duplicitate non intelligitur. Nam quatenus
peccatum praesupponit, non-intelligibile utque irrationale praesupponit
quod obiective ab intelligibilitate deficit. Quatenus autem ipsam Dei
sapientiam, caritatem, misericordiam, iustitiam revelat atque in
ipsum Deum conducit, infinitam respicit intelligibilitatem quae a nobis
haec in vita nisi imperfecte et analogice intelligere non possumus.

Tertio, crux Christi ex voluntate diversitatem accipit. Physice
enim crucifixio Christi est una, sed moraliter dualitatem habet, cum
alius ali crucifigat. 16 Quatenus ergo Christi crucifixio voluntaria
erat voluntate Pilati et pontificum et turbae, gravissimum erat pecca-
tum. Quatenus autem eadem Christi crucifixio voluntaria erat voluntate
Christi acceptantis, opus erat perfectissimum.

Ideo ergo ratio crucis dicit mali in bonum transformationem,
quia illud quod phisice unum est, duplēm moralitatem habere potest

secundum diversas voluntates eorum qui crucem aliis imponunt et qui crucem ab aliis impositam patienter sustinent. Quapropter qui Dominum audit, proximum diligit; qui Dominum imitatur, crucem sustinet; qui aliis autem crucem imponit, a diabolo decipitur, cum non Christum sed Pilatum sequatur.

Quarto, accedit aspectus divinas intentionis atque consilii qui differentiam facit inter Crucem Christi et crucem ab aliis Christi sequencibus sustentam. 17 Quamvis enim in utraque eadem cernatur generalis crucis ratio, aliter tamen de duce et aliter de milite raticinandum est. Iadem in utrisque cernitur generalis ratio, si quidem ipse Dominus affirmavit suam mortem esse exemplum disponibilitatis christiana (Mc 10, 42-45) et S. Petrus passionem Domini exemplum nobis propositum docuit ut sequamur vestigia eius (1 Pet 2, 19-24). At generica haec identitas differentiam specificam minime impedit, cum Dominus noster per suam crucem non pro suis sed pro alienis peccatis satisfecerit, non sibi soli sed generi humano resurrectionem meruerit, se pro aliis victimam obtulerit, pro multis pretium suam vitam dederit. Quare, quamvis malum sit vincendum per victoriam voluntariam tam a nobis quam a Christo, secundum intentionem divinam et propter dignitatem Filii Dei ipsis Christi victoria alterius victoriae omnis et causa existit et exemplar et motivum.

Quinto denique crux Christi est Dei revelatio. Nam longe altius Deum cognoscit, qui Dei sapientiam Deique bonitatem concipit, non ex analogia cacterarum, sed ex Christo homine eoque pro nobis mortuo atque resurrecto.

Accedit quod in divino hoc crucis aspectu iterantur quodammodo omnes aspectus huc usque enumerati, si quidem ab aeterno Deus totam crucis rationem concrete applicatam et sua sapientia concepit et sua bonitate elegit. At quamvis haec iteratio illi aliis specialem difficultatem non faciat, novam tamen fallacie occasionem iis praes-

bere solet, qui non-intelligibilitatem peccati omnino intelligendam esse ducant. Quod se paulo melius sapis, malum culpae dicis falsitatem ontologicam atque obiectivam, 18 idque in divinam sapientiam reducis non ordinantem sed prohibentem et praecognoscentem, in divinam autem voluntatem, nullo modo volentem sed tantummodo permettentem. 19 Quantum autem ad malum naturalis defectus et malum poenae, quae Deus non directe sed indirecte vult; 20 aspectum distinguis antecedentem et consequenter. Quia enim Deus vult ordinem universi, posito uno male vi ipsius ordinis sequitur malum aliud. Quia autem Deus etiam de malis bonum educere vult, ortis malis conceditur etiam malorum remedium usque ad impenitentiam finaliem. 21

ARTICULUS XXV

DE IUSTITIA CRUCIS.

Circa iustitiam crucis duo sunt consideranda: primo enim breviter recolenda sunt generalia principia circa divinam iustitiam; deinde, haec principia rationi crucis sunt applicanda.

Et quantum generalia principia attinet, quia non erit impossibile apud Deum omne Verbum (Lc 1, 37), absolute potest Deus facere quocumque internam contradictionem non implicat. 22 Deinde, quia sapientia Dei uniformis est (Eph 5, 10), ita totum posse divinae potentiae comprehendit ut quocumque Deus absolute posset facere, etiam sapientissime in divinam bonitatem manifestandam ordinare potest. 23 Tertio, quia ideo recta atque iusta est Dei voluntas, quod quemlibet rerum ordinem ab infinita sapientia determinatum agit exsequendum, 24 constat Deum summa rectitudine summaque iustitia facere posse quocumque absolute potest facere. Quae cum ita sint, actualem rerum ordinem concludes et maxime convenientem esse quia

divina sapientia eum ordinavit, et maxime iustum esse quia divina electio divinam sapientiam secuta est, et maxime liberum esse quia pari sapientia infinita et pari bonitate infinite potest Deus facere quodcumque absolute potest facere. Cui conclusioni aliam prudenter adiungis, nempe, theologum infinitam Dei sapientiam non habere, et ideo eum illos alios rerum ordines pariter convenientes pariterque iustos quales sint dicere non posse. Quapropter quaerentibus utrum Deus aliter non salvos facere potuisset, semper brevissime cum S. Augustino respondendum est: *Poterat omnino; sed si aliter ficeret, similiter vestrae in stultitiae displiceret.*²⁵

Deinde, cum principia nuper rime tradita tam actuali rerum ordini quam cuilibet ordini possibili convenient, facilissima est eorum applicatio. Quaecumque enim facta sunt, consilio divino facta sunt et liberrimo et sapientissimo et convenientissimo et rectissimo et iustissimo. Praeterea, ut supra habitum est, Deus per Christum hominem secundum rationem, legem, mysterium crucis nostram salutem operatus est. Quaecumque ergo ad hanc rationem, legem, mysterium pertinent, summa Dei sapientia, bonitate, libertate, et iustitia sunt a Deo facta.

Quo magis particulariter declarari potest, si singula considerantur elementa quae in ratione, lege, mysterio crucis continentur. Quorum prima est ipsa divina intentio salvifica atque activitas; altera est ratio atque lex crucis secundum quam evolvitur haec activitas; tertia est mediatoris interventio per quem activitas salvifica procedit; quartum est ipsum mediatorem secundum rationem crucis opus suum peragere; quinta denique est ea divinae bonitatis manifestatio quae mala fieri permittit ut de malis efficiat bonum.

Primum ergo elementum est ipsa divina intentio atque salvifica activitas quae bona deperdita restaurat et promissionem Abrahae factam ²⁶ fideliter adimplet.²⁷ Quam salvificam activitatem nominavit S. Paulus Dei iustitiam ²⁸ eamque Dei irae contraponit.

In malis enim innumeris peccatum consequentibus revelatur ira Dei; 29 sed iustitia Dei iusti et iustificantis manifestatur atque ostenditur per Christum a Deo propositum propitiorum proprio sanguine aspersum, quo credentibus conceditur gratuita iustificatio, ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. 30

Alterum deinde elementum est decretum ut genus humanum secundum rationem crucis i salvum fiat. Supposita enim divina intentione salvifica atque humano bono per hix malum culpae corruptum bonum malum corruptum deletur et novum creaturum bonum, aut vetus malum sine homine cooperante in bonum commutatur, aut malum in bonum per voluntariam hominis victoriam commutatur. Sed hoc tertium, in quo ratio crucis conspicitur, cateria viis convenientius est. Si enim vetus et corruptum deletur et novum creaturum bonum, non redimitur vetus sed deperditur. Neque restauratur bonum humanum mala voluntate corruptum, nisi mala hominis voluntas redditur bona. Neque convenienter mala voluntas in bonam convertatur, nisi ipsa voluntas sume in bonum conversioni consetit. Neque sufficienter bona facta est voluntas, nisi mala malitiae suae consectaria per victoriam voluntariam in bonum commutare possit atque ita velit ut perficiat.

Et hanc Dei iustitiam intellexerunt Patres qui diabolum non potentia sed iustitia vincendum fuisse dictitabant.

'Non autem diabolus potentia Dei sed iustitia superandus fuit. Nam quid omnipotentepotentius: Aut cuius creaturae potestas potestati Creatori comparari potest: Sed cum diabolus vitio perversitatis suae factus sit amator potentiae et desertor oppugnatorque iustitiae; sic enim et homines eum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta vel etiam perosa iustitia potentiae student, eiusque vel adiectione laetantur vel inflammantur cupiditate; placuit Deo ut propter eruendum hominem de diaboli potestate non potentia diabolus sed iustitia vinceretur; atque ita homines imitantes Christum iustitia quærerent diabolum vincere non potentia... Hoc ergo tempore quo differtur

potentia populi Dei, non repellit Dominus plebem suam et haereditatem suam non derelinquit; quantalibet acerba et indigna ipsa humilis atque infirma patiatur, quoadusque iustitia, quam nunc habet infirmitas piorum, convertatur in iudicium, hoc est, iudicandi accipiat potestatem: quod iustis in fine servatur, cum praecedentem iustitiam ordine suo fuerit potentia subsecuta... Optandum est itaque ut potestas nunc detur, sed contravitia, propter quae vincenda potentes nolunt esse homines, et volunt propter vincendos homines; utquid hoc, nisi ut vere victi falso vincant nec sint veritate sed opinione victores? Velit homo prudens esse, velit fortis, velit temperans, velit iustus, atque ut haec veraciter possit, potentiam plane optet atque appetat ut potens sit in se ipso et miro modo adversus se ipsum pro se ipso. Caetera vero quae bene vult et tamen non potest, sicut et vera ad plena felicitas, desiderare non ccesset et patienter exspectet.'

31 Cur ergo non potentis sed iuditicia superandus est diabolus? Quia potentia quamvis in se non sint mala, illusio tamen sunt eidem et dominium et potestas, et error diaboli et gentium. Quia inter Christi sequaces maior est minister et primus est omnium servus, sicut et Filius hominis non venit ut ministraret ei sed ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis (Mc 10, 42-45).

Tertium autem elementum erat ut activitas salvifica per mediatorem fieret ipsum, scilicet, proprium Dei Filium. Iam vero regnum Dei aut simul per omnes conversos incipit, aut per quosdam simul conversos qui caeteros ad conversionem inducerent, aut per unum quendam totius ~~economiae~~ Fundamentum atque caput. Et tertium caeteris convenientius fuisse constat. Nam non omnes homines sunt simul sed successivis generationibus oriuntur atque moriuntur; neque salvatur communis rerum cursus ordoque a divina sapientia constitutus, si omnes qui uno tempore vivant homines simul e multis et diversis modis in unum veraque bonum miraculose quedam interventu divino efficaciter convertuntur. Praeterea, assignari haud potest ratio cur

omissis aliis quidam primos in bonum convertantur et potestatem alios convertendi accipiant; quod si ratiō deest, a convenientia deficit etiam altera via. Remaneat ergo ut per unum hominem incipiat regnum Dei, et eo convenientius hic unus seligitur, quo magis in se ipso rationem habeat cur ceteros in regnum per eum conducantur. Quae quidem ratiō facillime in Filio Dei conspicitur. Nam 'qui etiam proprio Filio suo non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam eum illo omnia nobis donavit?' (Rom 8, 32). Dato ergo Filio, dari debent omnia. Sicut autem prorsus sufficiens est ratiō quae in Filio Dei inventitur, ita etiam quoddammodo necessaria est. Qui ~~autem~~ enim in adoptionem filiorum praedestinatur, tamquam filii essent, diliguntur. Neque alia est ratiō cur peccatores tamquam filii diligentur, nisi Filio consenserint atque conformantur 'ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit' secundum illud 'dilexisti eos sicut et me dilexisti' (Io 17, 26.25). Quapropter et illud patristicum retinemus, Filium Dei hominem esse factum ut homines suum divinitatem participent. 32

Quartum vero elementum erat ut mediator, etsi Filius Dei esset, secundum rationē crucis in salutem nos perduceret. Cuius rei quanta sit convenientia vix dici potest. Eatenus enim convenienter Deus Pater eadem dilectione ac propium suum Filium etiam nos diligit, quatenus ex Filio et nobis efficitur unum, quatenus et Filius nobis assimilatur atque coniungitur et nos Filio assimilamur atque coniungimur. 33 Quae duplex assimilatio atque coniunctio quam convenientissime quamque efficacissime per ipsum Filium mediátorem facta est, quatenus ipse secundum rationem crucis in salutem nos perducit.

Et prima quidem assimilatio atque coniunctio, quae est Filii ad nos, per incarnationem et incarnati dilectionem facta est. 'Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem' (Heb 2, 14) 'per omnia fratribus' assimilatus (Heb 2, 17). Verbum ergo caro factum est (Io 1, 14), neque caelestem quandam carnem sibi assumpsit, 34 sed ex muliere (Gal 4, 4), ex

semine David secundum carnem (Rom 1, 3), ex Israclitis cognatis meis secundum carnem (Rom 9, 4.5) formam servi accepit (Phil 2, 7) et similitudinem carnis peccati (Rom 8, 3). Corpus peccati quodammodo habuit ut in ipso crucifice corpus peccati destrui posset (Rom 6, 6), ut in sua carne damnari posset peccatum (Rom 8, 3), ut peccatum pro nobis fieri posset (2 Cor 5, 21). Sub dominio mortis quodammodo erat ut semel peccato mortuus non iam sub mortis dominio esset (Rom 6, 9-11). Sub lege factus est (Gal 4, 4) ut maledictionem legis subire et ideo benedictio Abrahae fieri posset (Gal 3, 13.14). Eam carnis infirmitatem habuit ut ex eo crucifigi potuerit (2 Cor 13, 4), et carne mortificari sed spiritu vivificari (1 Pet 3, 18), et salutem impetrare (Heb 5, 7), et aeternam invenire redemptionem (Heb 9, 12), et secundo sine peccato esse apparitus (Heb 9, 28). Eam assumpsit humanitatem ut per passionem eum perfici et consummari decuerit (Heb 2, 10) et ex iis quae pateretur obedientiam addiscere potuerit (Heb 5, 8), si quidem 'qui sanctificat et qui sanctificantur, ex uno omnes' 3((5 (Heb 1, 11)).

Cui assimilacioni in natura et stirpe et conditione sorteque humana accessit illa coniunctio, imo quasi identificatio, quam facit dilectio. Amicus enim amicum apprehendit 'ut alterum se', inquantum scilicet vult ei bonum sicut et sibi ipsi. Et inde est quod amicus dicitur esse alter ipse; 36 et Augustinus dicit in IV Confessionum 37 'Eene quidam dixit de amico suo, dimidium animae suae.' 38 Quanta autem qualisque fuerit dilectio Christi erga nos, et ipse sicut factis ita etiam verbis testatus est, dicens: 'Maiores hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.' (Io 15 13). Sed quem intima, quam tenera, fuerit fortissima illa dilectio, testatus est S. Paulus, quasi per transennam dicens: 'Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilxit ecclesiam et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi sed ut sit sancta.

et immaculata. Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui ~~amicum~~ suam uxorem diligit se ipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam, quia membra suus corporis eius' (Eph 5, 25-30; cf. 1 Cor 6, 15-17).

Quod si inter virum et uxorem, inter amicos, omnia mea sunt tua, et omnia tua sunt mea (cf. Io 17, 10); quomodo fieri potuit ut nostram crucem suam non ficeret Christus? Quinimmo, ita suam fecit, ut eam esse nostram obliviscimus, eamque Christi esse dicere soleamus. At Peccatoris est secundum rationem crucis in amicitiam divinam pervenire. Sed Christus peccatum non fecit (1 Pet 2, 21) neque moverat (2 Cor 5, 21) sed tentatus per omnia pro similitudine absque peccato (Heb 4, 15) pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus sine necessitate offerendi pro propriis delictis (Heb 7, 26.27) agnum immaculatum et incontaminatum (1 Pet 1, 19) se ipsum Deo obtulit. Crucem ergo quae sua non erat suam fecit. Nos enim novit stultos et tardos corde ad credendum (Lc 24, 25). Non etiam novit magis exemplo quam praecepto esse docendos. Sed et illud novit: 'Ecce ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum' (Io 12, 32). Quam ob causam, non solum assimilationem atque coniunctionem sui ad nos effecit, sed modo maxime efficaci assimilationem et coniunctionem nostri ad eum invitavit.

Ite vero. Ipsa crucis acceptatio non tota crucis ratio est, quippe quae malum culpac et consequens malum poenae praesupponit, neque tantummodo humanam victoriam super malum dicit, sed etiam ad optimi Patrie (Mt 7, 11) larga dona conducit. Quam ergo crucem principes sacerdotum et Iudas proditor et turba urbana et Pilatus et milites Christus, ut et suam resurrectionem et gloriam (Phil 2, 9; Heb 2, 9) et nostram iustificationem (Rom 5, 19) meritus sit. Eam passionem vicariam quam Christus subivit, vicariam satisfactionem habuit Deus Pater pro nobis nostrisque peccatis (Dicitur 109, 204). Eam crucis mortem sacri-

ficium voluit Deus Pater a sacerdote aeterno oblatum. Illud dare animam suam pretium iudicavit solutum, ut a potestate tenebrarum crepti (Col 1, 13) populus acquisitionis (1 Pet 2, 9) atque acceptabilis efficeremur.

Quibus peractis, ut symbolo utar antiquo, de latere Christi nata est ecclesia. Cum enim ex amore nostri nostram crucem acceptaverit Christus homo, quantum fieri potuit, tantum fecit ut ipse se nobis assimilaret atque coniungeret; iterum, quantum fieri potuit per modum meriti, satisfactionis, sacrificii, redemptionis, atque humanae tractonis membrorumque unitas quae est ecclesia; propter quam unitatem Deus Pater dilectionem suam erga Proprium Filium in membra Filio unita extendit ut filiorum adoptionem largiatur et Spiritum Filii sui in corda eorum mittat clamentem: Abba, Pater § (Gal 4, 5.6).

Quintum denique fuit elementum quod, hoc in rerum ordine, per divinam sapientiam constituto, ea est divinae bonitatis manifestatio, quae mala fieri permittit, ut de malis efficiatur bonum. Quanvis enim deus nullatenus sit auctor mali culpae, quod divinae sapientiae per ontologiam et objectivam suam falsitatem 39 opponitur, quod prohibet Deus neque directe neque indirecte vult, 40 idem tamen malum culpae et praecognoscit Deus et permittit quod, nisi permisisset, esset nullum prorsus. Praeterea, cum ipse Deus sit bonus, etiam haec Dei permissione bona est. 41 Quam Dei bonitatem ea lege agnoscere possumus, quod bonitatem nobis analogice notam trascendentem, et ipsum bonum per essentiam dicentes, et solum Deum bonum confitentes (Mc 10, 18), solumque Deum sapientem (Rom 16, 27) vere theologi efficimur simulque adoratores in spiritu et veritate (Io 4, 23.24). Cui gressui primo accedit alter: 'Neque enim omnipotens Deus...rerum cui summa potestas, cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret et de malo' Cui altero gressui addendus est tertius. Nam non aliter Deus e malis

facit bonum quem secundum rationem, legem, mysterium, iustitiam ornatis; neque ipse Deus aliis ita hanc voluntariam mali in bonum transmutationem imponit, ut ipse, in omnibus primum tenens, prius non faciat quod ab aliis in suam gloriam poscat.

Caput I. De Bono et Malo

- Art. I De Bono in Genere
- II De Bono Ordinis Humano
- III De Signis
- IV De Comparatione Bonorum
- V De Malo
- VI Ex Malis Bonum
- VII De Impotentia Humana
- VIII De Peccato Originali

Caput II. De Iustitia Dei

- IX De Notione Divinae Iustitiae
- X De Iusto Rerum Ordine
- XI De Ordine Iustitiae Historico
- XII De Ordine Iustitiae Personali
- XIII De Iusta Dei Voluntate
- XIV De Voluntarismo Affinibusque Erroribus
- XV Praecedentium Recapitulatio

CAPUT III. De Christo Mortuo et Resurrecto

- XVI De Morte Christi
- XVII De Pretii Solutione
- XVIII De Sacrificio Novi Testamenti
- XIX De Obedientia Meritoria

XX De Vicaria Passione

XXI De Virtute Resurrectionis

Caput. IV. De Cruce Christi

XXII De Ratione Crucis

XXIII De Lege Crucis

XXIV De Mysterio Crucis

XXV De Iustitia Crucis